

Yıl/Year:3 Cilt/Volume:3 Sayı/Number:1 ISSN 2602-4748

**ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER AKADEMİK
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ**

Journal Of International Social Sciences Academic Researches

2019- MART SAYISI-ISSN 2602-4748

2019 MART SAYISI

YIL/YEAR :3
CİLT/ VOLUME :3
SAYI/NUMBER :1

İNDEKLER

-

Konular: Eğitim Bilimleri, Tarih, Güzel Sanatlar, Sosyoloji, Ekonomi, Siyaset Bilimi, İşletme, Muhasebe, İletişim, Yönetim ve İslami Bilimler gibi tüm sosyal bilimler

Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi 'ne yayımlanması için değerlendirilmek üzere gönderilen makalelerin yayıma kabul edilmesi durumunda tüm yayın hakları süresiz olarak **Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi**'ne aittir.

YIL/YEAR:3

CİLT/VOLUME :3

SAYI/NUMBER :1

Journal Of International Social Sciences Academic Researches Dergisi- C:3- -S:1 Yıl: 3- 2019 | Mart

EDİTÖR KURULU
Doç. Dr. Murat SEZGİN
Yrd. Doç. Dr. Şahin ÇETİNKAYA
YAYIN KURULU
Prof.Dr.Selami ÖZCAN Yalova Üni.,İİBF,İşletme Bölümü
Prof.Dr.Doğan UYSAL Celal Bayar Üni.İİBF,İktisat Bölümü
Prof.Dr.İ.Halil SUGÖZÜ Şırnak Üniversitesi,İİBF,İktisat Bölümü-Dekan
Prof.Dr. Ramazan KILIÇ Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, İktisat B.
BİLİM KURULU
Prof.Dr.Selami ÖZCAN Yalova Üni.,İİBF,İşletme Bölümü
Prof.Dr.Doğan UYSAL Celal Bayar Üni.İİBF, İktisat Bölümü
Prof.Dr.İ.Halil SUGÖZÜ Şırnak Üniversitesi,İİBF, İktisat Bölümü-Dekan
Prof.Dr. Ramazan KILIÇ Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, İktisat B.
Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ Atatürk Üni.İİBF
Prof.Dr.Ahsen ARMAĞAN Uşak Üniversitesi İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Ahmet YATKIN İnönü üniversitesi, İletişim Fakültesi
Prof.Dr.Salih Öztürk, NKÜ, İİBF,İşletme Bölümü
Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
Prof. Dr. Fevzi ERDOĞAN YYU, İİBF, Ekonometri Bölüm Başkanı
Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İİBF,İktisat Bölümü
Prof.Dr.Uğur Yavuz, Atatürk Üniversitesi,İletişim Fakültesi,Gazetecilik Bölümü
Prof.Dr.Sait PATIR,İnönü Üniversitesi İİBF,İşletme Bölümü
Prof.Dr.Haydar EFE,Erzincan Üniversitesi,İİBF,Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Doç. Dr. Erkan Arı DPU İİBF Ekonometri Bölümü
Doç.Dr. Türker TUĞSAL Beykent Üniversitesi,İİBF,Sermaye Piyasası ve Portföy Yön.
Doç.Dr. Muhammet Şükrü Mollavelioğlu YYÜ,İİBF,İkt. Bölümü
Doç. Dr. Yılmaz KARADENİZ Amasya Üniversitesi F.E.F.Tarih Bölümü,
Doç. Dr. Yusuf Ekrem AKBAŞ Adıyaman Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
Doç.Dr. Haluk yergin, YYÜ,İİBF,İkt. Bölümü
Doç.Dr.Halim Tatlı, Bingöl Üni. İİBF, İktisat
Doç.Dr.Recep YILDIZ Yalova Üniversitesi,İİBF,Sosyal Hizmetler B.
Doç Dr. Sevgi Işık Erol Batman Üniversitesi İİBF
Doç. Dr. Yusuf Ekrem AKBAŞ Adıyaman Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
Doç.Dr.Volkan ALPTEKİN Celal Bayar Üni.,İİBF, İşletme Bölümü
Doç.Dr.Fatih KIRIŞIK, DPÜ İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
Doç.Dr. Mehmet Pekkaya Bülent Ecevit Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü
Yrd.Doç.Dr.Şahin ÇETİNKAYA Uşak Üniversitesi İİBF,İktisat Bölümü
Dr Öğr.Üyesi Rezzan Neslihan Vural Beykent Üniversitesi İİBF Bankacılık ve Finans Bölümü
Dr. Öğr.Üyesi Abdulkadir GÜMÜŞ, İİBF,İşletme Bölümü
Dr. Öğr.Üye.Hüseyin TEZER Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İ.İ.B.F. İKTİSAT BL.
Dr. Öğr.Gör.İsmail Güneş, Çukurova Üniversitesi İİBF MALİYE Bölümü
Dr. Öğretim Üyesi, Recep TEMEL Yozgat Bozok Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü
Dr.Öğr.Üyesi Filiz GÜNEYSU ATASOY İİBF,İktisat B.

Dr. Öğr.Üyesi Beşir Koç, Bingöl Üni. İİBF
Dr. Öğr.Üyesi. Ahmet terzi Ardahan üni. İİBF,İşletme
Dr. Öğr.Üyesi Mikâil Kara Çankırı Karatekin Üniversitesi Ilgaz Tur.MYO.Müd.
Dr. Öğr.Üyesi Osman Altay Beykent Üni.İİBF,Uluslararası İlişkiler
Dr.Öğr.Üyesi Abdurrahman Çalık Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü
Dr.Öğr.Üyesi Abdussemet YAMAN Ardahan Üniversitesi,İİBF,İşletme Bölümü
Dr. Öğr.Üyesi Hakan Eygü Atatürk Üniversitesi İ.İ.B. Fakültesi Ekonometri Bölümü
Dr. Öğr.Üyesi Salih BATAL Yalova Üniversitesi İİBF S.B.ve Kamu Yönetimi Bölümü
Dr. Öğr.Üyesi İbrahim Okan Akkın Ardahan Üniversitesi, FEF,Felsefe Bölümü
Dr. Öğr.Üyesi Caner Ekizceleroğlu, Trakya Üni. İİBF,İktisat
Dr. Öğr. Üyesi Dilaysu Çınar, Beykent Üniversitesi, İİBF İşletme Bölümü
Dr. Öğr.Üyesi Bertan Rona, Giresun Üniversitesi,Devlet Konservatuvarı
Dr. Öğr.Üyesi Emrah Aydemir, Furat Üni. İletişim Fakültesi
Dr.Öğr.Üyesi Noyan AYDIN,DPU,İİBF,Ekonometri Bölümü
Dr. Öğr.Üyesi Bülent ALTAY Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü
Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÖZDEMİR Atatürk Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü
Dr.Öğr.Üyesi Filiz GÜNEYSU ATASOY, Korkut Ata Üni. İİBF İktisat Bölümü
Dr. Mehmet Sağlam İstanbul Ticaret Üniversitesi İşletme Fakültesi İngilizce İşletme B.
Dr.Öğr.Üyesi Barış KANDEĞER Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF, Siyaset Bilimi
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ERKAL Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Ekonometri Bölümü
Dr. Öğret. Üyesi Handan KARAKAYA Fırat Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü
DANIŞMA VE HAKEM KURULU ÜYELERİ
Prof.Dr.Osman OKKA,Karatay Üni.İİBF,İşletme
Prof.Dr.Çağatay Ünüsaç,Karatay Üni.İİBF
Prof.Dr.Abdullah YILMAZ,Anadolu Üni.İİBF
Yrd.Doç.Özer ÇELİK ,DPU,İktisat
Yrd.Doç.Dr.Mahmut AVCI ,Uşak Üniversitesi,İlahiyat Fakültesi
Yrd.Doç.Dr.Orhan PARLAK Uşak Üniversitesi,İlahiyat Fakültesi
Yrd.Doç.Dr.Polat CAN Uşak Üni.İletişim Fakültesi
Yrd.Doç.Dr.İsmail AYDEMİR Uşak Üniversitesi,Uygulamalı Bilimler YO
Yrd.Doç.Dr.Erdal BAYRAKÇI Necmettin Erbakan Üni.Siyasal Bil.Fak. K.Yönetimi
Yrd.Doç.Dr.Önder DENİZ Uşak Üni.İletişim Fakültesi
Yrd.Doç.Dr.Deniz TUGAN Uşak Üni.İletişim Fakültesi
Öğr. Gör. Dr. Emrah Hanifi Fırat,Fırat Üniversitesi,İİBF,İktisat Bölümü
Arş. Gör. Dr. Mustafa Necati ÇOBAN Tokat G.O.P. Üniversitesi İİBF,İktisat Bölümü
Öğr.Gör.Sevil Zengin Bozok Üni. İİBF, İşletme Bölümü
Arş.Gör.Sibel CAN Kırıkkale Üni.Hukuk Fakültesi
Arş.Gör.İbrahim Tolga Coşkun,Çukurova Üni.İşletme Fak.,Sayısal Yöntemler ABD

TAKDİM

Değerli Bilim İnsanları,

Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi Aralık 2017 döneminde yayın hayatına başlamış bulunuyor.

Dergimiz Sosyal Bilimlerden Eğitim Bilimi, Tarih, Coğrafya, Psikoloji, Sosyoloji, İktisat, Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi, Yönetim ve Organizasyon, Muhasebe Finans, İletişim, İslami İlimler gibi tüm alanlarda yaygın kabul etmektedir. Disiplinler arası uyum ve etik kurallarına bağlılık esası temel ilkemizdir.

Gönderilecek bilimsel çalışmaların daha önceden bir yayın sürecine girmemiş olması gerekmektedir.

Dergimiz yılda 2 sayı olarak yayınlanmakta olan uluslararası hakemli bir dergidir.

Bu sayıda emeği geçen değerli hakemlerimize, bilim kurulu üyelerimize teşekkür eder, saygılar sunarız.

IJOSSAR DERGİSİ EDITÖRLÜĞÜ

Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi

International Journal Of Social Sciences Academic Researches

2019

YEAR/YIL:3

VOLUME/ CİLT:3

SAYI:1

**TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TESPİTİ: 2006:Q₁-2018:Q₂
VAR MODEL ANALİZİ**

*DETERMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN NNFLATION AND UNEMPLOYMENT IN
TURKEY: 2006:Q₁-2018:Q₂ VAR MODEL ANALYSIS*

(Sayfa 1-20)

Öğr. Gör. Gökhan SALMAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Vezirköprü MYO, Muhasebe ve Vergi Bölümü

Prof. Dr. Doğan UYSAL

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

NERMİ UYGUR'UN FELSEFESİ'NDE VARLIK DİL VE DÜŞÜNCENİN ANLAMSAL İLİŞKİSİ

*THE RELATION BETWEEN EXISTENCE THOUGHT AND LANGUAGE IN THE
PHILOSOPHY OF NERMI UYGUR*

(Sayfa 21-35)

Mehmet Nuri Demir

*Ankara Üniversitesi, Doktora Öğrencisi,
nuribaba1187@gmail.com*

**THE SIGNS AND COSTS OF THE ELECTION ECONOMY IN THE ELECTIONS
TOOK PLACE DURING THE PERIOD OF 2002-2018 IN TURKEY**

Page 36-45

Assis. Prof. Şahin Çetinkaya

Uşak University, Faculty of Economics and Administrative Sciences

Türk Sinemasında Sendikal Hareketler Ve İşçi Sınıfının İşlenişi

The Handling Of The Proletariat, Trade Union Movement At Turkish Cinema

Sayfa 46-53

Engin ALACA

ISSN 2602-4748

**TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN TESPİTİ: 2006:Q₁-2018:Q₂
VAR MODEL ANALİZİ**

Öğr. Gör. Gökhan SALMAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Vezirköprü MYO, Muhasebe ve Vergi Bölümü

Prof. Dr. Doğan UYSAL

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasındaki ilişkinin Phillips Eğrisi teorisi kapsamında analiz edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'de 2006:Q₁-2018:Q₂ dönemi arasındaki enflasyon oranları ve işsizlik oranları ele alınarak değişkenler arasında nedensellik ilişkisi olup olmadığı VAR model analizi yardımı ile test edilmiştir. Çalışmada 2006:Q₁-2018:Q₂ dönemi; 2006:Q₁-2011:Q₄ ve 2012:Q₁-2018:Q₂ alt dönemlerine ayrılarak kısa dönem analizleri gerçekleştirilmiş, 2006:Q₁-2018:Q₂ dönemi ile uzun dönem analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda birinci alt dönemde enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiş olup, ikinci alt dönemde değişkenler arasında söz konusu ilişki enflasyondan işsizlik değişkenine doğru tek yönlü şekilde gerçekleşmiştir. Uzun dönem incelemesi sonucunda ise değişkenler arasında nedensellik ilişkisine rastlanılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, İşsizlik, Phillips Eğrisi, ADF Birim Kök Analizi, VAR Analizi, Varyans Ayrıştırması, Etki-Tepki Analizi, Granger Nedensellik Testi.

**DETERMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION AND UNEMPLOYMENT IN
TURKEY: 2006:Q₁-2018:Q₂ VAR MODEL ANALYSIS**

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the scope of the Phillips Curve theory of the relationship between inflation and unemployment rates in Turkey. For this purpose, between variables by considering inflation rates and unemployment rates between 2006:Q₁-2018:Q₂ period in Turkey were tested with the help of a VAR model analysis of whether causation. In the study 2006:Q₁-2018:Q₂ period was performed Short-term analyzes by subdividing into 2006:Q₁-2011:Q₄ and 2012:Q₁-2018:Q₂, with 2006:Q₁-2018:Q₂ period was performed Long-term analysis. As a result of the study, in the first sub-period, the bidirectional causality relationship between the inflation and unemployment variables was determined and in the second sub-period, the relationship between the variables was realized unilaterally from inflation to unemployment in a single direction. towards inflation to the unemployment variable. As a result of long-term examination, causality relationship was not found between the variables.

Keywords: Inflation, Unemployment, Phillips Curve, ADF Unit Root Analysis, VAR Analysis, Variance Decomposition, Impulse-Response Analysis, Granger Causality Test.

1. GİRİŞ

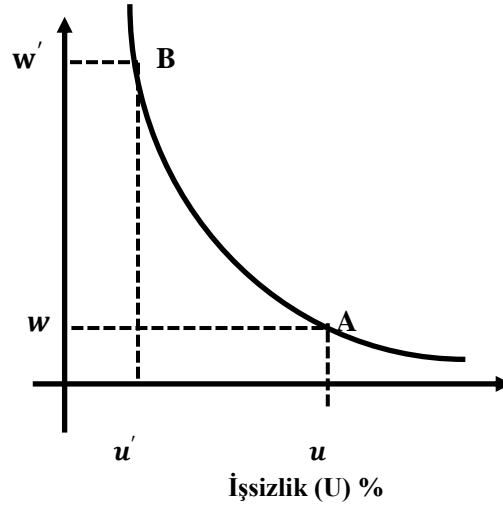
Enflasyon ve işsizlik hemen hemen her ülkenin temel ekonomik sorunlarının en başında yer almaktadır. Ekonomide meydana gelen bu sorunların ortadan kaldırılabilmeleri için uygulanan ekonomi politikaları ise özellikle enflasyon ve işsizlik arasındaki kısa dönemli negatif ilişkiden kaynaklı olarak mümkün görülmemektedir. Diğer bir deyişle; 1970 yılı Nobel iktisat ödülü sahibi Paul A. Samuelson ve 1987 yılı Nobel iktisat ödülü sahibi Robert Solow'un 1960 yılında birlikte ele aldıkları bilimsel bir çalışmada işsizlik oranları ve enflasyon oranları arasında ters yönlü bir değiş-tokuşun olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla işsizlik haddi yükselince enflasyon haddinin düşeceği, işsizlik haddi düşünce ise enflasyon haddinin yükseleceği Phillips Eğrisi analizi yardımıyla belirtilmiştir (Samuelson ve Solow 1960'dan akt. Hall ve Hart 2010:3). Bu bağlamda, bu çalışmada Phillips Eğrisi analizinin teorik çatısı altında Türkiye'de 2006 ve 2018 yılları arasında enflasyon ve işsizlik değişkenlerinin birbirleriyle olan ilişkileri test edilmiştir.

Genellikle işletmelerin tümü için önemli bir maliyet unsuru olan ücret maliyetleri işçi verimliliğinden daha hızlı bir şekilde yükselme gösterdiği takdirde malın maliyet fiyatında bir artış meydana getirecek bu da piyasa fiyatlarına etki ederek enflasyon seviyesinin yükselmesine sebep olacaktır. Özellikle maliyet enflasyonu olarak ücret seviyelerinde meydana gelen artış, emek talebini daraltarak işsizlik seviyesinin de artmasında önemli bir rol oynayacaktır. Dolayısıyla söz konusu enflasyon ve işsizlik arasında bir ilişki olduğu gerçeği kaçınılmaz olacaktır.

İngiliz iktisatçı A.W. Phillips tarafından nominal ücret ile işsizlik değişkenleri arasındaki negatif ilişkiyi gösteren çalışma aşağıdaki şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: İşsizlik ve Nominal Ücret İlişkisi

Nominal Ücret (W) %

Kaynak: A.W.Phillips, "The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957", *Economica*, New Series, (1958), 25(100), s.285.

Yukarıdaki şekil 1'de görüldüğü üzere A noktasından B noktasına doğru gerçekleşen harekette işsizlik oranının düşmesiyle birlikte gerçekleşecek olan toplam talep artışı emek piyasasında nominal ücret seviyesinde artışa neden olacaktır. Eğer nominal ücret artışları, işçi verimliliğinden daha hızlı bir şekilde gerçekleşirse ekonomide üretim maliyetleri yükselecek ve reel ücret enflasyonu gerçekleşmiş olacaktır. Söz konusu durum;

P^* = Fiyat Enflasyon Oranı

W^* = Ücret Enflasyon Oranı

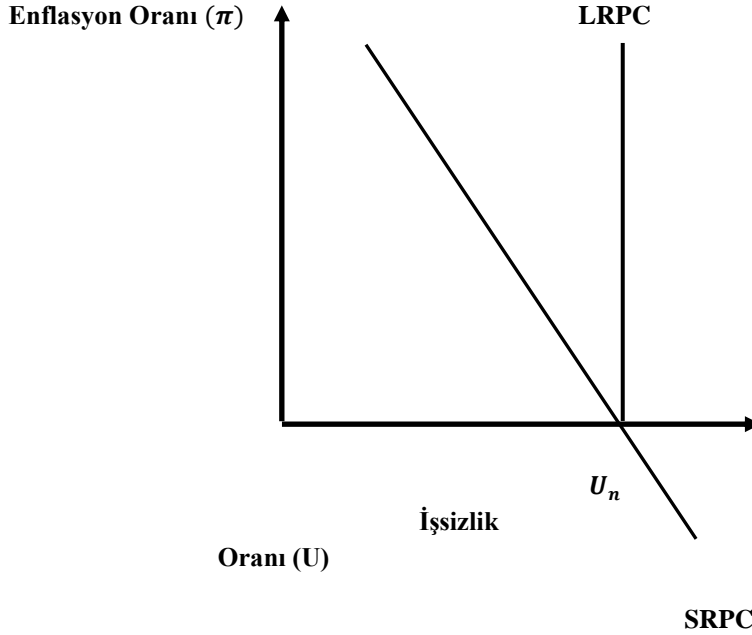
Q^* = Emek Verimliliğindeki Gelişme Oranı

olarak tanımlandığında; $P^* = W^* - Q^*$ şeklinde ifade edilmektedir (Ghatak, 1995:119'dan akt. Uysal ve Erdoğan, 2003:37).

Phillips Eğrisi işsizlik ve ücret artışlarındaki ilişkiyi ortaya koysa da, zamanla bu eğri enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi açıklamak için kullanılmaya başlanmıştır (Dornbusch ve Fisher, 1998:216).

Aşağıdaki şekil 2’de kısa ve uzun dönemli işsizlik-enflasyon ilişkisini açıklayan Phillips Eğrisi’nin grafiksel gösterimi sunulmuştur:

Şekil 2: Kısa ve Uzun Dönem İşsizlik-Enflasyon İlişkisi

Kaynak: Milton Friedman, “The Journal of Political Economy”, (1977), 85(3), s.457.

Yukarıdaki şekil 2’de kısa dönem Phillips Eğrisi (SRPC) ve uzun dönem Phillips Eğrisi (LRPC) aynı düzlemde gösterilmiştir. Buna göre kısa dönemde işsizlik oranı ne denli yüksek olursa enflasyon seviyesi o denli düşük; işsizlik oranı ne denli düşük olursa enflasyon seviyesi de o denli yüksek olacaktır. Bu ilişki politika yapıcıların bu iki ekonomik sorunun kısa dönemde birlikte ortadan kaldıracabilmelerine engel teşkil etmektedir. Uzun dönemde ise işsizlik ve enflasyon değişkenleri arasında böylesine bir mübadelenin olmadığı Milton Friedman ve Edmund S. Phelps tarafından ortaya konulmuştur (Savaş, 1984:85’ten akt. Bayrak ve Kanca, 2013:99).

2. LİTERATÜR TARAMASI

Ülke ekonomilerinin mücadele ettikleri sorunların başında gelen enflasyon ve işsizlik değişkenleri ele alınarak yerli ve yabancı birçok analiz iktisat literatüründe yerini bulmuştur.

Literatür taramasının gerçekleştirilmesi var olan ve hâlihazırda uygulanmış bir çalışmanın mükerrerleşmesinin önüne geçmek ayrıca iktisat literatürüne katkı sağlamak adına büyük önem arz etmektedir.

Uysal ve Erdoğan (2003), Türkiye’de 1980-2002 yılları arasında işsizlik ve enflasyon değişkenleri arasındaki ilişki 1980-2002 dönemi bir bütün olarak, 1980-1990 ve 1991-2002 dönemleri ise alt dönem olarak ayrı ayrı incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda 1980-1990 yıllarını kapsayan dönemde işsizlik oranının enflasyonu etkilediği, 1991-2002 dönemleri arasında ise işsizlik oranları ile enflasyon oranları arasında negatif bir ilişkinin olduğu ve bu ilişkinin enflasyonun işsizliği etkilemesi sonucuna varılmıştır. 1980-2002 dönemi bir bütün olarak ele alındığında ise iki değişken arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir (Uysal ve Erdoğan, 2003:44-5).

Llaudes (2005), OECD üyesi ülkeler için 1973-2002 dönemini kapsayan çalışmada Portekiz, İspanya, İrlanda ve Yunanistan’da kısa dönemde işsizlik değişkeninin enflasyon değişkenini etkilediği sonucuna ulaşmıştır (Llaudes, 2005:30).

Altay, Tuğcu ve Topcu (2011), 2000: Q₁ -2009: Q₄ dönemi verilerini kullanarak G8 ülkeleri için enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkilerini panel veri analiz yöntemi ile test etmişlerdir. Sonuç olarak kısa dönemde enflasyondan işsizliğe, uzun dönemde işsizlikten enflasyona doğru nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir (Altay, Tuğcu ve Topcu, 2011:19).

Mangır ve Erdoğan (2012), Türkiye’de 1990-2011 yıllarını kapsayan dönemde işsizlik ve enflasyon oranlarının üçer aylık değerlerini kullanarak gerçekleştirdikleri analiz neticesinde Phillips Eğrisi’nin teorik varsayımlarının desteklenmediği sonucuna ulaşmışlardır (Mangır ve Erdoğan, 2012:77).

Bayrak ve Kanca (2013), Türkiye’de 1970-2010 yıllarını kapsayan dönemde Phillips eğrisinin geçerliliğini test edebilmek için eş-bütünleşme testi uygulamışlardır. Analiz sonucunda Türkiye ekonomisinde uzun dönemde Phillips Eğrisi analizinin geçerli olmadığı ancak kısa dönemde enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasında bir değiş-tokuşun olduğu tespit edilmiştir (Bayrak ve Kanca, 2013:110).

Şentürk ve Akbaş (2014), Türkiye’de 2005:01-2012:07 dönemi arasında ekonomik büyüme, işsizlik oranı ve enflasyon oranı arasında karşılıklı ilişkinin varlığını analiz ettikleri çalışmalarının sonucunda sanayi üretim endeksi ve enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir (Şentürk ve Akbaş, 2014:5828).

Öztürk ve Emek (2016), Türkiye’de 1997-2006 yılları arasında Nisan ve Ekim aylarındaki işsizlik ve enflasyon oranlarını kullanarak gerçekleştirdikleri ekonometrik analizler sonrasında, söz konusu değişkenlerin birbirlerini ters yönde etkiledikleri uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Öztürk ve Emek, 2016:73).

Saraç ve Yıldırım (2016), Türkiye’de 2005:01-2016:02 dönemi arasında enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi Phillips Eğrisi yaklaşımıyla test etmişlerdir. Analiz sonucunda daralma döneminde işsizlik oranlarının enflasyon oranlarını negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır (Saraç ve Yıldırım, 2016:367)

Göçer (2016), Türkiye’de Phillips Eğrisi’nin geçerliliğini 2005:M01-2015:M11 dönemi için yapısal kırılmalı ekonometrik yöntemlerle analiz etmiştir. Çalışmanın sonucunda enflasyondan işsizliğe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiş olup, hem uzun hem de kısa dönemde Türkiye’de Phillips Eğrisi’nin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Göçer, 2016:59).

3. UYGULAMA

Çalışmada Türkiye’de 2006:Q₁-2018:Q₂ dönemi arasındaki toplam işgücü içerisindeki işsizlerin meydana getirdiği işsizlik oranı ile ekonomideki tüm mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki genel artışı sergileyen enflasyon oranı değişkenlerinin ilişkileri kısa ve uzun dönem ayrıştırması gerçekleştirilerek Phillips Eğrisi teorisi kapsamında analiz edilmiştir. Bu bağlamda işsizlik ve enflasyon arasındaki incelemeler 2006:Q₁-2011:Q₄ ve 2012:Q₁-2018:Q₂ alt dönemlerine ayrılarak kısa dönem analizler, 2006:Q₁-2018:Q₂ dönemi itibarıyla de uzun dönem analizler şeklinde gerçekleştirilmiş olup işsizlik ve enflasyon değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkilerinin tespiti araştırılmıştır. Bu amaçla ilk olarak işsizlik ve enflasyon değişkenlerine ilişkin temel tanımlayıcı istatistikler ile seriler arasındaki ilişkilerin yönü ve etki dereceleri ortaya konulacaktır. İzleyen bahiste ilgili değişkenlere birim kök analizi uygulanarak serilerin vektör otoregresyon model uygulamasından önce durağan hale gelebilmeleri için gerekli ön çalışmalar gerçekleştirilecektir. Uygulanan çalışmalar sonrasında AR karakteristik polinomlarının birim kök çember içindeki konumlarına bakılarak modelin durağanlık kazanıp kazanmadığı test edilerek uygun gecikme uzunluğu belirlendikten sonra oluşturulacak vektör otoregresif model sayesinde uygulanacak olan nedensellik analizleri ile çalışma sonlandırılacaktır.

3.1. VERİ SETİ VE DEĞİŞKENLER

Çalışmada 2006 yılı birinci çeyreğinden itibaren 2018 yılı ikinci çeyrek sonuçları dâhil olmak üzere üçer aylık verilerden oluşturulan 50 gözlem değeri ile uzun dönem analiz sonuçları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2006:Q₁-2018:Q₂ dönemi 2006:Q₁-2011:Q₄ ve 2012:Q₁-2018:Q₂ alt dönemlerine ayrıştırılarak sırasıyla 24 ve 26 gözlem değeri ile kısa dönem analiz sonuçlarına ulaşmak arzulanmıştır.

Bu bağlamda 2006:Q₁-2018:Q₂ dönemi içerisinde Türkiye’de gerçekleşen enflasyon (INF) ve işsizlik (UNEMP) verileri çeyreklik dönemler olarak elde edilmiştir.

Söz konusu işsizlik ve enflasyon oranları değişkenlerin tespiti OECD istatistiklerinden elde edilmiş olup, enflasyon rakamları 2015 yılı baz alınarak ilgili kurum tarafından oluşturulmuştur. Verilerin güvenilirliğini test edebilmek amacıyla OECD web sitesinden üçer aylık dönemler halinde elde edilen enflasyon verileri, tarafımızdan Dünya Bankası web sitesinde açıklanan yıllık enflasyon verileri ile karşılaştırılmış olup, verilerin birebir örtüştüğü tespit edilerek analiz sürecine geçiş sağlanmıştır.

Vektör otoregresif modelin kullanılmasının ön şartlarından olan durağanlık koşulunun sağlanabilmesi adına ilgili değişkenlere fark işlemleri uygulanarak analiz aşamaları gerçekleştirilmiştir.

Çalışmaya konu olan veriler EViews 8.1 paket programı ile analiz edilmiştir.

Aşağıdaki tablo 1’de çalışmada yer alan değişkenlerin tanımlamaları verilmiştir.

Tablo 1: Değişkenler ve Tanımları

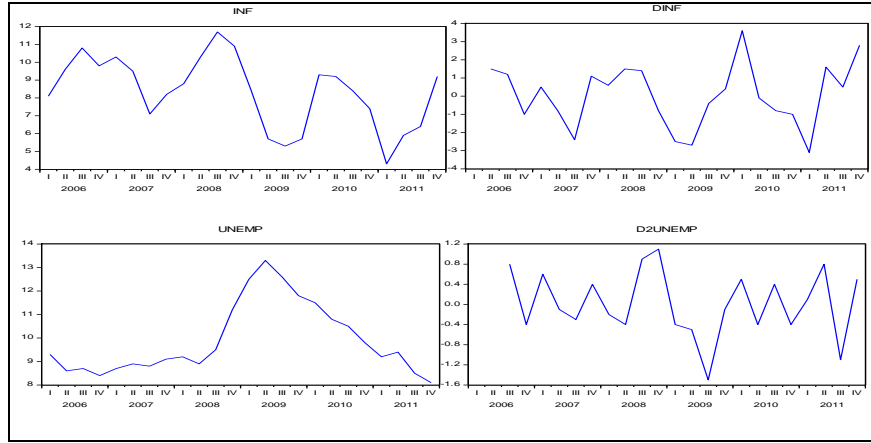
DEĞİŞKEN ADI	AÇIKLAMA
INF	Enflasyon (Tüketici Fiyat Endeksi, 2015 baz yıl veriler ile) (% cinsinden)

UNEMP	İşsizlik (Toplam İşgücü İçerisindeki İşsizler) (% cinsinden)
DINF	Birinci Dereceden Durağanlaştırılmış Enflasyon
DUNEMP	Birinci Dereceden Durağanlaştırılmış İşsizlik
D2UNEMP	İkinci Dereceden Durağanlaştırılmış İşsizlik

3.1.1. 2006:Q₁-2011:Q₄ KISA DÖNEM PHILIPS EĞRİSİ ANALİZİNE İLİŞKİN BULGULAR

Aşağıdaki grafik 1’de 2006:Q₁-2011:Q₄ döneminde işsizlik ve enflasyon değişkenlerinin zamana göre değişimleri ve enflasyon değişkeninin birinci farkının, işsizlik değişkeninin ise ikinci farkının alınmasıyla durağanlaşan serilerin grafikleri gösterilmiştir.

Grafik 1: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenlerinin Zamana Göre Değişimleri: 2006:Q₁-2011:Q₄

Kaynak: OECD

Aşağıdaki tablo 2’de 2006:Q₁-2011:Q₄ dönemine ait ilgili değişkenlere ilişkin temel tanımlayıcı istatistikler ve tablo 3’te seriler arasındaki korelasyon ilişkileri gösterilmektedir.

Tablo 2: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenlerine İlişkin Temel Tanımlayıcı İstatistikler

	ENFLASYON	İŞSİZLİK
Ortalama	8.345833	9.887500
Medyan	8.600000	9.250000
Maksimum	11.70000	13.30000
Minimum	4.300000	8.100000
Standart Sapma	1.988878	1.507463
Çarpıklık	-0.358044	0.908603
Basıklık	2.176302	2.548989
Gözlem Sayısı	24	24

Modelde yer alan değişkenlerin betimleyici istatistikleri yukarıdaki tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde; enflasyon verilerinin negatif çarpıklık gösterdiği, işsizlik verilerinin ise pozitif çarpıklık gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. İşsizlik serisi normal dağılıma göre daha dik iken, enflasyon serisinin ise normal dağılıma göre daha basık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	ENFLASYON	İŞSİZLİK
ENFLASYON	1.000000	0.482977
İŞSİZLİK	0.482977	1.000000

Yukarıdaki tablo 3’te verilen korelasyon katsayıları değişkenler için incelendiğinde; işsizlik ve enflasyon değişkeni arasında pozitif zayıf korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zaman serilerinin durağan olabilmeleri için ortalama ve varyanslarının zaman içinde değişmemesi ve iki dönem arasındaki kovaryansa ve bunun hesaplandığı döneme değil de yalnızca iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı olması gerekir. Durağan olmayan zaman serileriyle tahmin edilen modellerde sahte regresyon sorunuyla karşılaşılması nedeniyle elde edilen sonuçlar, gerçek ilişkiyi yansıtmayacağından t ve F istatistikleri

geçerliliklerini kaybedeceklerdir. Durağan olmayan zaman serileriyle yapılan regresyon analizlerinin anlamlı olabilmesi ve gerçek ilişkilerin yansıtılabilmesi, ancak bu zaman serileri arasında bir eş-bütünleşme ilişkisinin varlığıyla mümkün olmaktadır (Gujarati, 1999'dan akt. Aydemir ve Baylan, 2015:423).

Değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini belirleyebilmek üzere kullanılan VAR analizini gerçekleştirilmeden önce ilk olarak serilerin durağanlıkları Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testi yardımıyla sınanmıştır.

Tablo 4: ADF Birim Kök Analizi Sonuçları

Seviye	Değişkenler	Model	ADF Kritik Değerleri			ADF Test İstatistik ve (Olasılık) Değerleri	Sonuç
			%1 Önem Seviyesi	%5 Önem Seviyesi	%10 Önem Seviyesi		
DÜZEY	ENFLASYON	Sabit Terimli Model	-3.831511	-3.029970	-2.655194	-0.828828 (0.7876)	Durağan Değil
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.532598	-3.673616	-3.277364	-1.758355 (0.6842)	Durağan Değil
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.692358	-1.960171	-1.607051	-1.063101 (0.2493)	Durağan Değil
	İŞSİZLİK	Sabit Terimli Model	-3.769597	-3.004861	-2.642242	-1.918840 (0.3181)	Durağan Değil
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.440739	-3.632896	-3.254671	-1.369467 (0.8413)	Durağan Değil
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.674290	-1.957204	-1.608175	-0.284120 (0.5719)	Durağan Değil
BİRİNCİ FARK	ENFLASYON	Sabit Terimli Model	-3.831511	-3.029970	-2.655194	-7.192778 (0.0000)	Durağan
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.532598	-3.673616	-3.277364	-6.838613 (0.0001)	Durağan
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.692358	-1.960171	-1.607051	-7.157561 (0.0000)	Durağan
	İŞSİZLİK	Sabit Terimli Model	-3.769597	-3.004861	-2.642242	-2.549223 (0.1182)	Durağan Değil
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.440739	-3.632896	-3.254671	-2.884135 (0.1858)	Durağan Değil
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.674290	-1.957204	-1.608175	-2.614337 (0.0115)	Durağan Değil
İKİNCİ FARK	İŞSİZLİK	Sabit Terimli Model	-3.788030	-3.012363	-2.646119	-5.221063 (0.0004)	Durağan
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.467895	-3.644963	-3.261452	-5.047778 (0.0031)	Durağan
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.679735	-1.958088	-1.607830	-5.350300 (0.0000)	Durağan

Yukarıdaki tablo 4'te ADF (Genişletilmiş Dickey Fuller) birim kök testinden yararlanılarak durağanlık analizleri gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin 1%, 5% ve 10% önem seviyelerinde anlamlılık düzeyleri incelenmiş ve serilerin düzey değerlerde birim kök içerdikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle enflasyon değişkeninin birinci farkları alındığında 99% güven seviyesinde durağan hale geldiği, işsizlik değişkeninin ise ikinci farklarının alınmasıyla 99% güven seviyesinde durağan hale geldikleri yani birim kök içermedikleri tespit edilmiştir.

Birim kök analizinin ardından VAR analizinin gerçekleştirilebilmesi adına optimal gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Literatürde gecikme uzunluğunun belirlenebilmesi için çok sayıda ölçüt yer almaktadır. Bunlar arasında Son Tahmin Hatası Kriteri (Final Prediction Error: FPE), Akaike Bilgi Kriteri (Akaike Information Criterion: AIC), Schwarz Bilgi Kriteri (Schwarz Information Criterion: SC), Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (Hannan-Quinn Information Criterion: HQ) en sık tercih edilenler arasındadır.

Tablo 5: VAR Gecikme Uzunluğunun Belirleme Kriterleri

Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-58.02989	NA	1.387359	6.002989	6.102562*	6.022427
1	-56.10479	3.272663	1.714783	6.210479	6.509199	6.268792
2	-47.73741	12.55107*	1.127089*	5.773741*	6.271607	5.870930*

Yukarıdaki tablo 5 incelendiğinde; ikinci gecikme uzunluğunda FPE ve AIC ölçütlerinin minimum değer verdiği, LR kriter ölçütünün ise maksimum değer verdiği görülmektedir. Bu kriterlerden FPE ve AIC, ortalama hata karesinin en küçük değerini alan ve ileriye dönük tahminler için kullanılan kriterlerdir. Çalışmada hem hata karesinin minimum değerini alabilmek hem de ileriye dönük tahminlerde bulunabilmek için en uygun

gecikme sayısı FPE ve AIC gereğince 2 olarak belirlenmiş olup, aşağıdaki tablo 6'da VAR modeli bu gecikme uzunluğunda kurulmuştur.

Tablo 6: VAR Modeli

DEĞİŞKENLER	D(INF)	D2(UNEMP)
GEÇİKMELİ DEĞİŞKENLER		
D(INF(-1))	0.240062 (0.23279) [1.03122]	-0.025969 (0.08434) [-0.30789]
D(INF(-2))	0.164353 (0.23769) [0.69146]	0.275049 (0.08612) [3.19392]
D2(UNEMP(-1))	-1.087407 (0.57088) [-1.90479]	-0.178933 (0.20683) [-0.86511]
D2(UNEMP(-2))	-1.569315 (0.64040) [-2.45054]	-0.469486 (0.23202) [-2.02349]
C	0.069468 (0.35322) [0.19667]	0.052351 (0.12797) [0.40908]

Not: Standart hata değerleri () formunda ve t-istatistik değerleri [] formunda gösterilmiştir.

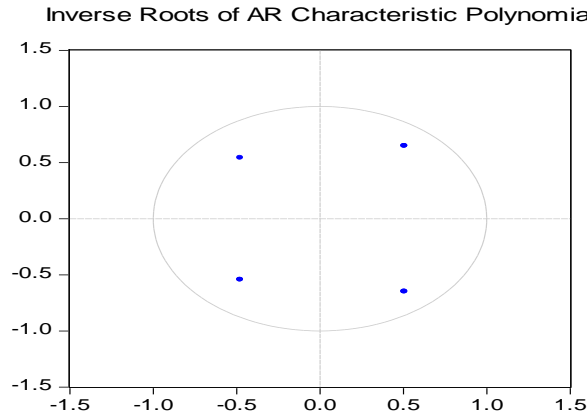
Tahmin edilen Var Model neticesinde bağımlı değişken enflasyon olarak alındığında birinci ve ikinci gecikmelere bağlı olarak denklem aşağıdaki gibi yazılacaktır:

$$D(INF) = 0.069468 + 0.240062 \cdot D(INF(-1)) + 0.164353 \cdot D(INF(-2)) - 1.087407 \cdot D2(UNEMP(-1)) - 1.569315 \cdot D2(UNEMP(-2)) \quad (1)$$

Yukarıdaki 1 no'lu denkleme göre 1% önem seviyesinde enflasyon ile işsizlik arasında negatif ilişki bulunduğunu ve işsizliğin enflasyonu ters yönde etkilediği yani işsizliği azaltmanın maliyetinin enflasyonun yükselmesi olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Var modelinin tahmin edilmesinin ardından tahmin edilen modelin durağan bir yapı gösterip göstermediğinin test edilmesi gerekmektedir. Modelin durağanlığı veya istikrarlılığı ise katsayı matrisinin öz değerlerine bağlıdır. Eğer katsayı matrisinin öz değerlerinin hepsi birim çemberin içerisinde ise model durağan ya da istikrarlı, öz değerlerin en az bir tanesi birim çemberin üzerinde veya dışarısında ise sistem durağan değildir veya giderek genişleyen bir özellik gösterir (Mucuk ve Alptekin, 2008:168).

Grafik 2: Ar Karakteristik Polinomunun Ters Köklerinin Birim Çember İçindeki Konumu

Yukarıdaki grafik 2’de tahmin edilen model için, AR karakteristik polinomunun ters köklerinin birim çember içerisindeki konumları, modelin durağanlık açısından herhangi bir sorun taşımadığını ortaya koymuştur.

VAR modelinin yapısal anlamda bir sorun içerip içermediğini tespit edebilmek amacıyla aşağıdaki tablo 7’de otokorelasyon-LM testi sonuçları gösterilmektedir:

Tablo 7: Otokorelasyon-LM Test Sonuçları

Gecikmeler	LM-İstatistik Değerleri	Olasılık Değerleri
1	8.129555	0.0869
2	2.023320	0.7315
3	3.454473	0.4848
4	3.242739	0.5181
5	7.192324	0.1261
6	3.209631	0.5234
7	7.830536	0.0980
8	2.026499	0.7309
9	5.264969	0.2612
10	8.459276	0.0761
11	9.086540	0.0590
12	2.604537	0.6260

Otokorelasyon-LM Test sonucundaki olasılık değerlerinin 0.05’ten büyük çıkması, ele alınan 12 gecikme düzeyinde de otokorelasyon olmadığını göstermiştir.

Hata terimlerinin varyans değerlerinin tüm örneklem için sabit olup olmadığını test edebilmek amacıyla gerçekleştirilen White Değişen Varyans Test sonuçları aşağıdaki tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: White Değişen Varyans Test Sonuçları

F-statistic	0.164505	Prob. F(2,19)	0.8495
Obs*R-squared	0.374475	Prob. Chi-Square(2)	0.8292
Scaled explained SS	0.209883	Prob. Chi-Square(2)	0.9004

Yukarıdaki tablo 8’de gösterilen White Test sonuçlarına göre olasılık değerlerinin 0.05’ten büyük olması değişen varyans olmadığını, sabit varyans olduğunu; diğer bir deyişle hata teriminin varyansının tüm gözlemler için aynı olduğunu ortaya koymaktadır.

Varyans ayrıştırması; değişkenlerin birinde meydana gelen bir değişimin % kaçının kendisi tarafından, % kaçının diğer değişkenler tarafından kaynaklandığını araştırmaktadır. Şayet varyansındaki değişimin %100’e yakın bir değerini kendi başına açıklıyorsa dışsal değişken olarak nitelendirilir. Dolayısıyla varyans ayrıştırması gerçekleştirilirken değişkenlerin sırası oldukça önem kazanmaktadır. Sıralamanın dışaldan içsele doğru yapılması gerekir. Varyans ayrıştırması yöntemi, makro değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmayı amaçlayan bir öngörü yöntemidir (Tarı, 2015: 469’dan akt. Kesbiç ve Salman, 2018: 175).

Varyans ayrıştırması, içsel değişkenlerden birisindeki değişimi, tüm içsel değişkenleri etkileyen ayrı ayrı şoklar olarak ayırmakta, böylece sistemin dinamik yapısı hakkında bilgi vermektedir. Kısaca VAR dinamiklerini ortaya çıkarmak için alternatif bir yaklaşım sunduğunu ifade etmek mümkündür. Böylelikle modeldeki değişkenlerin varyansındaki değişimin kaynakları araştırılabilmekte, değişkenin kendisinden ve öteki değişkenlerden kaynaklanan yüzdesi kolaylıkla tespit edilebilmektedir (Özsoy, 2009: 80-1).

Aşağıdaki tablo 9’da enflasyon değişkeni için varyans ayrıştırması test sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 9: Enflasyon Değişkeni İçin Varyans Ayrıştırması Tablosu

DINF Değişkeninin Varyans Ayrıştırma Değerleri			
Dönem Sayısı	Standart Hata Değerleri	DINF	D2UNEMP
1	1.550710	100.0000	0.000000
		(0.000000)	(0.000000)
2	1.677838	87.40028	12.59972
		(11.3209)	(11.3209)
3	1.910851	68.30330	31.69670

		(14.7367)	(14.7367)
4	1.925824	68.60144	31.39856
		(14.3711)	(14.3711)
5	2.047195	70.28990	29.71010
		(13.5771)	(13.5771)
6	2.072966	68.74683	31.25317
		(14.4973)	(14.4973)
7	2.091840	67.75813	32.24187
		(15.0038)	(15.0038)
8	2.103082	67.77504	32.22496
		(14.9999)	(14.9999)
9	2.124709	67.49410	32.50590
		(15.1303)	(15.1303)
10	2.128434	67.25967	32.74033
		(15.3245)	(15.3245)
11	2.131627	67.32591	32.67409
		(15.3596)	(15.3596)
12	2.135777	67.26097	32.73903
		(15.4859)	(15.4859)
Cholesky Yöntemi: DINF D2UNEMP			

Yukarıdaki tablo 9'a göre, enflasyon değişkeni için oluşturulan varyans ayrıştırması analiz sonuçları incelendiğinde; oluşturulan model için ilk dönemde DINF değişkeninin varyansının 100%'ü kendisi tarafından açıklanmaktadır. Bu oran DINF değişkeninin en dışsal değişken olduğunun göstergesidir. İlk dönem kendi varyansının 100%'ünü açıklarken on ikinci dönem itibarıyla bu oran 67.26%'ya gerilemiştir. Bu son dönemde DINF değişkeninin varyansının 32.74%'ü D2UNEMP değişkeni tarafından açıklanmaktadır. Diğer bir deyişle enflasyonda meydana gelen değişimlerin işsizlik değişkeni tarafından açıklanma derecesi dönemler itibarıyla daha yüksek bir oran haline gelmektedir.

Gerçekleştirilen analizler sonucunda bağımlı değişken enflasyon ve bağımsız değişken işsizlik arasında bir bağımlılık vardır. Ancak değişkenler arasındaki bu bağımlılık, mutlaka bir nedensellik ilişkisi ifade etmeyebilir. Diğer bir deyişle mutlaka bağımsız değişkenin sebep, bağımlı değişkenin ise sonuç olduğu anlamı yüklenemez. İstatistiksel olarak iki değişken arasındaki sıkı bir ilişki, bir birlikteliğin ifadesidir. Bu birlikteliğe rağmen değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi ise iktisat teorisi tarafından doğrulanmalıdır. Regresyon analizlerinde değişkenler arası bağımlılık ilişkisi araştırılırken, bağımlı ve bağımsız değişken ayrımı ile baştan ilişkilerin yönü hakkında bir ön koşul bulunmamasına rağmen nedensellik analizinde böyle bir ön koşul olmayıp, ilişkilerin yönü araştırılmaktadır (Tarı, 2015: 436).

Bu bilgiler ışığında aşağıdaki tablo 10'da enflasyon ve işsizlik değişkenlerine uygulanan nedensellik analiz sonuçları yansıtılmıştır.

Tablo 10: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenleri İçin VAR Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testi Sonuçları

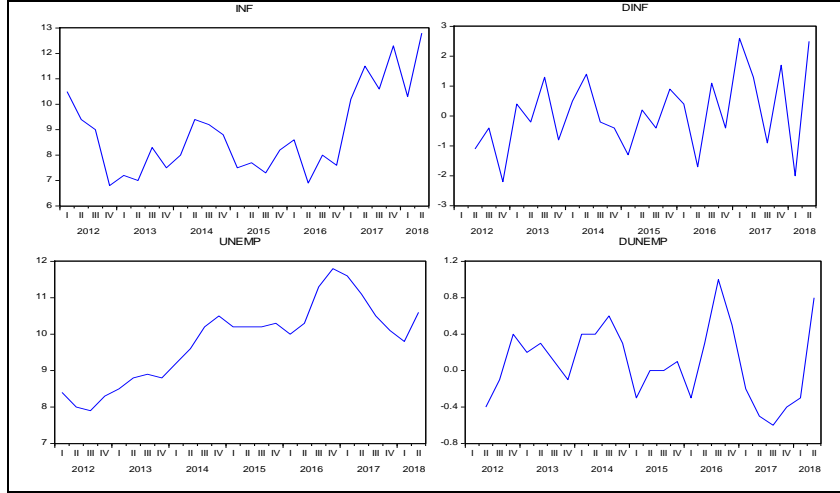
Bağımlı Değişken: DINF			
Bağımsız Değişken	Ki-kare Değeri	Gecikme Değeri	Olasılık Değeri
D2UNEMP	9.241396	2	0.0098
Hepsi	9.241396	2	0.0098
Bağımlı Değişken: D2UNEMP			
Bağımsız Değişken	Ki-kare Değeri	Gecikme Değeri	Olasılık Değeri
DINF	10.49181	2	0.0053
Hepsi	10.49181	2	0.0053

Yukarıdaki tablo 10'da gösterilen VAR Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testi sonuçları neticesinde enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

3.1.2. 2012:Q₁-2018:Q₂ KISA DÖNEM PHILIPS EĞRİSİ ANALİZİNE İLİŞKİN BULGULAR

Aşağıdaki grafik 3'te 2012:Q₁-2018:Q₂ döneminde işsizlik ve enflasyon değişkenlerinin zamana göre değişimleri ve enflasyon ve işsizlik değişkenlerinin birinci farklarının alınmasıyla durağanlaşan serilerin grafikleri gösterilmiştir.

Grafik 3: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenlerinin Zamana Göre Değişimleri: 2012:Q₁-2018:Q₂

Kaynak: OECD

Aşağıdaki tablo 11’de 2012:Q₁-2018:Q₂ dönemine ait ilgili değişkenlere ilişkin temel tanımlayıcı istatistikler ve tablo 12’de seriler arasındaki korelasyon ilişkileri gösterilmektedir.

Tablo 11: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenlerine İlişkin Temel Tanımlayıcı İstatistikler

	ENFLASYON	İŞSİZLİK
Ortalama	8.869231	9.811538
Medyan	8.450000	10.150000
Maksimum	12.800000	11.800000
Minimum	6.800000	7.900000
Standart Sapma	1.676847	1.095930
Çarpıklık	0.798798	-0.119512
Basıklık	2.741648	2.127492
Gözlem Sayısı	26	26

Modelde yer alan değişkenlerin betimleyici istatistikleri yukarıdaki tablo 11’de gösterilmiştir. Tablo 11 incelendiğinde; enflasyon verilerinin pozitif çarpıklık gösterdiği, işsizlik verilerinin ise negatif çarpıklık gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Enflasyon serisi normal dağılıma göre daha dik iken, işsizlik serisinin ise normal dağılıma göre daha basık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 12: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	ENFLASYON	İŞSİZLİK
ENFLASYON	1.000000	0.057634
İŞSİZLİK	0.057634	1.000000

Yukarıdaki tablo 12’de verilen korelasyon katsayıları değişkenler için incelendiğinde; işsizlik ve enflasyon değişkeni arasında pozitif zayıf korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini belirleyebilmek üzere kullanılan VAR analizini gerçekleştirmeden önce ilk olarak serilerin durağanlıkları Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testi yardımıyla sınanmıştır.

Tablo 13: ADF Birim Kök Analizi Sonuçları

Yukarıdaki tablo 13'te ADF (Genişletilmiş Dickey Fuller) birim kök testinden yararlanılarak durağanlık

Seviye	Değişkenler	Model	ADF Kritik Değerleri			ADF Test İstatistik ve (Olasılık) Değerleri	Sonuç
			%1 Önem Seviyesi	%5 Önem Seviyesi	%10 Önem Seviyesi		
DÜZEY	ENFLASYON	Sabit Terimli Model	-3.737853	-	-	-0.638307 (0.8439)	Durağan Değil
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.374307	-	-	-2.537424 (0.3091)	Durağan Değil
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.664853	-	-	0.436279 (0.8004)	Durağan Değil
	İŞSİZLİK	Sabit Terimli Model	-3.752946	-	-	-1.578599 (0.4770)	Durağan Değil
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.394309	-	-	-3.865953 (0.0302)	Durağan Değil
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.669359	-	-	1.136782 (0.9286)	Durağan Değil
BİRİNCİ FARK	ENFLASYON	Sabit Terimli Model	-3.737853	-	-	-6.367967 (0.0000)	Durağan
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.394309	-	-	-6.942624 (0.0000)	Durağan
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.664853	-	-	-6.471990 (0.0000)	Durağan
	İŞSİZLİK	Sabit Terimli Model	-3.752946	-	-	-3.632361 (0.0131)	Durağan
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.532598	-	-	-4.467544 (0.0113)	Durağan
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.669359	-	-	-3.373482 (0.0017)	Durağan

analizleri gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin 1%, 5% ve 10% önem seviyelerinde anlamlılık düzeyleri incelenmiş ve serilerin düzey değerlerde birim kök içerdikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle enflasyon ve işsizlik değişkeninin birinci farkları alındığında 95% güven seviyesinde durağan hale geldikleri yani birim kök içermedikleri tespit edilmiştir.

Birim kök analizinin ardından VAR analizinin gerçekleştirilebilmesi adına optimal gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir.

Tablo 14: VAR Gecikme Uzunluğunun Belirleme Kriterleri

Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-50.47330	NA	0.328654	4.562895	4.661634	4.587728
1	-43.63538	11.89203*	0.257523*	4.316120*	4.612336*	4.390618*
2	-40.50611	4.897995	0.280883	4.391835	4.885528	4.515998

Yukarıdaki tablo 14 incelendiğinde; birinci gecikme uzunluğunda FPE ve AIC ölçütlerinin minimum değer verdiği, LR kriter ölçütünün ise maksimum değer verdiği görülmektedir. Bu kriterlerden FPE ve AIC, ortalama hata karesinin en küçük değerini alan ve ileriye dönük tahminler için kullanılan kriterlerdir. Çalışmada hem hata karesinin minimum değerini alabilmek hem de ileriye dönük tahminlerde bulunabilmek için en uygun gecikme sayısı FPE ve AIC gereğince 1 olarak belirlenmiş olup, aşağıdaki tablo 15'te VAR modeli bu gecikme uzunluğunda kurulmuştur.

Tablo 15: VAR Modeli

DEĞİŞKENLER	DEĞİŞKENLER	
	D(INF)	D(UNEMP)
GECİKMELİ DEĞİŞKENLER		
D(INF(-1))	-0.364599	-0.144945
	(0.21671)	(0.05863)
	[-1.68240]	[-2.47221]
D(UNEMP(-1))	0.416336	0.449251
	(0.67024)	(0.18133)
	[0.62117]	[2.47757]
C	0.114342	0.080919
	(0.26230)	(0.07096)
	[0.43592]	[1.14030]

Not: Standart hata değerleri () formunda ve t-istatistik değerleri [] formunda gösterilmiştir.

Tahmin edilen VAR Model neticesinde bağımlı değişken enflasyon olarak alındığında birinci gecikme değerine bağlı olarak denklem aşağıdaki gibi yazılacaktır:

$$D(INF) = 0.114342 - 0.364599 \cdot D(INF(-1)) + 0.416336 \cdot D(UNEMP(-1)) \quad (2)$$

Yukarıdaki 2 no'lu denkleme göre 5% önem seviyesinde enflasyon ile işsizlik arasında pozitif ilişki bulunduğunu diğer bir deyişle işsizlikte meydana gelecek olan artışla birlikte enflasyon oranlarında da bir artışın meydana geleceği görülmektedir.

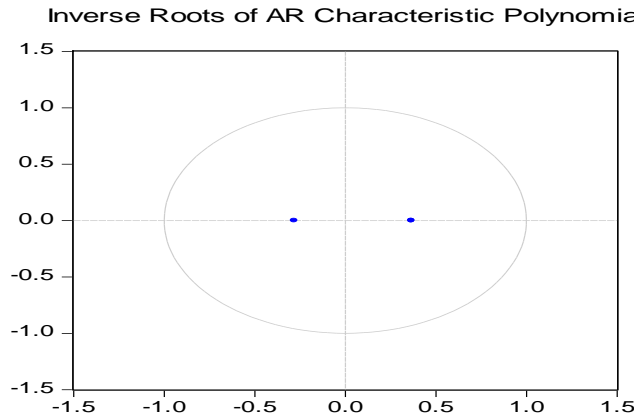
Tahmin edilen VAR Model neticesinde bağımlı değişken işsizlik olarak alındığında birinci gecikme değerine bağlı olarak denklem aşağıdaki gibi yazılacaktır:

$$D(UNEMP) = 0.080919 - 0.144945 \cdot D(INF(-1)) + 0.449251 \cdot D(UNEMP(-1)) \quad (3)$$

Yukarıdaki 3 no'lu denkleme göre ise 5% önem seviyesinde enflasyon ile işsizlik arasında negatif ilişki bulunduğunu diğer bir deyişle enflasyonda meydana gelecek olan artışla birlikte işsizlik oranlarında bir azalışın meydana geleceği sonucuna ulaşılabilmektedir. Bu durum işsizlikle mücadelede içinde bulunulan dönemde para politikasının etkinliğini artıracağına göstergesidir.

Var modelinin tahmin edilmesinin ardından tahmin edilen modelin durağan bir yapı gösterip göstermediğinin test edilebilmesi için aşağıdaki grafik 4'te AR karakteristik polinomunun ters köklerinin birim çember içerisindeki konumları test edilmiştir.

Grafik 4: Ar Karakteristik Polinomunun Ters Köklerinin Birim Çember İçindeki Konumu

Yukarıdaki grafik 2'de tahmin edilen model için, AR karakteristik polinomunun ters köklerinin birim çember içerisindeki konumları, modelin durağanlık açısından herhangi bir sorun taşımadığını ortaya koymuştur.

VAR modelinin yapısal anlamda bir sorun içerip içermediğini tespit edebilmek amacıyla aşağıdaki tablo 16'da otokorelasyon-LM testi sonuçları gösterilmektedir:

Tablo 16: Otokorelasyon-LM Test Sonuçları

Gecikmeler	LM-İstatistik Değerleri	Olasılık Değerleri
1	4.245579	0.3738
2	1.858900	0.7617
3	2.207931	0.6976
4	1.732826	0.7847
5	5.125296	0.2747
6	8.648059	0.0705
7	7.644186	0.1055
8	9.265641	0.0548

Otokorelasyon-LM Test sonucundaki olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük çıkması, ele alınan 8 gecikme düzeyinde de otokorelasyon olmadığını göstermiştir.

Hata terimlerinin varyans değerlerinin tüm örneklem için sabit olup olmadığını test edebilmek amacıyla gerçekleştirilen White Değişen Varyans Test sonuçları aşağıdaki tablo 17'de gösterilmiştir.

Tablo 17: White Değişen Varyans Test Sonuçları

F-statistic	0.072185	Prob. F(2,22)	0.9306
Obs*R-squared	0.162988	Prob. Chi-Square(2)	0.9217
Scaled explained SS	0.104198	Prob. Chi-Square(2)	0.9492

Yukarıdaki tablo 17'de gösterilen White Test sonuçlarına göre olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük olması değişen varyans olmadığını, sabit varyans olduğunu; diğer bir deyişle hata teriminin varyansının tüm gözlemler için aynı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 18: Enflasyon Değişkeni İçin Varyans Ayrıştırması Tablosu

DINF Değişkeninin Varyans Ayrıştırma Değerleri			
Dönem Sayısı	Standart Hata Değerleri	DINF	D2UNEMP
1	1.270569	100.0000	0.000000
		(0.00000)	(0.00000)
2	1.364288	98.90844	1.091561
		(5.01397)	(5.01397)
3	1.367383	98.90559	1.094413
		(5.22463)	(5.22463)
4	1.368104	98.89346	1.106541
		(5.30742)	(5.30742)
5	1.368119	98.89313	1.106873
		(5.33397)	(5.33397)
6	1.368126	98.89295	1.107054
		(5.35857)	(5.35857)
7	1.368126	98.89295	1.107054
		(5.37065)	(5.37065)
8	1.368126	98.89294	1.107057
		(5.38578)	(5.38578)
9	1.368126	98.89294	1.107057
		(5.39722)	(5.39722)
10	1.368126	98.89294	1.107057
		(5.41115)	(5.41115)
11	1.368126	98.89294	1.107057
		(5.42344)	(5.42344)
12	1.368126	98.89294	1.107057
		(5.43776)	(5.43776)

Cholesky Yöntemi: DINF DUNEMP

Yukarıdaki tablo 18'e göre, enflasyon değişkeni için oluşturulan varyans ayrıştırması analiz sonuçları incelendiğinde; oluşturulan model için ilk dönemde DINF değişkeninin varyansının 100%'ü kendisi tarafından açıklanmaktadır. Bu oran DINF değişkeninin en dışsal değişken olduğunun göstergesidir. İlk dönem kendi varyansının 100%'ünü açıklarken on ikinci dönem itibariyle bu oran 98.89%'a gerilemiştir. Bu son dönemde DINF değişkeninin varyansının 1.11%'i DUNEMP değişkeni tarafından açıklanmaktadır. Diğer bir deyişle enflasyonda meydana gelen değişimlerin işsizlik değişkeni tarafından açıklanma derecesi dönemler itibariyle aşırı bir artış meydana getirmemiştir.

Aşağıdaki tablo 19'da enflasyon ve işsizlik değişkenlerine uygulanan nedensellik analiz sonuçları yansıtılmıştır:

Tablo 19: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenleri İçin VAR Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testi Sonuçları

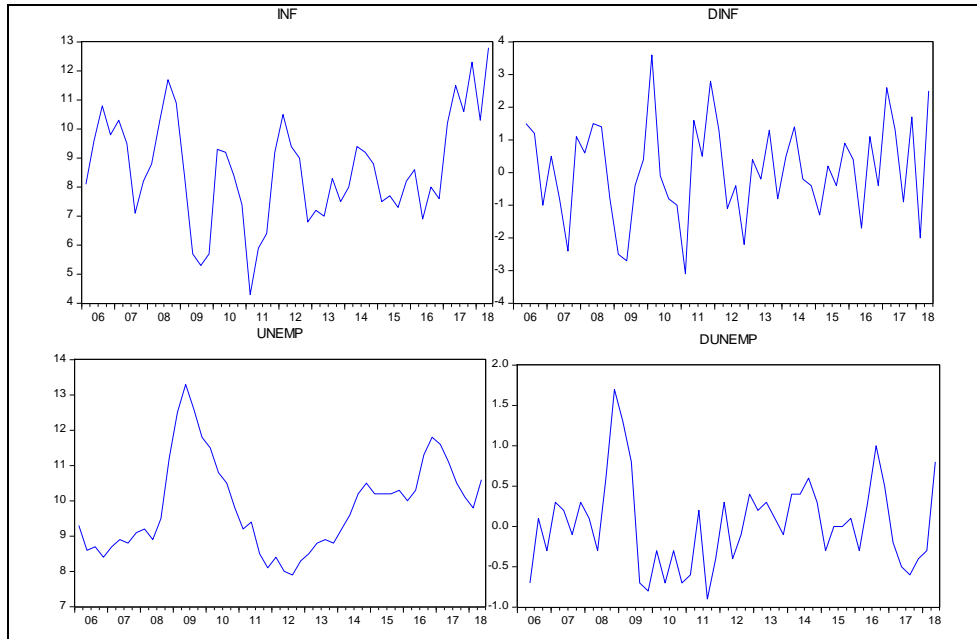
Bağımlı Değişken: DINF			
Bağımsız Değişken	Ki-kare Değeri	Gecikme Değeri	Olasılık Değeri
DUNEMP	0.385857	1	0.5345
Hepsi	0.385857	1	0.5345
Bağımlı Değişken: DUNEMP			
Bağımsız Değişken	Ki-kare Değeri	Gecikme Değeri	Olasılık Değeri
DINF	6.111844	1	0.0134
Hepsi	6.111844	1	0.0134

Yukarıdaki tablo 19'da gösterilen VAR Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testi sonuçları neticesinde enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasında, enflasyondan işsizlik değişkenine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

3.1.3. 2006:Q₁-2018:Q₂ UZUN DÖNEM PHILIPS EĞRİSİ ANALİZİNE İLİŞKİN BULGULAR

Aşağıdaki grafik 5'te 2006:Q₁-2018:Q₂ döneminde işsizlik ve enflasyon değişkenlerinin zamana göre değişimleri ve enflasyon ve işsizlik değişkenlerinin birinci farklarının alınmasıyla durağanlaşan serilerin grafikleri gösterilmiştir.

Grafik 5: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenlerinin Zamana Göre Değişimleri: 2006:Q₁-2018:Q₂

Kaynak: OECD

Aşağıdaki tablo 20'de 2006:Q₁-2018:Q₂ dönemine ait ilgili değişkenlere ilişkin temel tanımlayıcı istatistikler ve tablo 21'de seriler arasındaki korelasyon ilişkileri gösterilmektedir.

Tablo 20: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenlerine İlişkin Temel Tanımlayıcı İstatistikler

	ENFLASYON	İŞSİZLİK
Ortalama	8.618000	9.848000
Medyan	8.500000	9.700000
Maksimum	12.800000	13.300000
Minimum	4.300000	7.900000
Standart Sapma	1.833330	1.296501
Çarpıklık	0.025196	0.653919
Basıklık	0.025196	2.773255
Gözlem Sayısı	50	50

Modelde yer alan değişkenlerin betimleyici istatistikleri yukarıdaki tablo 20’de gösterilmiştir. Tablo 20 incelendiğinde; enflasyon ve işsizlik verilerinin pozitif çarpıklık gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. İşsizlik serisi normal dağılıma göre daha dik iken, enflasyon serisinin ise normal dağılıma göre daha basık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 21: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	ENFLASYON	İŞSİZLİK
ENFLASYON	1.000000	0.293564
İŞSİZLİK	0.293564	1.000000

Yukarıdaki tablo 21’de verilen korelasyon katsayıları değişkenler için incelendiğinde; işsizlik ve enflasyon değişkeni arasında pozitif zayıf korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini belirleyebilmek üzere kullanılan VAR analizini gerçekleştirmeden önce ilk olarak serilerin durağanlıkları Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testi yardımıyla sınanmıştır.

Tablo 22: ADF Birim Kök Analizi Sonuçları

Seviye	Değişkenler	Model	ADF Kritik Değerleri			ADF Test İstatistik ve (Olasılık) Değerleri	Sonuç
			%1 Önem Seviyesi	%5 Önem Seviyesi	%10 Önem Seviyesi		
DÜZEY	ENFLASYON	Sabit Terimli Model	-3.588509	-2.929734	-2.603064	-0.761531 (0.8200)	Durağan Değil
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.175640	-3.513075	-3.186854	0.045981 (0.9957)	Durağan Değil
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.618579	-1.948495	-1.612135	0.402952 (0.7956)	Durağan Değil
	İŞSİZLİK	Sabit Terimli Model	-3.574446	-2.923780	-2.599925	-2.694909 (0.0823)	Durağan Değil
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.161144	-3.506374	-3.183002	-2.709063 (0.2378)	Durağan Değil
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.614029	-1.947816	-1.612492	0.194665 (0.7385)	Durağan Değil
BİRİNCİ FARK	ENFLASYON	Sabit Terimli Model	-3.588509	-2.929734	-2.603064	-4.010190 (0.0032)	Durağan
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.175640	-3.513075	-3.186854	-9.359110 (0.0000)	Durağan
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.618579	-1.948495	-1.612135	-4.025045 (0.0002)	Durağan
	İŞSİZLİK	Sabit Terimli Model	-3.574446	-2.923780	-2.599925	-3.997328 (0.0031)	Durağan
		Sabit Terimli ve Eğilimli Model	-4.161144	-3.506374	-3.183002	-3.956377 (0.0170)	Durağan
		Sabit Terimsiz ve Eğilimsiz Model	-2.614029	-1.947816	-1.612492	-4.019028 (0.0002)	Durağan

Yukarıdaki tablo 22’de ADF (Genişletilmiş Dickey Fuller) birim kök testinden yararlanılarak durağanlık analizleri gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin 1%, 5% ve 10% önem seviyelerinde anlamlılık düzeyleri incelenmiş ve serilerin düzey değerlerde birim kök içerdikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle enflasyon değişkeni için birinci farkı alındığında 99% güven seviyesinde, işsizlik değişkeni için ise birinci farkı alındığında 95% güven seviyesinde durağan hale geldikleri yani birim kök içermedikleri tespit edilmiştir.

Birim kök analizinin ardından VAR analizinin gerçekleştirilebilmesi adına optimal gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir.

Tablo 23: VAR Gecikme Uzunluğunun Belirleme Kriterleri

Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-119.8071	NA	0.769440	5.413647	5.493943	5.443581
1	-109.9331	18.43144	0.592872	5.152581	5.393469*	5.242382
2	-105.8488	7.261011	0.591509	5.148833	5.550314	5.298501
3	-99.13920	11.33170	0.526106	5.028409	5.590481	5.237944
4	-87.27633	18.98058*	0.373112*	4.678948*	5.401613	5.393469*

Yukarıdaki tablo 23 incelendiğinde; dördüncü gecikme uzunluğunda FPE ve AIC ölçütlerinin minimum değer verdiği, LR kriter ölçütünün ise maksimum değer verdiği görülmektedir. Bu kriterlerden FPE ve AIC, ortalama hata karesinin en küçük değerini alan ve ileriye dönük tahminler için kullanılan kriterlerdir. Çalışmada hem hata karesinin minimum değerini alabilmek hem de ileriye dönük tahminlerde bulunabilmek için en uygun gecikme sayısı FPE ve AIC gereğince 4 olarak belirlenmiş olup, aşağıdaki tablo 24’de VAR modeli bu gecikme uzunluğunda kurulmuştur.

Tablo 24: VAR Modeli

DEĞİŞKENLER GECİKMELİ DEĞİŞKENLER	D(INF)		D(UNEMP)	
	D(INF(-1))	-0.237839 (0.13293) [-1.78927]	-0.067216 (0.05636) [-1.19260]	
D(INF(-2))	0.123867 (0.12471) [0.99325]	0.117314 (0.05288) [2.21863]		
D(INF(-3))	-0.458189 (0.13188) [-3.47436]	-0.016673 (0.05592) [-0.29817]		
D(INF(-4))	-0.578972 (0.13179) [-4.39304]	-0.015569 (0.05588) [-0.27862]		
D(UNEMP(-1))	-0.037732 (0.39025) [-0.09669]	0.739532 (0.16547) [4.46933]		
D(UNEMP(-2))	-0.908250 (0.46695) [-1.94508]	-0.422161 (0.19799) [-2.13226]		
D(UNEMP(-3))	0.783006 (0.47382) [1.65255]	0.288531 (0.20090) [1.43619]		
D(UNEMP(-4))	-0.528995 (0.39624) [-1.33505]	-0.232993 (0.16801) [-1.38681]		
C	0.125526 (0.16511) [0.76027]	0.027869 (0.07001) [0.39809]		

Not: Standart hata değerleri () formunda ve t-istatistik değerleri [] formunda gösterilmiştir.

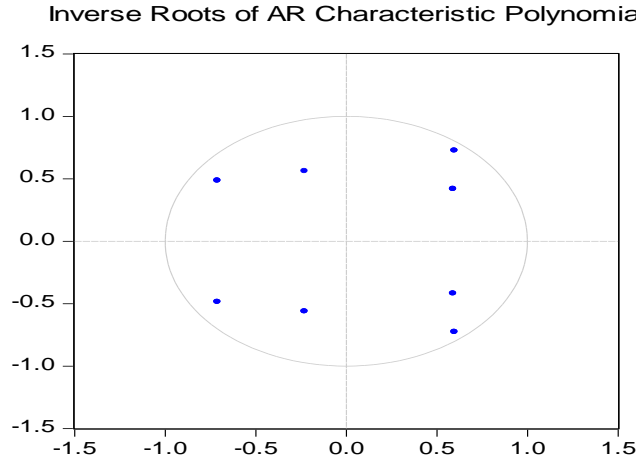
Tahmin edilen VAR Model neticesinde bağımlı değişken enflasyon olarak alındığında dördüncü gecikme değerine bağlı olarak denklem aşağıdaki gibi yazılacaktır:

$$D(INF) = 0.125526 - 0.237839 \cdot D(INF(-1)) + 0.123867 \cdot D(INF(-2)) - 0.458189 \cdot D(INF(-3)) - 0.578972 \cdot D(INF(-4)) - 0.037732 \cdot D(UNEMP(-1)) - 0.908250 \cdot D(UNEMP(-2)) + 0.783006 \cdot D(UNEMP(-3)) - 0.528995 \cdot D(UNEMP(-4)) \quad (4)$$

Yukarıdaki 4 no’lu denkleme göre enflasyon ile işsizlik arasında birinci, ikinci ve dördüncü gecikme değerlerinde negatif ilişki bulunurken, üçüncü gecikme değerinde pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Var modelinin tahmin edilmesinin ardından tahmin edilen modelin durağan bir yapı gösterip göstermediğinin test edilebilmesi için aşağıdaki grafik 4’te AR karakteristik polinomunun ters köklerinin birim çember içerisindeki konumları test edilmiştir.

Grafik 6: Ar Karakteristik Polinomunun Ters Köklerinin Birim Çember İçindeki Konumu

Yukarıdaki grafik 6'da tahmin edilen model için, AR karakteristik polinomunun ters köklerinin birim çember içerisindeki konumları, modelin durağanlık açısından herhangi bir sorun taşımadığını ortaya koymuştur.

VAR modelinin yapısal anlamda bir sorun içerip içermediğini tespit edebilmek amacıyla aşağıdaki tablo 25'te otokorelasyon-LM testi sonuçları gösterilmektedir:

Tablo 25: Otokorelasyon-LM Test Sonuçları

Gecikmeler	LM-İstatistik Değerleri	Olasılık Değerleri
1	4.699738	0.3195
2	2.336122	0.6742
3	3.344921	0.5018
4	2.439803	0.6554
5	4.750993	0.3138
6	1.842654	0.7647
7	3.896643	0.4202
8	4.666233	0.3233
9	3.607160	0.4618
10	2.617007	0.6238
11	5.688590	0.2236
12	2.020819	0.7319

Otokorelasyon-LM Test sonucundaki olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük çıkması, ele alınan 12 gecikme düzeyinde de otokorelasyon olmadığını göstermiştir.

Hata terimlerinin varyans değerlerinin tüm örneklem için sabit olup olmadığını test edebilmek amacıyla gerçekleştirilen White Değişen Varyans Test sonuçları aşağıdaki tablo 26'da gösterilmiştir:

Tablo 26: White Değişen Varyans Test Sonuçları

F-statistic	0.010328	Prob. F(2,46)	0.9897
Obs*R-squared	0.021994	Prob. Chi-Square(2)	0.9891
Scaled explained SS	0.016094	Prob. Chi-Square(2)	0.9920

Yukarıdaki tablo 26'da gösterilen White Test sonuçlarına göre olasılık değerlerinin 0.05'ten büyük olması değişen varyans olmadığını, sabit varyans olduğunu; diğer bir deyişle hata teriminin varyansının tüm gözlemler için aynı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 27: Enflasyon Değişkeni İçin Varyans Ayrıştırması Tablosu

DINF Değişkeninin Varyans Ayrıştırma Değerleri			
Dönem Sayısı	Standart Hata Değerleri	DINF	D2UNEMP
1	1.096882	100.0000 (0.00000)	0.000000 (0.00000)
2	1.127884	99.97590 (3.25521)	0.024102 (3.25521)
3	1.219385	87.52840 (8.83161)	12.47160 (8.83161)
4	1.329877	88.24925 (8.86991)	11.75075 (8.86991)
5	1.431386	89.22787 (8.38450)	10.77213 (8.38450)
6	1.446413	89.24664 (8.72988)	10.75336 (8.72988)
7	1.462385	87.30904 (9.33049)	12.69096 (9.33049)
8	1.560586	88.69635 (9.19831)	11.30365 (9.19831)
9	1.570207	88.54178 (9.31310)	11.45822 (9.31310)
10	1.579775	88.04990 (9.52983)	11.95010 (9.52983)
11	1.589275	88.01980 (9.64767)	11.98020 (9.64767)
12	1.634984	88.67210 (9.65879)	11.32790 (9.65879)

Cholesky Yöntemi: DINF DUNEMP

Yukarıdaki tablo 27'ye göre, enflasyon değişkeni için oluşturulan varyans ayrıştırması analiz sonuçları incelendiğinde; oluşturulan model için ilk dönemde DINF değişkeninin varyansının 100%'ü kendisi tarafından açıklanmaktadır. Bu oran DINF değişkeninin en dışsal değişken olduğunun göstergesidir. İlk dönem kendi varyansının 100%'ünü açıklarken on ikinci dönem itibarıyla bu oran 88.67%'ye gerilemiştir. Bu son dönemde DINF değişkeninin varyansının 11.33%'ü DUNEMP değişkeni tarafından açıklanmaktadır. Diğer bir deyişle enflasyonda meydana gelen değişimlerin işsizlik değişkeni tarafından açıklanma derecesinde dönemler itibarıyla artış meydana gelmiştir.

Aşağıdaki tablo 28'de enflasyon ve işsizlik değişkenlerine uygulanan nedensellik analiz sonuçları yansıtılmıştır:

Tablo 28: Enflasyon ve İşsizlik Değişkenleri İçin VAR Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken: DINF			
Bağımsız Değişken	Ki-kare Değeri	Gecikme Değeri	Olasılık Değeri
DUNEMP	6.958193	4	0.1381
Hepsi	6.958193	4	0.1381
Bağımlı Değişken: DUNEMP			
Bağımsız Değişken	Ki-kare Değeri	Gecikme Değeri	Olasılık Değeri
DINF	6.280808	4	0.1791
Hepsi	6.280808	4	0.1791

Yukarıdaki tablo 28'de gösterilen VAR Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testi sonuçları neticesinde uzun dönemde enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmemiştir.

4. SONUÇ

Enflasyon ve işsizlik ülke ekonomilerinin karşı karşıya kaldığı en önemli ekonomik sorunların başında yer almaktadır. Ülke ekonomilerinin sorunlarının ortadan kaldırılmasında teknokratlara alacak oldukları tedbir ve kararlarda yol gösterici özelliğe sahip olan bu değişkenler üzerine günümüze kadar pek çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. A.W. Phillips İngiltere'de yapmış olduğu çalışmada, ücretteki değişim oranları ile işsizlik oranları arasında negatif bir ilişkinin olduğu sonucuna varmıştır. Phillips, çalışmasında enflasyonist beklentileri göz önüne almadığı için çoğu iktisatçılar tarafından uzun dönemde bu ilişkinin istikrarlı olmayacağı sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmada Türkiye ekonomisi için Phillips Eğrisi teorisinin geçerliliği 2006:Q₁-2018:Q₂ dönemi için üçer aylık işsizlik ve enflasyon verilerinin temini ile analiz edilmiştir. Söz konusu dönem 2006:Q₁-2011:Q₄ ve

2012:Q₁-2018:Q₂ dönemleri olmak üzere iki alt döneme ayrılarak kısa dönem Phillips Eğrisi analizinin geçerliliği sınanırken, 2006:Q₁-2018:Q₂ dönemi için uzun dönem Phillips Eğrisi analizinin geçerliliği sınanmıştır. Söz konusu her dönem için ekonometrik model yöntemleri kullanılmıştır. Öncelikle değişkenlerin tanımlayıcı istatistik değerlerine yer verilerek, korelasyon katsayı değerleri ortaya konulmuştur. Akabinde VAR modelinin uygulanabilmesi için değişkenlerin durağanlıkları kontrol edilerek ADF birim kök testlerinin gerçekleştirilmesiyle uygun gecikme uzunlukları sonucunda VAR model kurulmuş ayrıca AR karakteristik polinomlarının birim kök çember içindeki konumlarına bakılarak VAR modelin durağanlığı ortaya konulmuştur. Gerçekleştirilen VAR modeli neticesinde 2006:Q₁-2011:Q₄ alt dönemi için enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi (pozitif) saptanırken, 2012:Q₁-2018:Q₂ alt dönemi için söz konusu değişkenler arasında enflasyondan işsizlik değişkenine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi (pozitif) olduğu tespit edilmiştir. 2006:Q₁-2018:Q₂ dönemi için gerçekleştirilen analiz sonrasında ise enflasyon ve işsizlik değişkenleri arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi tespit edilmemiştir.

KAYNAKÇA

ALTAY, Bülent. Can Tansel TUĞCU ve Mert TOPCU; (2011), “İşsizlik ve Enflasyon Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi: G8 Ülkeleri Örneği”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(2), ss.1-26.

AYDEMİR, Cahit ve Seniha BAYLAN; (2015), “Sağlık Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), ss. 417-435.

BAYRAK, Metin ve Osman Cenk KANCA; (2013), “Türkiye’de Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(3), ss.97-115.

DAMODAR, Gujarati; (1999), *Basic Econometrics*, Çev.: Ü. Şenesen ve G. G. Şenesen, Literatür Yayınevi, İstanbul.

DORNBUSCH, R. ve Stanley FISCHER; (1998), *Macroeconomics*, Çev: Salih AK, Mahir Fisunoğlu, Erkan Yıldırım, Refia Yıldırım, McGraw-Hill-Academy, İstanbul.

FRIEDMAN, Milton; (1977), “The Journal of Political Economy”, 85(3), ss.451-472.

GHATAK, Subrata. M.H. HEALEY ve Peter JACKSON; (1995), “The Macroeconomic Environment”, Oxford University Press, Oxford/England.

GÖÇER, İsmet; (2016), “Phillips Eğrisi Teorisi Türkiye’de Geçerli mi? Yapısal Kırılmalı Bir Ekonometrik Analiz”, *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 1(1), ss.50-62.

HALL, Thomas E. ve William R. HART; (2010), “The Samuelson-Solow “Phillips Curve” and the Great Inflation”, Miami University Farmer School of Business, *Department of Economics Working Paper*, ss.1-16.

KESBİÇ, C. Yenal ve Gökhan SALMAN; (2018), “Türkiye’de Sağlık Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Tespiti: 1980-2014 VAR Model Analizi”, *Finans, Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, (639), ss. 163-180.

LLAUDES, Ricardo; (2005), “The Phillips Curve and Long-Term Unemployment”, *European Central Bank, Working Paper Series*, (441), ss.1-47.

MANGIR, Fatih ve Savaş ERDOĞAN; (2012), “Türkiye’de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (1990-2011)”, *Finans, Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 49(570), ss.77-98.

MUCUK, Mehmet ve Volkan ALPTEKİN; (2008), “Türkiye’de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975-2006)”, *Maliye Dergisi*, (155), ss. 159-174.

ÖZSOY, Ceyda; (2009), “Türkiye’de Eğitim ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin VAR Modeli İle Analizi”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 4(1), ss. 71-83.

ÖZTÜRK, Salih ve Mustafa Latif EMEK; (2016), “Phillips Curve Analysis For Turkey By April and October Datas Belong The Years Between 1997-2006”, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), ss. 64-74.

PHILLIPS, A.W; (1958), “The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957”, *Economica*, New Series, 25(100), ss. 283-299.

SAMUELSON, P.A. ve R.M. Solow; (1960), “Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy” *American Economic Review Papers and Proceedings*, 50(2), ss. 177-194.

SAVAŞ, Vural Fuat; (1984), *Keynezyen İktisat Yıkılırken (Makro Teori’de Bunalım*, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul.

SARAÇ, Taha Bahadır ve Ahmet Eren YILDIRIM; (2016), “Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, *Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8(32), ss.363-368.

ŞENTÜRK, Mehmet ve Yusuf Ekrem AKBAŞ; (2014), “İşsizlik-Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Karşılıklı İlişkinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”, *Journal of Yasar University*, 9(34), ss.5820-5832.

TARI, Recep; (2015), *Ekonometri*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.

UYSAL, Doğan ve Savaş ERDOĞAN; (2003), “Enflasyon ile İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki ve Türkiye Örneği”, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(6), ss.35-47.

(Sayfa 21-35)

Mehmet Nuri Demir
Ankara Üniversitesi, Doktora Öğrencisi,
nuribaba1187@gmail.com

ÖZET

Nermi Uygur son yüzyılda Dünya'ya ve Türkiye'ye değer katmış ve tarihin kayda düşmüş olduğu önemli bir düşünce insanı ve felsefecisidir. Türkiye'deki eğitiminden bir süre sonra Almanya'da eğitimini sürdürmüş ve oradaki çalışmalarında bilhassa Edmund Husserl'in Fenomenoloji Anlayışı'ndan etkilenerek bu teoriyi kendi felsefe düzleminde yoğunlaşarak onu farklı bir tatla sunmaya çalışmıştır. Solipsizme düşmeden “fenomenoloji” ya da “öz benlik” kavramının başkalarında mevcut olan tezahürüne de dikkat ederek bunu sık sık felsefe çalışmalarında kullanmıştır. Nermi Uygur, felsefeci, edebiyatçı ve aynı zamanda iyi bir deneme ustasıdır; otuzdan fazla eser vermiş çok görüşlü çok renkli ve çok boyutlu bir kişiliktir. Felsefe, düşünce, dil, kültür, edebiyat, sanat, bilim ve eğitim kavramları üzerinde iyice kafa yormuş ve merkezinde insanın ve insan düşüncesinin olduğu bir anlam dünyasına doğru yolculuk etmiştir. Nermi Uygur tikelden tümele doğru bir sıçrayış gerçekleştirmeye çalışmış ve tikel ile tümel arasında gerçekleşen gerilimi belli bir gaye doğrultusunda sunmaya çalışmıştır. Bu çalışmada Nermi Uygur'un felsefesi, varlığı, hayatı, kültürü anlama ve anlamlandırma çabası ve daha da önemlisi dil ve düşünceye bakış açısı ve bu ikisi arasındaki ilişki betimlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: fenomenoloji deneme, varlık, düşünce, kültür, tikel, tümel

THE RELATION BETWEEN EXISTENCE THOUGHT AND LANGUAGE IN THE PHILOSOPHY OF NERMİ UYGUR.

ABSTRACT

Nermi Uygur is a philosophical figure who added value to the last century on a global scale as well as to Turkey, and an important philosopher who has born his mark to history. After a period of training in Turkey he continued his education in Germany and worked there, in particular concentrating on Edmund Husserl's Phenomenology, contributing to the influence of this theory as manifested in his philosophy and tried to present it in a different plane. He frequently used it in philosophical studies, paying attention to the manifestation of the concept of phenomenology of self or ego without falling into solitude. Nermi Uygur is a philosopher, literary artist and also a good master of experimentation; producing more than thirty works of multi-colored and multi-dimensional specialty. Philosophy, thought, language, culture, literature, art, science and education were the particular areas of interest; situating himself on the center of human thinking and delving into the world of meaning, Nermi Uygur tried to make a leap towards the whole and tried to present the tension between the particular and the whole. In this study, Nermi Uygur's philosophy, his perspective towards existence, life, his endeavours to understand culture, and more importantly, his point of view of the language, thought and the relationship between these two will be described.

Keywords: Phenomenology, Experiment, Existence, Thought, Culture, Particular, Universal

GİRİŞ

Nermi Uygur'un felsefesi kendi arasında mantıksal bir bütünlük teşkil eder. Ontoloji, dil düşünce ve fenomenoloji işlediği en önemli konulardandır. Nermi Uygur'un her zaman hedefinde insanın bilincine, insan ontolojisine, insanın fenomenolojisine dair vurgular vardır. Felsefeyi bir yol, bir bilme işi ya da bir düşünce serüveni olarak algılamıştır. Ancak bu düşünsel yapıyı inşa etmede dilin anlam ve işlevine sadık kalmıştır. Ona göre dil, hayat felsefelerinin, düşüncenin veya kültürün içinde hayat bulduğu ve geliştiği ana kaynaktır. Dil kültürün ve kültürlerarası transferin ya da alışverişin de temel aracıdır. Kendi “yaşama felsefesinde” insanı ve onun kendi dünyasını açık bir tarzda göz önünde bulundurmuş ve analiz etmeye çalışmıştır. Ona göre insan, başkalarıyla diyaloga girdikten sonra etkileşen, önce “ben” olan, daha sonra ise “bizleşen” bir varlıktır. Ve bu yolla insan, çok anlamlılık ve çok boyutluluğu, ‘kendisinin olmayan düşünceleri’, “başka benlerin” vasıtasıyla elde etmeye hazır bir vaziyete gelir.

Nermi Uygur'un felsefesinde tikelden tümele, insandan topluma, varlıktan dile, dilden düşünceye ve oradan ise kültüre doğru giden sürekli bir hareket vardır. Nermi Uygur'a göre fenomenoloji kavramı, herhangi bir varolanı ya da gerçekliği kendisi yapan şeyi keşfetmektir. İnsan, kendisine ait olmayan şeyleri kültürel düşünsel bir alışverişe girerek, başkaları aracılığıyla keşfetmeye çalışır. Nermi Uygur'un düşüncesinde ayrıca kuram ve eylem birlikteliği de önemlidir. Düşünsel ya da teorik bütün aşamaların pratik bir yaşamda tezahür etmesini bilhassa Türklerin pragmatik yaşam tarzı üzerinden temellendirmeye çalışmıştır. Düşünme, bilme ve yaşama arasındaki uygunluk ve farklılığı kültürel bir gelişim ya da bu gelişimi sağlama yolunda zaman zaman karşılaşılan kültürel bunalımlar üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Ona göre insan yaşama yüzünü çevirdiği anda bir düşünce, bir iletişim, bir dil, bir kültür bunalımı ya da sarsıntısı yaşayabilir. Ancak bu durumun insanın ve toplumun olduğu her yerde mevcut olduğunu ve bunun gayet normal olduğunu da ifade eder. Bireyleri ve toplumları var eden, onları geliştiren aslında yine bu bunalımın veya bu sarsıntının olduğunu söyler.

Ona göre insan bir düşünce ya da kültür varlığıdır, onu bilinçsiz varlıklardan ayıran da bu tarafıdır. Hayvan toplumsal ya da kültürel anlamda herhangi bir şeyi üretemez, ama insan kültürü üretir ve kendi ürettiği kültürü ise durmadan geliştirir. Kültür olmazsa olmazdır kültür insanın; kültür olmazsa eğer, insanda yok demektir. Yani insan hem kültürü üretir hem de kültür tarafından üretilir. Kültürü hem taşır hem de kültür tarafından taşınır; insanın var olma koşulu da budur diyebiliriz. Yani kültür ile insanın uygarlık aşaması arasında herhangi bir tezatın olduğu söylenemez. Ona göre bilim, sanat, estetik, ekonomi, teknik, hukuk, devlet, siyaset, politika gibi hemen her şey kültürün kapsama alanına girer. Netice itibariyle insan, kültür, bilim, teknoloji, veya teknik ile kendisine ait olmayan şeyleri elde etmek için ve bunları meydana çıkarmak için işe koşar. Nermi Uygur'a göre bilge insanların ya da filozofların toplum içerisindeki yeri oldukça önemlidir ancak bunların icra etmesi ya da yapması gereken şey şudur: Düşünce ile gidilmesi gereken yere düşünceyle; düşüncenin gerekmediği yere ise düşünce ile gidilmemesi gerekir. Ayrıca Nermi Uygur, yaşamın anlam ve önemini ifade eden bilgilerden pek çoğunun benimsenebilmesi için bunların denenip gerçek yaşamla ilişkilendirilmesi gerektiğini ifade eder. Ona göre bilginin ızdırabını çekmeyen bilginin değerini önemini ve anlamını anlamada güçlük çeker. Ona göre yaşamın bir okulu yoktur, yaşamın birden fazla okulu ya da sadece yaşama hazırlık okulları vardır. İnsan bu okullarda önyargısız ve tam bir aşkla öğrenme sürecine girmelidir. Bilgiyi elde ettiğimiz merci düşmanımız bile olsa o bilgiye önyargısız ve dört elle sarılmak gerekir. Elde ettiğimiz bu bilgilerin analiz edilmesi ve sorgulanması ise bizim felsefe ya da sorgulama anlayışımıza bağlıdır. Özgürlüğün, sorumluluğun, ödevin ve vicdan mekanizmasının işlevsel olmasını sağlayan en önemli şey ona göre insanın ‘**kendi olma hakkıdır**’.

1. NERMİ UYGUR'DA DÜŞÜNCENİN SERÜVENİ

Nermi Uygur insanın, tüm var olanların tekillik içindeki durumlarını tümelin ya da kavramın ancak belirginleştirebileceği insana ve topluma ilişkin bilme istemlerinin kotardığı bilimlerin mantıksal olarak örgülenişini anlamının ne denli önemli olduğunu daha ilk gençlik yıllarında açıklıkla fark etmiş ve bu istekleri, yönelme, algılama, düşünme, okuma, anlama yazma ve anlatma edimlerinin ortak paydası kılmıştır (Uygur, 2016,18). Nermi Uygur un 1958'de yayımlanmış ve aynı zamanda 1959 yılında Türk Dil Kurumu Bilim Ödülü'nü kazanmış olan yapıtı “**Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu**” onun tüm düşünsel, söylemsel serüveninin özeti gibidir. Özellikle adı geçen yapıta, yayımlanışından 40 yıl sonra dönüp de baktığında büyük bir içtenlikle gözler önüne serdiği, kendisi ile yüzleşme çabası, onun düşünce, dil, söylem ve yazı dünyasına ayna tutar (Uygur, 2016, 19). Felsefenin ödevi ile insansal varoluş arasındaki ilişki Nermi Uygur'un yürüyüş yolunun, aynı zamanda antropolojik bir yol olduğunu ortaya koyar; insan bilmem hangi içgüdüsünden ötürü değil, konuştuğu için felsefe yapacaktır hep. Felsefe insan olmaya ilişkin bir başarıdır (Uygur, 2016, 26). Nermi Uygur, dilin düşünceye etkisi ile ilgili şöyle der. “Her dilin kendine özgü bir felsefesi var derken, olanca dil gerçekliğini açıklamaktan çok, bizi bu gerçekliği daha derinden deşmeye çağırın verimli bir araştırma boyutunun başlangıcında imiş gibi geliyor bana...” (Uygur, 2016, 328). Ancak bu yolda bir başka türlü arayış ortaya çıkar bu arayış ise dilde felsefeyi arama arayışıdır. İşte dilde felsefe arayanların aradığı felsefe üzerinde ister açık ister bulanık bir bilinçleri olsun bu anlamdaki dünya görüşüdür, dünya görüşü çeşidinden bir şeydir. Bir dilin dünya görüşü o dilin dünya yorumu dünyanın o dille, o dildeki kuruluşu, düzenlenişi dünyanın o dili konuşanlarca büründüğü biçimdir (Uygur, 2016, 329).

Nermi Uygur'un insan eksenli antropolojik felsefe tutumu insan-insan insan-toplum, insan-devlet ilişkisi bu ilişkilerin çeşitli bilgiler dolayımındaki görünüşlerini ya da görünümelerini yine son derece sıkı bir mantık çerçevesi içinde ele aldığına tanıklık ederiz (Uygur 2016, 29). Nermi Uygur, Betül Çotuksöken'in deyimi ile, bilinç ışıldadığı farklılıklara çekerek onların intişarına veya göz önüne çıkmasına yardımcı olmuştur. Nermi Uygur insanın değerini ve kültürel arka planını, antropolojik ya da kültürel bir sondajlama yoluyla keşfetmeye çalışır. Uygur'un düşüncesi, felsefe-fenomenoloji ve deneme-edebiyat sarmalında olgunlaşarak meyvetmesini vermiştir. Uygur her durumda eleştirel mantığını işleterek insanı merkeze almış fakat bütün ölçütlerin merkezine tek başına insanı koymamıştır. İnsanın zihniyet ya da anlamsal olarak yanılabilme payını göz önünde bulundurmıştır. Bu meyanda Nermi Uygur sözlerini şöyle sürdürür: "İnsan herşeyin ölçüsüdür diyemiyorum; yürürlükteki kuralları çiğneyen dil yapıtlarını kimse anlamlı kılamaz. Böylesi dilce saçma hep saçmadır, binbir dereden gelen suya karşın anlamlı yeşermes orda. Dilce saçma bir şey söylemediği gibi hiçbir şeyde söylemez. Kuralca, biçimce, yapılaşça aykırılık göstermeyen dil ürünleri ise söyledikleri bakımından insanın anlamca değerlendirici gücüne bağlıdır. Delinin söz kargaşasında bilgelik arayan, boşuna zaman yitirir.

"Deli" denenlerin de ağzından çıksa bile düzenli dil-yapıtları daha salt bundan ötürü anlamlı oluşları ile birliktedirler. Ancak bu anlamlı oluşu şöyle ya da böyle belirlemek, insanın dil dışı etkilerin neredeyse sonsuz zenginliğin içindeki seçmesine dayanır. Bireysel toplumsal tarihsel etmenler anlam-verişin ayarıdır." (Uygur, 2016, 309). Onun düşüncesinde dil-anlam dil-düşünce ve dil-felsefe birbirine geçmiş durumdadır. Ayrıca psikolojik ve sosyolojik etmenler dil ve anlam evrenini oluşturan önemli yapı taşlarıdır.

Uygur'a göre dilin olanakları içinde düşünce ya da bir felsefe açık ya da örtük olarak içerimlenmiştir. Bununla ilgili Nermi Uygur şöyle bir tespitte bulunur: "Dilsiz düşünemiyorum ben daha doğrusu şöyle diyeyim sözcükler ortamından ötede hiçbir düşüncem yok dilim düşüncemi, düşüncem de dilimi yoğuruyor. Bir ayrılmazlık var dilimle düşüncem arasında, bu arada çok kez dilim bana kılavuzluk ediyor düşünürken (Uygur, 2016, 336-337). Nermi Uygur bu durumları, kafasını kurcalayan bir sorun olarak kurgulamış ve şöyle bir tespitte bulunmuştur; "şu son zamanlarda sık sık bir sanıya takılıyor aklım. Bu sanıya göre her dilin bir felsefesi vardır her dilde belli bir felsefe dışlaşır, her dil kendine özgü bir felsefeyi birlikte getirir, her dil felsefeyi zorunlu kılar (Uygur, 2016, 328). Felsefeci, filozof ya da edebiyatçıların bu sanıyı ya da gerekçeyi boş vakitlerinde bilinçli bilinçsiz, dolaylı ya da dolaysız da olsa ifade ettiklerini söyler. Nermi Uygur dilin gücünü düşünce evreniyle olan zorunlu alışverişi noktasında önemser. Ona göre dilin gücü gerçekleştirdiklerinde dışlaşır. Dil bu güçten başka bir şey değildir; insan dünyasında, insana özgü yaşama çevresinde ne varsa hep dilin gerçekleştirdikleri ile başarılıdır. Çağdaş bir yazar, Martin Buber insanı diyalog varlığı diye tanımlıyor gerçekten de şöyle ya da böyle oluşundan kolayca sıyrılmış olarak düşünebiliriz insanı, ama diyalog insanın onsuz olunmaz bir var olma biçimidir. Tarihte istediğimiz kadar gerilere gidelim insanları hep dil toplulukları içinde buluruz (Uygur, 2016, 342- 343).

Dilin önceliğine vurgu yapan Nermi Uygur yine bir başka açıdan şöyle bakar olaya: "Dil insana Tanrı vergisidir. Tanrı insanı dille ile birlikte yaratmıştır, tek tek şeylerin adını insana öğreten Tanrıdır. Yerler gökler de zaten Tanrı'nın bu sözü ile var olmuştur. Bütün bunlar ancak insanlar için doğru, benim şimdi üzerinde durduğum yönse şu tek tek dinler; "başlangıçta söz vardı" derken dilin insan olmadaki eşsiz önemini dilce de öylesine eşsiz bir anlatımla belirtiyorlar ki gerçekten de zamanca ama varoluşça da insan olmanın başlangıcında söz var (Uygur, 2016, 344-345). Bir başka pencereden bakıldığında, tarih boyunca dillerle kültürlerin gelişme çizgileri arasında şaşılacak bir yakınlık kendini açığa vurur; insan-dil- kültür bütün bunlar biri var olmadan öbürleri var olmayan temel gerçeklerdir (Uygur, 2016, 344). Dili yaşama sanatı için zorunlu bir argüman olarak gören Nermi Uygur, aynı zamanda dilin düşünme ve bilinçle olan bağını da vurgulayarak şöyle bir tespitte bulunur: "Böylece dil yalnızca yaşamın değil, yaşam üzerindeki bilincin de koşuludur. İnsanı, insan kılan bilinçtir; insanın yapıp etmelerine yeniden çevrilmesi gerekir diyenler, aslında, "insan, büyük ölçüde sözcüklere başvurarak ortaya koyduğu çeşitli başarılarını bir kez de dilinde yansıtabilir." demek istiyorlar (Uygur, 2016, 344). Düşüncelerin dil ile ifade edilmesini sağlayan de aslında filozoflardır; filozof bir düşün ve eylem adamıdır kavramları ve önermeleri mantıksal dizgesi içerisinde açıklayan yine en iyi kendisidir.

Filozofun dili, o dili konuşan herkesin anlayabileceği bir dildir. Kendine özgü söz ve deyişleri kuruluş kuralları öğrenildiğinde apaydınlıktır. Her filozof elden geldiğince çok aydınlatma dileğiyle, üst dilini nesnel bağlananların elverdiği ölçüde belli bir çabayı esirgmeden herkesin anlayışına uygun bir kılığa büründürmenin yoluna bakar, zor görünmek için karanlık yazmak filozofun ne doğruları sevmesiyle ne de meslek dürtüsü ile bağdaşır; aydınlanma denemelerinin gerekip gerekmediğine aldırmadan birtakım tekniklere boğmak da filozofa hiç yakışmaz (Uygur, 2016, 524-525). Nermi Uygur'a göre, hayat, düşüncelerin dil ile ifade edildiği bir sahnedir. Nermi Uygur kavramın derinine inme, düşünme ve anlamlandırma işleviyle, felsefenin parça parça oluşu ya da felsefenin doğruları temellendirme biçimi arasında bağlantı kurmaya çalışır. Nermi Uygur'a göre felsefe bölük pörçük olmadan yapamaz. Çünkü felsefe betimlemeleri, birer felsefe betimlemesi olarak her bakımdan kendimizi ve çevremizi yani evreni kavramaya çabalarken ortaya koyduğumuz dil belirlenimlerini çözümlemeye dayanır. Felsefede her çözümleme bir betimlemedir; felsefece betimleme çözümleme ile aynı şeydir. Filozof konusunu çözümlemeyerek betimler. Çözümleme ise bir şeyin, örneğin, bir kavramın anlamını ilk bakışta apaydınlık da gelse ışıklandırmak amacıyla, içeriği bakımından bölümleyerek yeniden kurmaktır (Uygur, 2016, 510). Nermi Uygur'un düşüncesinin veya felsefesinin temelinde edebiyat ve bilhassa edebiyatın içerisindeki deneme faktörü önemli bir yer teşkil eder. Felsefenin temel soruları ile

edebiyatın soruları arasında önemli bir bağlantı vardır. Nermi Uygur'a göre, "ben neyim, ben kimim, nasıl bir şeyim ben" çeşidinden sormadan edemeyeceğimiz soruları en iyi aydınlatabilecek ipuçları veren etkinlik alanıdır edebiyat. "Sen seni bil!" diye buyuran eski bilgiler, sahne yazarlarının, ozanların, sözle anlatma sanatçıların ürünlerine itelemektedir aslında herkesi. Aracısız kendini tanıyamaz hiç kimse, her insan teki öylesine yapışıktır ki kendisine, ancak edebiyat ustalarının bildik bilmedik duygu yaşantılarını girdi çıktısı ile dile sergilemesi üzerine öz kimliğini kavramaya başlar insan, edebiyatla kendisini bulabilir insan. Çünkü en çok kendisinin olan yönüyle, duygu biricikliği ile edebiyatta rastlar kendisine (Uygur, 2016, 1070).

Nermi Uygur düşünme ile eylem arasındaki bağa oldukça dikkat çekmiştir. Fiil ile eylem ya da kuram ile eylem arasındaki ilişki ona göre bir bütünü ayrılmaz iki parçası gibidir. Ona göre, düşünme ile yapma parçalanmaz bir bütündür belli bir ölçüde de olsa hem bir düşündürdür hem de yapmalar gerçekleştiricisidir; yıkmayı da kapsayan bir yapıcıdır insan. Öyleyse değişik yoğunluklarda hem kuramcı hem eğlemcidir insan. Bir kuram eylem varlığıdır insan (Uygur, 2016, 1257). Kuramı ile eylem birlikteliğinin yanında ikisinin "tekleşmesine" olumlu bakmaz hiçbir zaman. Kendi bağlamlarında ihtiva ettikleri anlamların kapsamını da görmezden gelmemek gerektiğini ifade eder. İndirgemecilik dışında bunlar çok boyutlu anlam ilişkilerinden kurulmuş bir bütündür ancak. Kısaca Nermi Uygur, kuram ile eylemi düşünme ile yapmaya benzetir. Nermi Uygur'a göre, yorumdan eyleme gidildiği gibi eylemden de yoruma gidilir. Sürekli bir gidiş geliş felsefeyi felsefe-ötesine bağlar demek ki hem içyapısı hem de dışla ilişkileri bakımından (sözcükler başka başka anlamlarda kullanılsa da) bir **theoria-praxis bütünüdür felsefe** (Uygur, 2016, 2273). Nermi Uygur, praxisi toplumda insan ilişkilerini düzenleyen yaşamsal bir faktör olarak görür.

Nermi Uygur'un kuşkusuz felsefesinin belkemiğini Edmund Husserl'dan esinlenmiş olduğu yaşama felsefesi kavramı oluşturmuştur. Bu fenomenolojinin özgül, yani herhangi bir var olanı kendisi yapanı ya da yapanları olanca ayrıntısında neredeyse hiç bir yanını eksik bırakmaksızın kavramaya anlamaya kendisinin kılmaya çalışmaktadır. Varolanı tüm bilinç bellek zaman mekân bağlantısı içinde düşünme ve dile yapışık sözün olanaklarına işlerlik kazandırarak gün yüzüne çıkarmaktır. İnsan ilişkilerinin ayrıntılarını hesaba katarak var olan üzerinde düşünmektir söylemektir yazmaktır; şimdi ve burada olana tüm bağlantıları içinde anlam katmaktır, tutturduğu fenomenoloji yolu kendisi ile olan ilgisinde sanki hepimizin ortak yazgısı gibidir. "Nereye gidersem gideyim buradayım bedenimleymiyim çeşit çeşit orarlardan önce salt bir bura da var." Bir türlü kendime yerleşemedim, neredeyse bir hiç olarak doğarsın, bir o yana bir bu yana yalpalar durursun, sever, üzer, çeker, çekirtirsin, çalışır, öğrenir, didinirsin; zamanla biri olursun sonra gene... Günün birinde ölür neredeyse bir hiç olursun hepsi bu." Uygur, 2016b, 3). Nermi Uygur felsefe gözlüğü ile görmenin önemine her zaman dikkat çekmiştir. "Felsefe görmenin eşliğinde yaşama dünyasına yöneliş, insanın arada olan varoluşuna yönelişinden başka bir şey değildir (Uygur, 2017, 3). Nermi Uygur felsefeyi, fenomenolojik düşünmeyi, insanın kendi derununa doğru bir seyahat etme ile eşdeğer görmeye çalışmıştır. Uygur'un düşünce dünyasının iskeletini, **benlik, benlik algısı, başkasının beni ve fenomenoloji** gibi temel kavramlar oluşturmuştur. Nermi Uygur'a göre; bu öznel dünyaya rağmen anlamlı bir nesnel dünyamız vardır; öznel dünyamız olduğu an bir hiç bizim için nesnel dünya; bizden sonra başkaları için böyle değil, orası açık, olsa olsa biz kendimiz yaşarken kendimizden sonrası için geçtiğimiz değer ve anlam oranında bir varlık o nesnel dünya" (Uygur, 2017, 8-9). Nermi Uygur un bu fikirlerinden anlaşıldığı üzere, Alman Felsefesinin özellikle egzistansiyel kanadından olan Heidegger ve Kierkegaard'dan da oldukça etkilendiği ortaya çıkıyor. Neredeyse bilimi, sanatı, felsefeyi aşmaya yönelen herbirinin içerdiği kısıtları fark eden ve her türlü kavramsal ve benzeri sınırları aşmayı deneyen deneyimleyen karşılaştığı karşıladığı durumları var olanları salt kendi öznel dünyasındaki yaşanmışlıkların yaşananların yaşantıların birlikteliğinde yerleştirmeye çalışan "**Okur-Yazar Nermi Uygur**" her var olanı, her şeyi, her kültür ögesini, her insansal durumu ve duruşu bu kez "sevgede" toparlamaya çalışıyor (Uygur, 2017, 16). Yani ona göre, şeylerin fenomenlerin ve nesnelere birbirleri ile ilişkisi o kadar fazla ki bunlar kendi kalıbına sığmayacak denlidir. Bu yüzden sevgi onun felsefesini ya da fenomenolojisini tamamlayan en etkili parçalardan biridir. Nermi Uygur'a göre felsefeyi sevmek Felsefe ile var olmaktır. Felsefe ile var olmak içinse felsefede yok olmak gerekir. Düşündüğünü düşünmediğini yaptığını yapmadığını apaçık bilerek kıyı bucağın hesabını vererek gerçekleştirmektir felsefe. Aynı şey yaşamak eylemek insan olmak için de geçerlidir, bu yönden bakınca özel bir uğraş; öbür uzmanlıklar türünden bir uzmanlık değildir felsefe. Kendi yaptığı maymuncukla tüm güçlük kapılarını zorlayan filozof giderek maymuncuğu kullanabilmek için gereksiz kilit yapımına geçer (Uygur, 2017, 29- 30).

Nermi Uygur en çok dikkat çektiği, bir felsefeyi, düşüncenin, sanatın, edebiyatın, denemenin ortasında kalıp da ilgili ya da bilgili görünüp aslında bir şekilde ilgisiz veya bilgisiz olan kişiliklerdir. Nermi Uygur yaşama felsefesinin önem ve anlamı ile ilgili söyle derin bir tespitte bulunur: "Yaşama felsefesinde en sıkıcı soru gerçekten çözmek istediğimizde çözemediğimiz sorudur. Böylesi bir soruyu çözene ise dört elle sarılmamız gerekir. Düşmanım çözdü diye benimseyip yararlanmadığım çözüm, sağduyumu yitirmedim ise, o çözüme ilişkin sorunun benim için önemsiz olduğunu kanıtlar. Doğru değil ama şimdiye dek denenmiş biçimleriyle ola ki felsefenin işi bitiktir. Denenmemişleriyle durum ne peki?" (Uygur, 2016, 29-31). Aslında bu yönlü düşünce ile Nermi Uygur, felsefeyi ucu açık sorguya dayanan ve sürekli gelişen düşünsel bir etkinlik kıvamında görür. Nermi Uygur kendi hayatı, düşüncesi, felsefesi ile ilgili çok önemli anekdotlar ortaya koymuştur. Bu anekdotları felsefe tarihinde yapmış olduğu okumalar ve bu okumalardan damlattığı güzel bilgi ve düşünceler vasıtasıyla elde etmiştir. Nermi Uygur un düşünce dünyasını yansıtan bu önemli anekdot ya da özdeyişlerden birkaçını

verelim: Filozof akılla gidilebilen yere akılla gitmeli akılla gidilmeyen yere akılla gitmeye kalkışmamalıdır. Yaşama felsefesinde büyük sorunların çoğalmasını istemeyen küçük sorunları savsaklamak alışkanlığından vazgeçmelidir. Felsefe bilinciyle birlikte bir bakıma yeni bir yaşamaya ayılır insan bazı şeyleri yeniden anlar, bulur, öğrenir: tat, alışkanlık, ölüm... Yaşamının okulu yok ya “okullar” ilkinden yükseğine? Olsa olsa hepsi de hazırlık okulu.

Her seferinde en yakıcı soru gerçekten çözmek isteyip de çözemediğimiz sorudur bu soruyu çözeneyse azılı düşmanımız bile olsa dört elle sarılmamız gerekir. Sözlü diye benimseyip yararlanmadığım çözüm sağduyumu yitirmedim ise o çözüme ilişkin sorunun benim için önemsiz olduğunu kanıtlar doğru değil ama şimdiye dek denenmiş biçimleriyle olaki felsefenin işi bitiktir. - denenmemiş işleriyle durum ne peki? (Uygur, 2017, 30-31). Nermi Uygur’un düşünce ve anlam dünyasının genişlemesinde kuşkusuz bütün bir felsefe tarihinin çok önemli bir rolü vardır. Nermi Uygur felsefeden edinmiş olduğu özgür ve analitik düşünme yöntemini sosyal faktörlere ya da kültür atmosferine yordamıştır. Nermi Uygur, bir filozofun üstlenmiş olduğu misyon gereği aynı zamanda dolaylı da olsa bir hekimin, bir bilgin’in ya da bir yöneticinin kısaca farklı bir pozisyonda bulunan insanların görevlerini de üstlenebileceğini söyler. Nermi Uygur, her çağın her dönemin kafaya çivi gibi saplanan sözcükleri olduğunu ve bu sözcüklerin çoğunlukla Tanrı, akıl, uzay, devrim, çevre sağlığı, barış gibi kelimelerin etrafında düğümlendiğini, konuşmadan eylemeye tüm yaşama, ayrıntılara dek bunların dolayında dönüp biçimlendiğini ifade eder (Uygur, 2017a, 39). Ve filozofların bu sözcükler üzerinde kafa patlatarak düşünce hamleleri gerçekleştirdiklerini söyler. Nermi Uygur insanın öğrenme serüveninde mutlaka bir yanılabilme payının ya da hata yapma lüksünün olabileceğini söyler. O, “yanlıştan, yanılmadan bir şey öğrenmeyen akıl, akılsızdır.” der. Ayrıca, O’na göre bir düşüncenin yanlış olduğuna ona akıl yattıktan sonra da o düşünceye bel bağlayan akıl, tutkuya yenilmiş sapık akıldır. Aklı delicesine övmektense, deliliği akıllı akıllı göklere çıkarmak yeğdir (Uygur, 2017, 47). Aslında burada Nermi Uygur’un akıldan kastettiği şey aklın ürünü olan düşünme yetisi ve fonksiyonudur.

Nermi Uygur bilim ve düşünce arasındaki ilişkinin bir uygarlık meydana getirdiğini ve bunun da bir bilim uygarlığı diye adlandırılmasında herhangi bir sakınca olmadığını söyler. Ona göre bilimde açık düşünme, durmayı, katılaşmayı önleyen, bilimi durmadan yenileştirip iten güçtür. Bilim kafası, düşünmeye hiçbir zaman kapanmayan bu uğurda hiçbir emeğini esirgemeyen kafadır. Bilimdeki rastgele bir düzeye çakılıp kalmayan açık düşünceye özenle bakım gösteren bir uygarlıktır bilim uygarlığı (Uygur, 2017, 115). Nermi Uygur’a göre aydınlık düşünme kuşku yok ki bol sonuçlu pek işlek başlıbaşına bir erdemdir. Yalnızca felsefede değil günlük yaşama da bilimsel çalışmalarda sanat yaratmalarında teknik uygulamalarda yararlanılsa yeridir. Ama özellikle felsefe için gereklidir aydınlık düşünme (Uygur, 2016, 1157).

Uygarlık kültür her şeyden önce bakmak özenle işlemek bakım göstermektir, tıpkı tarım gibi toprak gibi **cultura'nın** özünü oluşturan anlam bu (Uygur, 2017, 141). İçinde yaşadığımız doğa ona göre anlam dünyamızı da şekillendirir. Ona göre, doğada gerçekleştirdiğimiz değişiklikler kültürümüzü geleneğimizi ve dolayısıyla düşüncemizi yoğuruyor ve ona bir şekil veriyor aslında. Nermi Uygur’a göre doğaya karşı sorumluluk, aslında, kendi kendimize karşı sorumluluktur dolayısıyla kendi olanaklarımıza yöneliyoruz. Aslında yaşama sevincimizi arttırmak kendimizi gerçekten mutlu kılmak istiyorsak doğayı sorumsuzca kullanmaktan kesinlikle vazgeçmeliyiz (Uygur, 2017, 140-141). Aslında insanın kültürel ilerlemeyi dengeli bir biçimde sağlamasının, ancak insanın içinde konumlandığı doğada ona saygılı bir biçimde yaşaması ile mümkün olabileceğini ifade eder. Nermi Uygur her insanın kendi olabilme hakkının, özgürlüklerin, sorumlulukların dengesini sağlamada önemli bir işlevinin olduğunu ifade etmiştir. Nermi Uygur’da kültür, düşünme ve aydınlanmadır. Nermi Uygur bu durumu şu özlü sözlerle ifade eder; Sözcüğün geniş anlamında ne denli “aydınlanmacı” ise, o denli “kültür” adı yaraşır ona. Dönüp dolaşıp herkesin “zenginliği” içinde yaşadığı kültürde insana özgü zenginliklerin ortak gömüsü. Ben bu içinde yaşadığım uygarlıkta kendimi yitirmedim buldum yaşarken ölmedim “ben bu uygarlıkta olabileceğimi oldum”, diyenlere ne mutlu! (Uygur, 2017, 111-1212).

İri laflar kaypak deyişler yuvarlatılmış kavramlar sınırsız söylemeler, temellendirilme gereği duyulmayan sözümona düşünceler, rastgele kestirip atmalar, çözümlenmeye meydan okuyan us, denetimini yitirmiş bir takım öne sürmeler felsefede aydınlığın büyük değerini olumsuz yönden belirten eksikliklerdir. Aslında aydınlık düşünüş bu eksikliklerin giderilmesidir. (Uygur, 2016, 1157). Bu bölümde Nermi Uygur’un felsefesi çerçevesinde, onun, düşünme, anlama, anlamlandırma tarzını vermeye çalıştık. Bundan sonraki bölümde ise Nermi Uygur’un dil anlayışını ya da dile bakış açısını biraz daha uzun ve geniş bir şekilde, onun penceresinden, dilin, düşünce, varlık ve pratik yaşamla ilişkisi noktasından vermeye çalışacağız. Daha sonrasında ise dil ve düşünce ilişkisini ifade etmeye çalışacağız.

2. NERMİ UYGUR'UN DİL ANLAYIŞI

Nermi Uygur’un en çok yöneldiği kavram dil kavramıdır ve yazarlık serüveninin ikinci kitabı tümüyle bu konuya özgülenmiş olan ve ilk yayınlanış tarihi 1962 olan “DİLİN GÜCÜDÜR.” (Uygur, 2016, 22). Nermi Uygur’un okuma yazma anlama ve anlamlandırma şekli felsefe ve edebiyatın sentezi ile gerçekleşen serbest bir deneme modundadır. Kavramlarını sürekli olarak genişletmeye çalışma kavramların ağırlıklı olarak yer aldığı tartışma odaklarını farklı bakış açılarını hiç eksik gedik bırakmamaya özen göstererek farklı savlar biçiminde sunma Nermi Uygur’un felsefi söyleminin en belirgin özelliği olarak kendini gösteriyor bu yapı ve yaklaşım

hemen bütün yapıtlarına yayılmış durumdadır (Uygur, 2016, 22-23). Dil anlamını ve söyleme bağlamını hiçbir zaman geri plana itmemiştir. Türkçe ile olan ilişkisini ve karşılaşmasını önemseyerek Türkçe'nin özgün bir felsefe ya da deneme dili olarak ifade edilmesinde büyük bir katkısı vardır. Dilin anlamı ya da tanımı Nermi Uygur'un da kafasını meşgul eden önemli sorunlardan biridir. Dile bir tanım bulmanın mümkün olup olamayacağı ile ilgili ise şöyle bir sorar: “Dil nedir şaşırtıcı sorulardan biri hani Augustinus'un şu zaman için söylediği ünlü söz var ya dil içinde doğru o. “zaman” yerine “dili” koyduk mu şöyle demiş oluyor Augustinus: 'Dil nedir peki?' kimsede bana sormayınca, bilmiyorum. Birine açıklamaya kalkınca da bilmiyorum.' Onun için dilin ne olduğunu çepeçevre göz önüne sermeye yeltenmeyeceğim. Yalnız bir yaşantı mı beni (o hep bildiğimizi sandığımız) dil-varlığına götüren günü anlatmak sonra da ilgili bir iki düşünme doğrultumu azıcık deşip bırakmak istiyorum (Uygur, 2016, 257-258).

Nermi Uygur dili daha çok günlük yaşam pratikleri, düşünmeyi, kültür bağlamında ele alarak onu kullanışlı bir formata getirmeyi dener. Dil ile ilgili bu felsefik sorunun sonraları kendi düşüncesini yönetmede önemli bir işleve doğru geldiğini ifade eder Nermi Uygur. Kuşkusuz bu dil sorusunun onun gündeminin merkezine oturmasındaki sebeplerden biri Almanya'ya gidip orada felsefe okuması Goethe ve Husserl gibi düşünür ya da felsefecilerle hemhal olmasıdır. Dilin insani bir unsur olduğunu ifade ederek aynen şöyle der: “İnsan varsa orada dil de vardır, İnsan dili ile birlikte. Sağır-dilsizler ile işitir-dilsizler dil yitimine uğramış olanlar daha başka hasta kimseler bir yana herkes konuşur, düpedüz konuşur bol bol sustuğu olsa da isteyince konuşabilir. Dil gibi yaygın bir insan görünümü azdır yeryüzünde, isteyen uzaklara gitsin, gitmeyen de dolayındaki insanlara çevirsin yüzünü, gözünü açsın, kulağını ayrılıklar değişiklikler başka-türlü-oluşlarla karşılaşacaktır (Uygur, 2016, 260-261).

Dil ile birlikeliğin zorunlu ve kesin bir durum olduğunu, dilsiz yapamayacağımızı ve dilin bağlamı içerisinde konumlanmış olduğumuzu ifade eder. Dilin özgünlüğü ve başkılığı ile ilgili Nermi Uygur sözlerini şöyle sürdürür: “Hep 'dil dil' diyoruz ya bu bir soyutlama aslında. Herkesin dili aynı değil bunlar bir toplumun dili öbürününkinden ayrı. Mr Brown ile Signor Lombardi, Bay Ahmet ile Herr Schimitz başka başka dilleri konuşur her birinin konuştuğu ana dili...” (Uygur, 2016, 260-261). Burada böyle bir yaklaşımla Nermi Uygur, dilin özgünlüğünü, coğrafyaya aidiyetini ve toplumsallığını vurgulamak istemiştir aslında. Bu düşüncelerini temellendirmek için sık sık Türkler ile Almanlar'ın dilleri ve yaşamsal pratikleri arasındaki mukayeseleri dil bağlamında vurgulamaya çalışır. Bilimler çeşitli evren bölgelerinin yapılışını bozmadan dile getirmeye savaşır. Felsefenin dili ise doğrudan doğruya evren gerçeklerini değil de bunların dile getirildiği ortamları çoğunlukla bilimleri daha aydınlık olarak dile getirecek bir esnekliğe erişmiş olmalıdır. Felsefenin dili, bilimleri bütün bildikleri ile bilebilecek bir bilme dilidir (Uygur, 2016, 516-517).

Nermi Uygur'un çerçevesinden her dil; belli bir karşılaşmanın olup bittiği ortamdır. Ondan bu karşılaşma her dilde başkadır, her dil evreni kendince dile getirir, her dilin evreni dilce biçimleyişi öbürününkinden ayrıdır. Evren her dilde o dilce yansır. Her dil tek tek sözcüklerinin söylenişi, öbeklenme kuralları bakımından birçok andırmalara dolayısıyla çevrilme olanaklarına karşın yalnız o dile özgü biricik bir insan-evren karşılaşmasının sonucudur (Uygur, 2016, 316). Evreni yer yer açıkladığımız dil yapıtlarını evrendeki yönelmelerimizin sözlü kilit taşlarını, bilimlerin koskoca yapısını taşıyan temel kavramları anlamlı bir düzen içinde bunları birbirine birleştiren dil bağlayıcılarını anlatır; işte filozofun bütün bunları ayrıntılarıyla veren bir takım gözlemler yaptığı besbellidir (Uygur, 2016, 520).

Filozofun kaygısı dil olarak dil değil, dilin dile getirdiği şeylerdir. Gerçi bu şeyleri dilin içinden sorar, işleme bölgesi dil alanını aşmaz. Filozoflar filozof olarak sözleri bırakıp deneylere girmezler. Bu “bilgin”in işidir, ama gene de şeyleri görünüşleri sorarlar. Ancak bu sorma ‘nasıllı’ değil, ‘nedirli’ bir sormadır. “Nedir” ise dil ortamında sorulur (Uygur, 2016, 394-395). Nermi Uygur bu konuda dua ile ilgili bir soruyu örnek vererek cümlelerini şöyle sürdürür: “Dua nedir.” sorusunu şimdi de bir felsefe sorusu olarak ele alalım; soru artık semantik uğraşlarının ötesinde kımıldanır. Dua nedir sorusu felsefede dua sözünde dile gelen, “dua görünümünün anlamı nedir.” demektir. Bu **nedir**'i filozof dil alanında kalarak yanıtlamaya çalışacaktır. Ama artık asıl amacı “dua sözü” değil, bu sözün anlamı olan **şey-durumudur**.” (Uygur, 2016, 394-395).

Uygur'a göre felsefenin dili uzmanca bir yaklaşım sonucu ortaya çıkar. Doğru felsefe önermelerini öğrenmek ve bunları kullanabilmek oldukça önemlidir. Ona göre felsefenin dili çözümleyici bir betimleme dilidir, bu dili yoğuran konu olarak gerçekleri bulup kavramadaki uzmanca davranıştır. Felsefenin ilerlemesi bu dilin felsefeye özgü bilme görevini gittikçe daha eksiksiz yerine getirme becerikliliğinden başka bir şey değil (Uygur, 2016, 518- 519). Nermi Uygur bir felsefe dili oluşturmak için, başka dillerin zenginliğinden ve yapısından yararlanmanın doğru olabileceğini ifade eder. Ona göre felsefe dili uğraşısı ve doğrultusu gereği var olabilen dillerin en tamıdır (Uygur, 2016, 522-523) Nermi Uygur, bir dilin bir seferde anlaşılmasının zor olduğunu, bazı disiplinlerin dillerini anlamının belli bir uzmanlık gerektirdiğini, her mesleğin kendine göre bir dil dizgesinin bulunduğunu ve bunun felsefeyi öğrenmek ve anlamak için de söz konusu olduğunu bilmemiz gerektiğini söyler. Ona göre; “Felsefe ışıldadığının aydınlattığını görmek için belli bir görme eğitiminden geçmek, felsefenin dilini bilmek gerekir (Uygur, 2016, 522-523). Aslında gerçekten de bir bakıma vazgeçilmez bir dosttur dil; bizim dile saygımız dostu beslenen saygı olmalıdır. Biz insanlar dilsiz yaşayamayız dil en büyük yardımcımız bizim. Dünyayı mı bilmek istiyoruz, dilsiz olmaz bu. İçinde yaşadığımız dünyayı bilmeden de var olamayız; çevremizdeki tanıdık nesnelere tutun, bize en yabancı görünen olaylara varıncaya dek, Bilgi diye belirlediğimiz her şeyi bu belirleyişimiz sonradan yanlış çıksa bile, hep dille başarırız (Uygur, 2016,

268). Bulanıklığın yanlış anlaşılmanın çoğunlukla dilden kaynaklanmadığını; bunun yerine dili kullananlardan kaynaklandığını söyler. “Dilin”, elinden geldiği kadar berrak olduğunu ancak farklı niyetlere soyunanların dili kendi bağlamından soyutlamaya çalıştığını söyler. Dilin göstergesel anlamda bir kısım sıkıntıları kapsadığını söylese de ortak uzlaşılardan ötürü dilin belli bir gücü olduğunu ve dilin, çoğu şeyleri anlamada ve anlamlandırma elinden geldiği kadar yardımcı olduğunu ifade eder.

Bir yandan anadilin bağlayıcılığını dikkate alan Nermi Uygur, bir yandan da dil bağınazlığından kaçınmaya gündeminde yer vererek bu iki ağırlık noktasını dengelemeye çalışır bu tutum dil bakımının başka bir göstergesidir aynı zamanda böyle bir dil özen'i hatta demokrasinin de yolunu açacaktır ona göre. Dil üzerinden, dille, dil aracılığıyla aslında insanı anlamaya kavramaya çabalayan ve dil varlığı olarak bir insanı ölçüt kılan Nermi Uygur'a insan felsefesinin hatta antropolojisinin ve böyle bir yaklaşımın ana dayanağını oluşturan hümanist metafiziğin bir temsilcisi olarak bakılabilir (Uygur, 2017, 24-25). Dilin, düşünce, kültür, folklor, gelenek, töre, an'ane gibi faktörlerin temel temsilcisi olduğunda hemfikirdir Nermi Uygur. Nitekim O; dilin bir ayna olduğunu orada herkesin kendi yüzünü gördüğünü ve kuşkusuz en büyük nedenlerinden birinin dil olduğunu, doğrunun da en güvenilir en sağlam taşıyıcısının gene o olduğunu iddia eder. Ve ayrıca dilin bir güneş gibi kötü de kötüye de kullanılsa hep ışımda olduğunu ne denli dil ustası olunursa olunsun önemli bir şey geçirmemiş birine yaşadığın önemli bir şeyi gerçek önemi ile anlatılamayacağını söyler (Uygur, 2017, 116-117).

Ona göre dil pratiktir deneyimdir yaşamdır oldukça münbit bir yaşam alanıdır. Dilin bu verimli alanı içerisinde her şey kültür, sanat, edebiyat ve belki de felsefe biraz daha olgunlaşmaya doğru gider. Nermi Uygur'un felsefesine bakıldığında anadil ekseninde bir düşünce örgülenişinin gerçekleştiği görülür. O, “başkalarına haksızlık etmenin kendimize haksızlık etmek olduğunu, herkesin kendi anadilinin içinde sevgisinin kendisi için kutsal olduğunu.” dile getirir (Uygur, 2017, 116-117). Böylelikle düşünce dünyasında birçok dilin etkili olduğunu biliyoruz. Latince, İngilizce, Almanca, İspanyolca bildiği dillerden birkaç tanesidir. Ve bu dillerden çıkarsamış olduğu ilginç bir çıkarımla şöyle bir teşbihte bulunmuş ve aynen şöyle bir başlık atmıştır:

2.1. BULAŞTIĞIM DİLLERİN İKLİMİ

- **Fransızca:** her şey sınıksız yerli yerinde olmalı.
- **Latince:** Bir çeşit söz geometrisi.
- **İngilizce:** Kılı kırk yarmada birebir.
- **Eski Yunanca:** Gevşek ciddi bir tatlılık.
- **İtalyanca:** Şakımalı bir sarıp sarmalama.
- **Almanca:** Özenli bir balta girmemiş orman akılcı romantik.
- **İspanyolca:** zengin derin gururlu çölümsü.
- **Ya Türkçe?** Türkçe tüm öbür dilleri içtiğim kulak, konuştuğum ağız, öbür dilleri gördüğüm göz (Uygur, 2017, 116-117).

Bu benzetmesinde Nermi Uygur, dillerin pratiği ile ilgili bir somut ya da soyut benzetmelerde bulunarak, Türkçe'nin diğer bütün dillere göre biraz daha yüreğe değen tarafla ilgilenerek, onu, farklı bir şekilde ele almaya çalışmıştır. Ona göre, yabancı bir dil öğrenmek yalnız dil öğrenmek değildir, insan dille birlikte başta kendisi olmak üzere hemen hemen her şeyi yeniden yaşayıp öğrenmek zorundadır (Uygur, 2016, 116-117). Burada dili zorlamak kavramı ön plana çıkan önemli kavramlardan biridir bunu Nermi Uygur, kendi yorumuyla sık sık dile getirmeye çalışmıştır. Dili aşmaya çalışmanın İnsanın kendisini aşmasıyla paralel bir durum olduğunu ifade etmiştir. Dilin içeriğinden dolayı çoğunlukla birinde gerçekleşen herhangi bir durumun diğerinde de bir takım değişimler meydana getirdiğini anlatmak istemiştir aslında. Buna göre, Nermi Uygur penceresinden, “Dili zorlamayan, dili alışılga gelen yaşamın dışına çıkaramaz. Yaşama ve dil öylesine iç içedir ki birindeki gerçek bir değişiklik öbürünü de zorunlulukla birlikte sürükler. Dil yaşamının eklentisi değil, yaşamın vazgeçilmez bir ögesidir; yaşama tahta ise, dil tahta; yaşamak dalga ise, dil su, yaşamak ağaçsa, dil yaprak, yaşama kuşsa, dil kanattır.” (Uygur, 2016, 118-119).

Nermi Uygur'un dili zorlamadaki kastı, aslında, sadece kelime sözcük ya da cümleler öğrenme girişiminde bulunmak değildir. Sınırları başka türlü zorlamak, ona göre, kendi nesnel ve anlam dünyasının kendi evreninin içselleştirilmiş, kanıksanmış kalıplarının dışına çıkabilmeye cesaret göstermektir. Böylesine bir cesaret yeni bir zihinsel düşünsel ya da sezgisel bir devrimin gerçekleştirilmesine önayak olabilir. Ona göre, “dil, evren gibi kutsal bir güvenlik somut ve soyut uzak ve yakın bildik ve yabancı, ceza ve ödül, usta ve sakar, alaycı ve ciddi, özenli ve umursamaz gizli ve açıktır.” Anadilin, insanın zihniyetinin anlam gücünün tarihsel güncel veya pratik dünyasının oluşumundaki payı kuşkusuz pek önemlidir. Bununla ilgili şu sözlerini veciz bir şekilde serdedi: “ Herkesin anadili kendi için: ana gibi sıcak, baba gibi yetkin, çocuk gibi dokunulmamış, dede gibi görmüş geçirmiş tatlı, komutan gibi buyurucu. Gök gibi güce toprak gibi verici, ipek gibi yumuşacık, demir gibi sert, kır gibi renkli, orman gibi karanlık, inanç gibi vazgeçilmez, akıl gibi aydınlık, sezgi gibi derin, devrim gibi

yeni, gelenek gibi köklü, deprem gibi sallantılı, ova gibi düz, ev gibi sığınak, sokak gibi kalabalık, soluk gibi değerli, hava gibi belirsiz, kuşkanadı gibi hafif, zincir gibi ağır..." (Uygur, 2017, 119-120).

Nermi Uygur'un yapmış olduğu benzetmelerde bile genelde dile ve özde de ana dile ne kadar değer vermiş olduğu ortaya çıkıyor. Nermi Uygur'a göre, düpedüz bir doğa ürünü değil dil. Ne doğar doğmaz dilimiz var, ne de bizim eylemleri bir katkımız olmaksızın dil var. Öğrenmesiz, alışmasız, yenilemesiz edinmem dil. Bedenimin belli parçalarının sözgelimi ağzımın, ağzımdaki dilimin bir yapıp etmesi değil dil. İnsan olarak bütünümlle konuşurum. Konuşma benim bütünümlü, ne anlama gelirse gelsin bedenimi, benim çevremi koşul tutar. Dilden önce gelen, dil dışında olan bir insan, bir uyduruk, bir yapıntı. Böylesi bir uyduruğuna bizlerle gerçek insanlarla hiçbir alıp vereceği yok (Uygur, 2017, 238-239). Böylece Nermi Uygur, mevcudiyeti dil ile ilişkilendirerek açıklayarak ortaya koyar. Dilsiz bir düşüncenin, bir uygarlığın ya da bir kültürün mümkün olamayacağını dile getirir.

Dilin insan yaşamına en zorunu katkısı, düşünmede kendini açığa vurur. Gerçekten de zaman zaman ya sessizce birdenbire iç tasarımda ya da dış davranışta doğruyu bulurverir. Bu bulduğumuzu da sonradan "demek ki iyi düşünmüşüm" diye dille saptırız. Yakından bakınca da bu yerli yerinde iş çok çok bir düşünmenin başlangıcı diye yorumlanır; dilsiz düşünme en mutlu durumda bol bol onarım gerektiren düşünme denen şeye uzaktan şöyle bir değinen bir başlangıç durumundadır. Çünkü düşünme denince genellikle, gerekçe öne sürme, öncülden sonucu yürüme, tek tek tasarımları belli bir düzen içinde birbiriyle birleştirme, çıkarımlama, kanıtlama, karşılaştırma, belgeleme, tanıtlama ve benzeri şeyler anlaşılır. İşte bütün bunlar dil olmadan gerçekleştirilemeyen edimlerdir (Uygur, 2017, 239-240). Nermi Uygur düşünme ve eğlemeyi çoğunlukla, bir biri sayesinde var olan iki önemli dayanak olarak görür. Bir düşünce ile dilden inşa edilmiş bir argümanı çöktürmek yine dil vasıtasıyla söz konusudur. Dilin başka bir önemi, işlevi bilmede kendini gösterir. Kuram öncesi yönelimimizi varoluşumuzun vazgeçilmez bir parçası olan bilmeye borçluyuz. Hepimize özgür düşünme ve eylem dünyamızın genişlik ve sınırı üzerindeki bilmemiz, dönüp dolaşıp bu varoluşçu bilmede kök salar. Dünyaya, doğaya değer taşıyan nesnelere ve insanlara ilişkin bilinç ufkumuz hep bu bilmede temellenir (Uygur, 2016, 240-241).

Yaşamamızın ya da yaşam felsefemizin dil ile olan bağı oldukça karmaşık bir süreci de ortaya koymuştur. Nermi Uygur'a göre dillere ilişkin düşünceler öze son derece karmaşık kültür olaylarını açığa vurur. Diller, yalnızca ufuk genişletmek ile kalmazlar, bir kültürün başka bir kültür ile konuşup anlaşmasına olanak hazırlayan pencerelerdir de (Uygur, 2016, 292). Dilsiz insan tasarlamak olanaksız, dilse en büyük işlevini anlatmada bulan vazgeçilmez bir oluşum. Nitekim şöyle bir durup dolayımıza bakalım gördüğümüz şu: konuşan insanlar, konuşan insanlar -yani anlatan, anlatan insanlar birbiriyle neredeyse eşdeğer ayrılıkta konuşma ile anlatma. Bu genel gerçek büyük oranda kitaplar için de geçerli kitapların pek çoğu anlatı kitapları hem yazmaya hem okumaya yansımakta bu durum (Uygur, 2017, 1448-1449). Nermi Uygur, dilin anlatım vasıtasıyla kendisini çoğaltıp, ifade olanaklarını genişlettiğini belirterek aslında dil ve anlatımın zorunlu birlikteliğine bir kez daha vurgu yapmış olur. Dili kitaplara benzeterek dil ile kitabın mesaj, konuşma, anlatım özellikleri arasında bir benzerlik kurmaya çalışır. Nermi Uygur; "hiçbir dil öbürü için doğal bir engel, dolayısıyla daha doğal bir düşman değildir; tersine bel bağlamanın çarpık yakışıksız ön yargılı bir tutum olduğuna bunun da kişiyi yaşamda kültür darlığına götürdüğüne, hele anadilini gerçekten içten seven biri ise, onu anadilini pek çok güzelliklerinden yoksun bırakmaya götürdüğüne inanan biriyim." (Uygur, 2017, 1700-1701), diyerek, diller arasında iyi bir alışveriş dengesini kurmanın ve kişinin kendi anadilini sahiplenmesinin önemine ve anlamına ciddi anlamda vurgu yapmıştır.

Dili tek yanlı bir bakışla ele alıp diğer dillere karşı bunu bir üstünlük malzemesi yapmanın etik olmadığına inanır. Nermi Uygur, dile evrensel bir perspektiften bakar. Kültürler arasındaki iletişimin, alışverişin doğal olduğunu, bunların birbirlerinden beslenmeleri gerektiğini ve bunun bir kültür transferine yardımcı olacağını iddia eder. Dil karşıtlıklar içinde boğulup kalmaz, çoklukların evrenidir dil. Dil tek bir ikilik kalıbıyla yetinemez. Renk renk olanaklar taşır üretir bağrında, neden mi böyle: insan için geçerli olan pek çok özellik dil için de geçerlidir de ondan. Şöyle ki dil insan gibidir; dil insanın dilidir, insansız varolmayan dil dilsiz var olmayan insan hep gelişir değişir altını ne denli çizsek yeridir (Uygur, 2017, 1702-1703). Nermi Uygur a göre dil düşünceye düşünce de dile uyumlar özünü; ne dile yapışık alışkanlık düşünceyi güder, ne de düşünceye yapışık çıkarım dili güder. Daha doğrusu gütmemesi gerekir (Uygur, 2017, 2464-2465). Nermi Uygur'un dil ile ilgili düşünceleri edebiyat ya da dil felsefesi ile ilgili yazdığı kitaplarının tamamında sergilenmiştir. Dili felsefenin, edebiyatın önemli bir aracı olması bakımından ele alarak onu irdeleme imkanı bulmuştur.

3. NERMİ UYGURDA VARLIK-DİL-DÜŞÜNCE VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Nermi Uygur un felsefesinde dil, sanatın, edebiyatın, denemenin adeta harcıdır, hamurudur. Felsefi söylemini temelde dil, dilin düşünmeye ve dünyaya uzandığında salt insana özgü olanda kurmaya, yapılandırmaya çalışın, çabalayan dilin gücünü adeta kutsayan Nermi Uygur söz edebiyattan açıldığında bu kez edebiyatı, yazınsal olanı kendisi yapanı, yine insan ekseninde çözümlenmeye yönelir. Dilde kendini var eden salt

dilsel olan yazımsal metin her türlü yapılanışıyla ve insan varlığı ile olan ilişkisinde el alınır (Uygur, 2016, 30). Nermi Uygur'a göre, göre di, anlamının merkezidir; anlamla ilgili bütün argümanlar ya da araçlar dilin yardımı ile ortaya çıkar. "Anlamın yeri dildir anlamla ilgili bütün görünümle dili koşul tutar." diyen Nermi Uygur, sözlerini şöyle sürdürür: "Sözlerim tuhaf kaçmayacaksa "anlamdan" anlamlı olarak söz edebilmek için dil ortamında kullanmak gerekir, diyeceğim. Anlama ilişkin uğraşların yüzyılımızda eriştiği vargılara borçluyuz bu gerekliliği. "Anlamın", bir sözcük olduğunu, aslında bu sözcüğün çeşitli anlamlara çekilebileceğini, genellikle dil yapıtlarına uygulanan yönetime başvurmadıkça bu anlamların incelenemeyeceğini gel gelelim bu incelemelerin anlam sözcüğünde her birinin kendine özgü anlamları olan öbür sözcüklerden çok daha büyük güçlüklerle karşılaştığını öğrendik bu arada." (Uygur, 2016, 303).

Nermi Uygur; bu sözleri ile dil ile düşünce ya da dil ile anlam arasında gerçekleşen bağlantıyı ele alır; ancak bu bağlantıda anlamın anlamı ile ilgili birtakım sorunların ortaya çıkabileceğini, fakat bu sorunların dil üzerindeki ortalama bir mutabakatı gölgelemeyeceğini ifade etmektedir. Anlamla ilgili birtakım sorunlardan ötürü anlam sözcüğüne arkamızı dönmememiz gerektiğini ifade eder Nermi Uygur. Anlamsız dill yapıtı salt söylediği bakımından yanlış olduğu için anlamsız diye damgalanamaz yanlışlık gerçeklikle uyuşmamaksa, "hava demirden ağırdır." önermesi yanlış olmasına yanlış ama anlamsız değil doğruluğu gerçeklikle uyuşma diye tanımlarsak doğru bir önerme anlamlı olmak zorundadır. Bununla birlikte anlamlı olma doğru olmaya yetmez (Uygur, 2016, 306).

Yani gerçeklikle anlam, doğruyla anlam, önermenin dış dünyadaki nesnesi ile uyuşması birbirinden farklı durumlardır. Bütün bunlar gösteriyor ki dil ile düşünce arasındaki ilişki esnek ya da elastik bir zemin üzerine kurulmuştur. Düşünce her zaman dili doğrulamayabilir dil de her zaman düşünceyi doğrulamayabilir; düşünce araçsal olarak dil vasıtasıyla aktarılır, fakat böylesine soyut bir durumun dil gibi bir araçla aktarılamayacağını kelimelerin düşünceleri ifade etmekte yetersiz kaldığı zamanlardan anlıyoruz. Nermi Uygur; bu açıdan bakıldığında anlam kavramının hiçbir zaman günümüzdeki kadar genişlemediğini bundan ötürü de önceki yüzyıllarla karşılaştırıldığında anlamsızlığın kolgezdiğini, bizim yüzyılımızda güzel yazındaki verimlere şöyle bir göz attığımızda, her alanda koca bir ordunun görüldüğünü söyler. Ona göre bunu birkaç ünlü adla dile getirebiliriz ama. "İşte Mallarme, Joyce, Kafka, Camus, Eliot, Pound, Becket, Ionesco, Adamov... Hepsi de var gücüyle anlamın sınırlarını zorladı, çoğu "saçmalarında" bir anlam barınıyor. Bilginlerin filozofların yanibaşında "Anlam Çağının" öncüleri onlar." (Uygur, 2016, 309).

Dilin insan yaşamında en zorunlu katkısı düşünmede kendini açığa vurur. Gerçekten de zaman zaman ya sessizce birdenbire iç tasarında, ya da dış davranışta doğruyu buluverir. Bu bulduğumuzda da sonradan demek ki "iyi düşünmüşüm" diye dille saptarız. Yakından bakınca da bu yerli yerinde; iş çok çok bir düşünmenin başlangıcı diye yorumlanır, çünkü düşünme denince, genellikle gerekçe öne sürme, öncülde sonuca doğru yürüme, tek tek tasarımları belli bir düzen içinde birbirleriyle birleştirme, çıkarımlama, kanıtlama, karşılaştırma, belgeleme, tanıtlama ve benzeri şeyler anlaşılır. İşte bütün bunlar, dil olmadan gerçekleştirilemeyen edimlerdir (Uygur, 2017, 240-241). Böylece dile, düşünme eyleminin anlamın ve kültürün en önemli aracı nazarıyla bakılabilir. Sözcükler gibi eylemin de dil ile ifade edildiğini bütün kuramın ve eylemin dilden teşekkül ederek kuram ve eylem bağlantısını oluşturduğu söylenebilir. İnsan düşünmesi hiçbir zaman dil dışında gerçekleşme olanağı bulamaz; düşünme dilde, dil aracılığıyla olup biter. Düşünme tam düşünme ile bağlı bir erdemdir (Uygur, 2017, 273). Uygur'a göre dil asıl işlevini bildirmede konuşmada ya da anlatmada gösterir. Dil düşünceye, düşünce de dile uyumlar özünü. Ne dile yapışık alışkanlık düşünceyi güder ne düşünceye yapışık çıkarım dili güder (Uygur, 2017, 2465). Yani ona göre dile gelen ile dile geliş tutumu birbirini tamamlar. "Dil neredeyse her şeyim:

neyim var neyim yoksa dilli, dilde, dilden. Neredeyse her şeyim dil." (Uygur, 2017, 2720). Nermi Uygur bu dörtlüğü ile dil temelli yaşamını oldukça özlü bir tarzda ifade etmiştir. Daha önceden de vurgulanan bu cümle Nermi Uygur'un dil ile ilgili düşüncelerini doğru ve özlü bir şekilde ifade etmede oldukça önemlidir. Ona göre, dil insan gibidir, dil insanın dilidir. İnsansız varolmayan dil, dilsiz var olmayan insan hep gelişir değişir. Altını ne denli çizsek yeridir, hep birlikte, bir gelişip değişmedir bu (Uygur, 2017, 1702).

Dil sürekli bir gelişim içerisindedir. Ve biliyoruz ki hiçbir dil kendi başına var olmadı. O, özünde sihirli bir karışım. "Anadili hem arıtmak hem de zenginleştirmek en iyi kafaların işidir" derken Nermi Uygur, çoğu kez her şeyi dilin kendisinin düşündüğünün de altını çizer. "Tarihte istediğimiz kadar gerilere gidelim, insanları hep dil toplulukları içinde buluruz. Yeri, zamanı ne olursa olsun her insan insan-oluşunu dilinde gerçekleştirir."

İnsanı insan yapan şey işte... Ve insan, insan olarak kaldıkça dilinden ayrı düşünülemez (Uygur, 2017). Tüm tek tek dalları ile felsefeye gelince, felsefe dil içinde, kültürün yüksek bir görünümüdür felsefe dile hem büyük ölçüde konusu hem de kendisini dışlaştırma ortamı diye başvurur. Nitekim felsefeyi filozofa, filozofu felsefeye yaraşır bir tutumla yücelttiği o güzelim 'Eloge de la philosophie' sini (Felsefenin Övgüsü)'nü bitirirken şöyle der Merleau-Ponty: Filozof, uyanan ve konuşan insandır." (Uygur, 2017, 246-247). Nermi Uygur'un felsefesinde edebiyata ve denemeye açılmış özel ve verimli bir alan vardır. Edebiyat ve denemeyi dil için oldukça verimli bir alan gibi gören Nermi Uygur, düşüncelerini kendini kasmadan serbest deneme tarzında ifade etmeye çalışmıştır. Denemenin Nermi Uygur'un dünyasında özgün ve apayrı bir anlamı vardır. Denemeyi bir hayat malzemesi bir dil ve kültür ürünü olarak görmüştür.

Nermi Uygur için deneme kendini ifade etme arenasıdır. Uygur, deneme yazarken edebiyat ve felsefe tarihinden ve sosyal bilimler alanında hakim olduğu bilgi ve tecrübelerden alabildiğine yararlanmıştır. Dil ve

düşüncenin bulunduğu ana kavşak belki de Nermi Uygur'un felsefesinde 'denemedir.' Deneme Onun için düşüncenin dilde somutlaşmasıdır. Nermi Uygur insanı düşündüren şu ifadelerle deneme ile olan ilgisini açığa çıkarır: "İşim gücüm sözcüklerle, dilsiz deneme olmaz ki; deneme ezgi ise bu ezgi'nin söylendiği kaval dildir. Başka türlü şöyle belirtibilirim dilimle yazıyorum denemeleri, dilimin içinde yazıyla gide gele binbir yöne kimildanmasam nasıl ortaya çıkar deneme. Dilim dilim diyorum, ama yalnızca benim dilim değil ki dilim, hepimizin dili dilim özel malım değil ki, dil dilimizin ortaklaşa kucağı ve hepimizin yeri. Ne kölesiyim ne efendisiyim dilin, sıkı sıkıya bağlıyız birbirimize, ben olmazsam bu takdirde, işlerimin bir bölümü olmasa kökümüz kurusa dilimiz de ölü dildir artık. Dilimiz olmayınca da biz, biz değiliz artık, yaşamamın kaldırıcı dil, dil olmadı mı sürünürüm." (Uygur, 2017, 2464-256).

Nermi Uygur her seferinde dilin evrenselliğine vurgu yapar ve bu durumla alakalı şu ifadeleri kullanır: "Dil, herkesin senin gibi benim de hakkım var dilde, benim gibi senin de hakkın var dilde, ben de yazdım gitti öyleyse; olmaz öyle şey olur da olmaz ama. Yazarlık bir özgül uğraşıdır, her yazar yazar olarak kendine özgü bir dil arayışı içindedir. Bu bağlamda işlerin bir çırpıda olup bittiği sanısına kapılmak gerçekliği çarpıtıcı yönlere doğru seğirtmek olur. Yazarın özgül arayışı yaşam boyunca süren bir uğraştır." (Uygur, 2017, 2863). Hatta dili ile yazma serüveni arasında bir bağlantı kurarak şöyle der: "Kalkıştan varışa adilce dolaşmaktır yazarlık, gittiği her yere diliyle gitmiştir yazar, parası varsa savurabilir, sağlığının içine edebilir, kendi bileceği şey gelgelelim değil mi ki yazar, gerçek yazarsa kuşkusuz dili hor kullanamaz. Yazar yazar olmaktan çıkar o zaman. Diliyle var yazar dilin konusudur o, yazısıyla dil de hep yeniden doğar yazar." (Uygur, 2017, 2466).

Bu yazarlık ve okurluk işinin dil ile alakalı kısmıyla ilgili ise, sözlerini şöyle sürdürüyor: "Dil yalnızca yazar yapısı değildir, o dili konuşan herkesin özmalıdır. Ağızdan çıkan kağıda dökülen tek bir sözcük bile şöyle der gibidir: Okurum sana sesleniyorum, zaten sen olmasaydın dil diye bir şey olmayacaktı. Bizleri birleştiren dilde şimdi söz bana düştüyse unuttur muyum hiç bu sözde senin de sesin var." (Uygur, 2017, 2859). Aslında bu sözleriyle Nermi Uygur dilin ortak paydasını önemine vurgu yapıyor. Nermi Uygur aslında burada dilin okur ve yazarın ortak kullanım aracı olduğunu ifade ediyor. Bu nedenle dil ile düşünce birlikteliği kaçınılmaz ve zorunlu bir durumdur. Nermi Uygur bununla alakalı olarak şu çarpıcı tespiti yapar: "Aslında dil ve düşünme birbirinden ayrılmaz bir bütün meydana getirirler, birbirinin içine girerler düşünmek dilde kurar kendini, dil düşünmenin kimildanış yönünü biçimler eksik yetersiz boşlukları olan bir dil, eli ayağı düzgün bir düşünme ortaya koymaya elverişli değildir. 'logos' İnsanı en çözü ile belirtmek üzere bu en ilk başvuru niteleme yalnızca düşünme anlamına gelmez, hem düşünme hem dil ve düşünme-ile-dildir." (Uygur, 2017, 240-241).

Dil ile düşünce birlikteliğinin bir benzeri dil ile kültür arasındaki ilişkide de ortaya çıkar. Düşünce kendi taşıyıcılık fonksiyonunu kültür vasıtasıyla gerçekleştirir. Aslında kültür Nermi Uygur'un da zaman zaman vurguladığı üzere, sancılı bir süreçten geçer. Maddi ve manevi krizler, sendelemeler, dirençler, geleneksel krizler hep kültürün atmosferi içinde mümkün olur. "(...) Böylece kültürün doğuşunu anlam ve önemini bunalımdan devşirdiğini öne sürmek hiç de abartılı bir sav değildir. Tam tersine bir bakıma kültürü kültür yapan bunalımdır demek, insan varlığına pek çok gereksinim duyulan bir ışık tutmaktır." (Uygur, 2017, 642). Bu meyanda bunları aşmak da yine kültürün yardımı ve taşıyıcılık fonksiyonu ile mümkündür. Nermi Uygur'a göre, "kültür": insanın ortaya koyduğu içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik demektir. Öyleyse kültür deyişi ile insan dünyasını taşıyan yani insan varlığını gördüğümüz herşey anlaşılabilir. Kültür doğanın insanlaştırma biçimi, bu insanlaştırmaya özgü süreç ve verimdir. Kültür insanın kendini kendi evinde duymasını sağlayacak bir dünya ortaya koymasıdır. Buna göre kültür böylesi bir dünyanın "anlam varlığına" ilişkin tüm düşünebilirlikleri içerir. İnsan varoluşunun nasıl ve ne olduğudur kültür (Uygur, 2017, 242-243). Kuşkusuz İnsan kendi varlık bilincini görmede ya da inşa etmede dil ve dilin imkânlarına olanaklarına muhtaçtır.

Tarihsel, toplumsal ve kültürel bir olgu olarak dil, insanın kendini ve dünyayı anlamasını sağlayan ve hemcinsleriyle iletişimi ve anlaşmayı olanaklı kılan temel insani yetidir. Felsefe tarihinde dilin doğası, gelişimi ve sınırlarına ilişkin yapılan araştırma ve değerlendirmelerde karşımıza iki temel bakış açısı çıkmaktadır. Bu bakış açısından ilki, dil-düşünce ve dünya ilişkisini özcü ya da doğalcı temelde ele alan yaklaşımdır; diğeri ise, bu ilişkiyi uzlaşım sal çerçevede değerlendiren görüştür.

Bu anlamda, özcü ya da doğalcı yaklaşım, dili, yaratıcı ve biçimlendirici bir etkinlik olarak görmüştür. Diğer taraftan, uzlaşım salcı görüş ise, dili, var olanı ve dünyayı anlama ve bilmede kullandığımız aklın bir işlevi, ürünü ve aleti biçiminde değerlendirmiştir. Ancak kişiliğin, bireyselliğin ve kimliğin oluşumunu sağlayan dil, aklın bir ürünü ya da işlevi olarak salt alet ya da araçlıkta tüketilemeyecek bir özelliğe sahiptir (Uygur, 2014, 5).

İnsanın ortaya koyduğu bütün entiteler, icatlar, keşifler ancak dil ve kültürün bilgiye ya da bilime sunmuş olduğu katkılar vesilesiyle ortaya çıkar. Yine Nermi Uygur bununla ilgili olarak şöyle bir tespitle düşüncesini sürdürür: "İnsanın nasıl düşündüğü, duyduğu, yaptığı, istediği insanın kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü, değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği, bütün bunlar hep kültürün öğeleridir. İnsanın ne tür bir yaşama biçimi ne tür bir varolma programı ne tür bir eylem kalıbı benimsediği kültürdür hep. Teknik ekonomi hukuk estetik bilim devlet yöntem insanın meydana getirdiği herşey kültüre girer (Uygur, 2017, 242-243). Yani genel olarak Nermi Uygur'un vurgulamak istediği şey, kültürün maddi ve manevi bütün unsurları veya her şeyi içerdiğidir. Böylelikle daha önceden filozofların yapmış olduğu bir kısım teşbihlerden de esinlenerek dile düşüncenin anlamı kültürün ve genel olarak 'varlığın evi' nazarından

bakılabilir. Çünkü kültürün sınırı genellikle dile bağlıdır. Dilce belirlenir alabildiğine geniş etki ve etkinliğinden ötürü dilin tek bir kültürün çeşitli dalları arasında da bir birlik sağlamaya katkısı büyüktür. Nitekim çoğumuz kültürün ayrı ayrı türlerden; öğelerini içten bir bütünde toplarken gösterge olarak o kültüre damgasını basan dili kullanırız (Uygur, 2017, 247). Kültürel yayılmadaki işlevin iyice oturması şüphesiz ki dil ile gerçekleştirir; dilin bu fonksiyonu ‘kültürel bir varlık bilinci olması’ noktasında oldukça önemlidir. Nermi Uygur, algılama, duyma, eyleme, düşünme ve benzeri gibi hepsi günübürlük önemli mi önemli bazı tek tek başarılar hesaba katıldığında, apaçık bir görünümün ortaya çıktığını ve bunu sağlayan şeyin ya da unsurun ise dil ile kültür arasındaki zorunlu derin bağlar olduğunu söyler. Ona göre dil ile kültür arasındaki ilişki içten bir varlık bağlamıdır. Dil ile kültür özce bağlıdır birbirine; biri öbürünü zorunlu varsayar, ikisi karşılıklı bir döngü içinde birbirine kenetlenirler (Uygur, 2017, 247). Zorunlu olarak kenetlenmiş bu iki unsur birbirinin işaretlerini, damgalarını üzerinde taşırlar. Ayrıca karşılıklı olarak dil ve kültür birbirini geliştirmeye ya da beslemeye devam eder. Varlık sorgulaması, dil ve kültür hep birbirini tamamlayan olgulardır.

Nermi Uygur, dilin güçlü ve yaygın etkisinin kültürün her yöresinde her kıyı bucağında kendisini duyurduğunu, ayrıca kültürün belirgin damgasını taşımayan hiçbir dilsel kuruluşa ya da hiçbir sözcüğe rastlanmadığını ifade eder (Uygur, 2017, 247). Yani kültürel zenginleşme ya da yenilenmeler dil bakımından gelişme ve ilerlemelere de sebep olur. Bu anlamda dilin tam da dilin ne denli önemli ve büyük bir kültürel unsur ya da varlık olduğu söylenebilir. Kültürce karşılaşmalarda herkesten gereğini isteyen, gereken yerine getirilmeyince de sıkıntılı tepkiler getiren büyük bir gerçeklik şu: insanlar ülkeler olanca varlıklarıyla kendilerini bir kültür çevresine bırakıp o kültürde uzun zamanlar yaşamadıkça kültürün yazgısını kendi yazgılarıyla bir tutmadıkça kendilerine özgü dipdiri kimlikleriyle uzunca süreler o kültürde var olmadıkça, o kültürle özden bir birliktelik yaşamadıkça, “ben de bu kültürdenim!” “biz de bu kültürdeniz!” diyemezler, deseler de boşuna (Uygur, 2017., 1049).

4. NERMİ UYGUR'DA VARLIK ANLAYIŞI

Nermi Uygur'un felsefesi esasında varlık dil düşünce üçgeni ile örülmüş edebiyat ve denemenin akıcı serüveni ile pekiştirilmiş bir felsefedir. Nermi Uygur, felsefenin bir düşünme, bir bilme bir yaşama yolu olarak varoluşuna güçlü bir biçimde tanıklık ediyor gerçekten de felsefe hiçbir düşünme bilme bağlamında olmadığı kadar yaşama, yaşama dünyasına kılavuzluk ediyor. Felsefe tam da bu noktada var olanı karşılamanın kendiyile, başka ile, dünya ile bilgi ya da bilgi olmayanlar karşılaşmanın ve bunu karşılamanın ışıldağı olup çıkıyor (Uygur, 2016, 20-21). Felsefe düşünme ve fenomenoloji ilişkisi Nermi Uygur'un felsefesinin adeta belkemiğidir. Daha önceden bahsedildiği üzere Edmund Husserl'in fenomenoloji ya da “yaşama dünyası” kavramını kendi perspektifinden anlamlandırmıştır. Nermi Uygur'un epistemik ya da ontik anlamda felsefeden anladığı şey insanın kendi zihniyet, duyuş, düşünüş, anlamlandırma gücü ya da varlığını inşa etmesi aksiyonu ya da sürecidir. Fenomenolojinin yolu aynı zamanda tüm yönelimlerin kendine yönelmeyi zorunlu kılıyor her şeyi onun süzgecinden geçiriverince yaşamın bütünlüğü de ortaya çıkıyor. Nermi Uygur söyleminde işte bu ileri sürüşün en somut örneğini görüyoruz. Yaşanan her tekil durum birdenbire bir ortak çerçeve kazanıyor somutla (tekil durum, olay, varolan nesne, birey) soyut (tümel kavram, tasarım, imge) buluyor. İç ve dış biçim ve içerik fenomenolojinin felsefe kabında bir araya geliyor. Fenomenolojinin yolu düşüncenin kendine yönelimine tanıklık ediyor; yönelen düşünen yaşayan bilen yazan, bu yolla kendine belli bir uzaklıktan bakabilme başarısı elde ediyor (Uygur, 2016, 20-21). Dil çoğunlukla kendi gücü ve perspektifiyle varlık ya da varlıkla ilgili bütün anlayışları dile getirir. Nermi Uygur'un felsefesinde dil bir bakış, görmede bir tutum ve belli bir algılama biçimidir. Bu her dilin kendi açısından var olanı başka türlü dile getirmesinde belli olur. Nedeni ne olursa olsun Yatsıyamayacağımız inkâr edilemez bir gerçektir bu (Uygur, 2016, 132-133).

Nermi Uygur a göre her dil, dil olması yönüyle evreni, evrendeki canlıları, evren ile ilgili bütün anlayışları bir düzenleme içerisine yerleştirmeye çalışır. Nermi Uygur bu anlamda sözlerini şöyle sürdürür: Hiçbir dilden ayrılamayan bir özellik de her dilin dil olması bakımından evreni varlığı yapılışında dilce düzenlenmesidir. Var olan şeyleri belli bir anlamda var olduğunu söylediği şeyleri dil bölümler, ayırır, sınıflar, iç kuruluşlarında birbirlerine olan bağlılıktan değişik pek değişik açılardan dile getirir. Dilin evreni nasıl gördüğünü öğrenmek isteyen dikkatini bu düzenleme işine çevrilmelidir; bu düzenlemelerde çok kez günlük yaşamaları dünyada yönelmeleri ve bilim öncesinde insanın dünyasını nasıl yaşadığını açığa vurur (Uygur, 2016, 333-334). Nermi Uygur düşünme ve eylem birlikteliğini her zaman için önemsemiştir. Bu anlamda da şöyle der: Değil mi ki düşünme ile yapma parçalanmaz bir bütündür. Her insan belli bir ölçüde de olsa hem bir düşünürdür hem de yapmalar gerçekleştiricisidir; yıkmayı da kapsayan bir yapıcıdır. Öyleyse değişik yoğunluklarda hem kuramcı hem eylemcidir insan (Uygur, 2016, 1257). Bunun yanında Nermi Uygur var ettikleri, vaat ettikleri öne sürdüğü düzeni ile, bir başka dilin bu anlamdaki düzeni arasında oldukça önemli farkların olduğunu söyler. Bu da demek oluyor ki insanın yeryüzündeki yaşam süreci boyunca evreni doğayı canlıları anlama ve anlamlandırma biçimi dil vasıtasıyla iletilir ve bu ifade etme biçimi kültürden kültüre coğrafyadan coğrafyaya farklılık arz etmektedir.

Coğrafyası ya da mekânı farklı olan toplulukların yaşam biçimleri farklı olur, yaşam biçimleri farklı olan toplulukların düşünceleri, düşünceleri farklı olan toplulukların ise dilleri arasında kuşkusuz ciddi farklar vardır. Nermi Uygur'un bu anlamda dil için ilginç bir benzetmesi vardır dile “varlık bilimi” yakıştırması

yapmıştır. Nermi Uygur dilin gücü adlı yapıtında, bununla ilgili şöyle bir yaklaşımda bulunur: “Her konuşulan dilin bilim öncesinde bölge bölge varlığı bildiği bu bilme işini de kendince başardığı pek kolay örtülemeyen bir doğru bence. Tek tek bilimler uzmanca çalışmalarıyla sonradan ne denli değiştirirse değiştirsinler, dilin bu bilisi, dilin en yaygın bir varlık bilimi olmasını sağlar (Uygur, 2016, 257-357) diyerek evren, doğa, dil, düşünce arasındaki ilişkiyi böylelikle göz önünde bulundurmamak istiyor. Böylece Nermi Uygur, gerçeklik ile gerçekliğin algılanma biçimini birbirinden ayırıyor ve algıya anlam verenin ise bir bilinç ve kültür varlığı olarak insanın olduğunu söyler. Yani varlık ile varlığın tutarlı olarak algılanma biçimini birbirinden ayırıyor. İnsandan ayrı, insanın varlığını koşul tutmayan, insan olmadan da var olan bir gerçeklik değil ki, doğru, bir dil kuruluşudur, doğru, konuşan insanın dile getirmelerinde gerçekleşir ancak. Doğru gerçekleştirilir; insandır doğrunun gerçekleştiricisi, hazır bulmayız doğruyu; biz kendimiz yaparız. Bulgura göre ancak insanların bulup geliştirdiği birtakım araçlarla saptandıktan sonra söylendikten yazıldıktan bildirildikten sonra dilsel bağlamda dışla açtıktan sonra vardır doğru (Uygur, 2016, 678-679). Varlığı anlama ve anlamlandırma, varlığa isim verme, varlığı cümlelerle ifade etme ve varlığı önermesel olarak doğru bir şekilde ifade etmek de önemlidir Nermi Uygur'a göre. Ancak yine de Nermi Uygur, 'doğru' ve 'bununla ilgili olarak düşünmenin' tamamen dile ilişkin bir olay olduğunu düşünmektedir. Genellikle dil olmayan varlığı göz önünde bulundurarak doğru olan söz dizilerini pekiştirir doğrular, yanlış olan söz dizilerinin çürütüp yanlışlar. Dilsel yapıtları doğru olup olmayışları bakımından belgelemek için varlığa başvururuz. Bu da doğru, varlığı konuşturduğu için varlığın kendisi doğru ya da yanlış olamayacağı için böyledir. Dile getirmek ile doğruya varırız. Dile getirilmemiş bir doğru düpedüz yoktur. Doğru dile yaşar (Uygur, 2016, 677-679).

Nermi Uygur'un bir bakıma zamansız ya da zaman ötesi, zaman aşırı yazılarının en çok yoğunlaştığı insanlık durumları ya da doğrudan insanın var ettikleridir. Ya da insanların en ortak duruşlarının sonucu olarak öne çıkardıklarını ilişkin özgün görüşlerdir. Nermi Uygur insanlık durumlarını kendisinin varlık, varolan karşısındaki duruşu ile görür. Özgün dilini, başka bir deyişle söylemini oluşturur. Bu çerçevede de en çok yöneldiği durumlar kültür durumları ve duruşlarıdır (Uygur, 2017, 4-5). Varlığın bilinç akışında ve var olanın nazariyesinden dil kültür ve düşünce ilişkisini ele almaya çalışır. Dolayısıyla kültürü de bir varlık inşa biçimi noktasında ele alır. Nermi Uygur, düşünceyi bir kazma ya da sondajlama işine benzetiyor. Ona göre bir bakıma her özne düşünce kazısı yapar. Ancak filozof-düşünür bu işlemi hesap verme çabası içinde gerçekleştirir. Çünkü O, Nermi Uygur'un deyişiyle, “(...) hem kendi içinden hem kendisini kuşatan kültür dünyasından bazı değerler çıkarmaya yönelen emekçidir (Uygur, 2017, 4-6). Böylelikle varlık, varoluş, dil, düşünce ve kültür karşılıklı olarak bir birini etkilemeye devam eder. Bilimler arasında kendine her geçen gün biraz daha geniş bir yer açan kültür bilimleri, tinsel bilimler, manevi bilimler ya da insan ve toplum bilimleri ile Nermi Uygur kendi yetişiminde kendisine açtığı yollardan dolayı en çok orada alan bulmuştur. Daha önceden belirttiğimiz gibi, Nermi Uygur doktora tezinde kendi deyişimiyle: “Kültür bilimlerinin varlık yönünden düzenlemesine ilişkin bir mantık çalışması yapmıştır. (...)” (Uygur, 2017, 4-6).

Pozitif ve sosyal bilimlerin varlık, varolan, dil, düşünce ve kültür ile olan ilişkisi her zaman sorgulanmıştır. Gerçekten de bilim bağlamlarının yönelidiklerine ve yönelimlerine göre var olanı nasıl konuşturduklarını, varolanı düşünmenin katkısıyla nasıl düzenledikleri ve bu işleyişin nasıl olduğunu anlamak son derece önemlidir (Uygur, 2017, 4-6). Ne çok kültürlülük ne dil ne de eğitim eğitilebilir. Eğitilebilen biricik varlık insandır, yaratan, konuşan, çok kültürlü, çok dilli, eğitilen, eğiten bir varlık olarak, ister çağımız Avrupasında isterse yeryüzünün başka yerlerinde olsun sınırlı somut bir varlık olarak insan... (Uygur, 2017, 258). Nermi Uygur burada çok kültürlülük ve eğitimi, insanın anlama kapasitesi yönünden ele alarak bunu biraz daha somutlaştırmaya çalışmıştır; ayrıca bu çok kültürlülük perspektifini eğitim ve dil ile ilişkilendirmeye çalışmıştır. Bu durumu Türklerin pratik yaşam kaygısı ile dil düşünce ile ilişkisi bağlamında ele almaya çalışmıştır. Nermi Uygur dilin sözcük dizgesi dilin mantığı ve söyleyisleri ile yaşam pratikleri arasında ciddi bir benzerlik ilişkisini görür. Türklerin pratik zekalarının (mesela tekerleğin icadı gibi) meseleleri çözmeye yönünden diğer etnik unsurlara göre daha işlevsel olduğunu ve varlık İnşa süreçlerinin kendine özgü olduğunu dile getirir.

Yaşamın içerisinde çeşitli değişim ve gelişimlerin olması gayet doğaldır. Ama önemli olan bu gelişim ve değişimin insan yaşamına uygun bir şekilde icra edilmesidir. Bu anlamda Nermi Uygur, yaşamımızı tıpkı bir kitaba benzeterek sözlerini aynen şöyle sürdürür: “Evren evrimi, kalıtım, toplum, tarih, kültür konumu gibi etmenleri kendi eleatışlarımızla yoğurup oluşturduğumuz bir kitap her birimizin yaşamı. Yapıca kitapla akraba bu yaşam. Kitap gibi onu da okuyoruz yorumluyoruz. Hem de en iyi biçimde başarmak zorundayız bu okumayı söz konusu olan bizim kendi yaşamımız.” (Uygur, 2017, 1534). Nermi Uygur yaşamı bir kitaba benzeterek, ondan anladıklarımızı hayatımıza tatbik etmemiz gerektiğini, hayatın sadece düşünce ve teori ile yürümediğini, düşüncenin ya da kuramın pratik yaşamla ilişkilendirilmesi gerektiğini ifade ediyor aslında. Nermi Uygur'un şu sözleri aslında hayatın okunması gereken devasa bir kitap olduğunu ve bu kitapla yaşanması gerektiğini güzel bir şekilde ifade eder: “Sere serpe yaşayana, okuduğunu yaşama içleyerek okumak yaraşır. Yaşamadan anlıyorsan bir gözün hep kitapta olacak, kitaptan anlamıyorsan bir gözün hep yaşamda olacak (Uygur, 2017, 1535-1536).

Aslında Nermi Uygur'un ilgilendiği varlık türü insani varlıktır. Yani bu varlık canlıdır, kendi dışındaki varlığa anlam veren yine varlığın kendisidir. Bunu da şöyle bir benzetme ile dile getiriyor Nermi Uygur: “ İnsan varlığının en belirgin yönü canlı bir varlık olması. Bir canlı varlığım her şeyden önce. Her şeyim can,

herşeyimle can'ım, can'dan can için. İşte kitap bu can'ın eşi, keyfî, köpüğü, işlemesi, yardımcısı.” (Uygur, 201b, 1575).

Nermi Uygur varlık gölgesinde bir benlik arayışındadır. Ancak bu benlik arayışı körü körüne bir benlik arayışı değildir; toplumla, dille, edebiyat ile kültür ile vardır. Bu durum dilin hayatın ve başkalarını anlayabilmenin olanakları çerçevesinde mümkündür. Bununla ilgili olarak Nermi Uygur aynen şöyle bir açılımda bulunur: Yaşamımız, sevdiğim bir yaşam coşkuyla donatmaya giriştiğim bir yaşam olsa da olmasa da buruk, çekici, acı tatlı sorularla sarmaş dolaş bir yaşam; gerçi sormalar etkin etkin kayarken edilgenlik ile miskinleştirip tökezletir insanı. Sorularla yürüyen, sorularla hoplayıp zıplayan bireyim; bense çevre çevre çevreye yayılan sorular benim: özellikle dilemesem de kendim düğümlenen sorulardan yana talihliyim; kamçılıya kamçılıya okşaya okşaya yüreklendirir sorular beni. Denemecilik dediğin bu olsa gerek, burarken, gönderirken, iç karartırken, ışın salan yollarda yolsuzluklarda gide gele bir yaşayış benimki (Uygur, 2017, 2358). Nermi Uygur bu düşünsel dilsel arayışından genelde memnundur. Böyle bir düşünme hamlesinin insanın hem kendisini hem toplumu ya da başkalarını anlamada oldukça önemli olduğunu ima eder. Varlığına anlam vermede ve varlık-dil-düşünce ilişkisinde ‘ben neyim sorusu’ onun için de oldukça önemlidir. Bu soruyu başka benlerin varoluşunu da hesaba katarak çözmeye çalışır: “ Sürüyle filozof, pek çok soru ile yaptığı şeyi, varsın, “neyim” sorusunu yanıtlamak üzere yeniden yürürlüğe koyup ben-kuramlarına döksün işi; varsın bol bol çözümleyici hırpalayıcı ben yabaları üretsin bilim adamları. Şimdi burada ben uzman öbekleri ince onaylanmak gibi bir kaygıdan uzaktayım: Günübirlik yaşamımın günübirlik dilinden derleyebildiğim yardımlarla kendi beni'min nelğine erişmeye çalışıyorum kendi kendime. En içimden zorlanmaktayım buna, yazgım bu (Uygur, 2017, 2358).

Bu meyanda da Nermi Uygur, kendi düşüncesinin merkezinden çevreye doğru yayılma ihtiyacı hissetmektedir. Varlıktan dile, dilden düşünceye, düşünceden ise topluma ve insana doğru bir kayma göstermektedir. Kendi varlığı ile evrenin ve doğanın varlığını ilişkilendirerek sözlerini şöyle sürdürmeye çalışır:” Hemen saptıyorum ne de olsa her şey bana sallantısızca böyle geliyor; evren-doğa olmasaydı ben de yoktum. Ne ben ne sen hiçbir şey hiçbir şey. Doğada varım, doğadan olmayım çünkü evrende ben varım. Deyim neden çarpık olsunmuş, ‘doğa yiyen’, ‘evren yiyen’ bir varlığım. O da beni yemiyor mu? Bu başka bir konu ama hep aynı konunun öbür yanı her şeyimizi apaydınlık kılıyor; evreni doğayı işe karıştırmadıkça insan varlığından söz etmeye bile anlamlı bir olasılık gözüyle bakılamaz (Uygur, 2017, 2403). İnsanın kendisini doğayla, evrenle, toplumla ve insanla var ettiğini söylüyor ve yine sözlerini şöyle devam ettiriyor: Yalnızca doğa ile beslenmiyorum ki başka bir kaynağım da var; insan, toplum, tarih, kültür evreni bu kaynak. Oku, okuma, iyi ol, kötü ol, tadıyla içten dıştan görünsen de görünmesen de, acısıyla için dışın kararsa da, karar çeksende çekmesen, de değil mi ki sen sensin, her şeyinle kültür dünyası senin dünyan (Uygur, 2017, 2402-2403).

Buradan anlaşıldığı kadarıyla Nermi Uygur, varlık noktayı nazarından kültürü, tarihi, insanı, dili ve düşünceyi birbiriyle sentezlemeye çalışıyor. İnsan doğadan çok, kendi varetği kültür oylumunda pekçok yöresi belirgin olmayan kültür dünyasında yaşayan canlı bir varlıktır; kendi eylemlerini biçimlendirdiği böyle bir dünyanın içinde biçimlenir kendisi de. Demek ki çepeçevre bakarsak nicelik ve nitelikleriyle önceden kestirilemeyen sonradan da yetisiye aydınlık kavrayamayan kaynaşımli bir doğa-kültür dünyasıdır insanın dünyası. Pek ama pek çok şeyin sallantılı olduğu böylesi bir dünyada, n'apıp edip hepimizin gündemde tutması gereken temel gerçektir bu (Uygur, 2017, 2751). Bir sorgulamalar, Nermi Uygur'u yazmaya teşvik eden durumlardır. Felsefe, edebiyat ve deneme Nermi Uygur'un ve kendini ifade edebildiği en önemli araçlardır kuşkusuz. Ayrıca, Nermi Uygur'un içinde bitmek tükenmek bilmeyen bir yazma özlemi vardır sürekli. İçindeki bu düşünceler sürekli depreşir, düşündürür ve rahatsız eder O'nu; bu vesile ile yazma serüvenine koyulur. Nermi Uygur'un yazmasının ve kendini ifade etmesinin bir amacı vardır şüphesiz. Aşağıdaki bu düşünce dizgeleri ve anlamlı satırlarla bunu en veciz bir şekilde ifade eder: “Dünyasız edemediğim için, gerçekliğe saygı duyduğum için, gerçeklik ötesi hiçbir şeyin unutulmasına boyun bükemediğim için deneme yazıyorum.

- Durumlar için yazıyorum
- Topluma hizmet etmek için
- Yazıyorum boşalmak için,
- Korkularımdan sıyrılmak için,
- Geçmişini anmak için,
- İşler gerektirdiği için,
- Coşkularımı yitirmemek için,
- İnsancıklara bir şeyler öğretmek için,
- Türdeşleri eğlendirmek için,
- Herkesi şaşırtmak için,
- Oyunu sevdiğim için,
- Kıtır atmaktan hoşlandığım için,
- Yıldızlara gidemediğim için,
- Hoşuma gittiği için... (Uygur, 2017, 2424-2443).

SONUÇ

Nermi Uygur, varlık, dil, düşünce, felsefe, toplum, kültür gibi temel unsurların insan yaşamında teşkil ettiği yerin öneminin farkında olarak bunları işlemeye çalışmıştır. Ancak bunu “başka benlerin” düşüncelerini hesaba katarak yapmaya çalışmıştır. Varlığın gizeminden, felsefenin düşüncesinden ve dilin renk renk olanaklar taşımasının zenginliğinden yararlanmaya çalışmıştır. Ona göre dil toplumdan topluma değişen ve gelişen düşüncenin temel taşıyıcısıdır. Diller arasındaki bu alışveriş toplumlar arasındaki bütün alışverişin temel felsefesini oluşturur. Kendimizi başkalarına açık kılmak istiyorsak eğer, Nermi Uygur’a göre bunu başarmak için birbirimizi sevmenin önündeki engellerin kaldırılması gerekir. Nermi Uygur’a göre insan, temelde yalnızca doğal bir varlık değildir, insan aynı zamanda bir düşünce dil ve kültür varlığıdır da. Bunu başarmak için de evren ile insan ya da doğa ile insan arasındaki ilişkiyi anlaşılır kılmak lazımdır.

Felsefik ya da düşünsel anlamda ‘kendimizin neliğini’ sorgularken bu sorgulamayı başkalarının düşüncelerini, kültürlerini ve yaşam biçimlerini anlamaya yönelik de yapmamız gerekiyor. Aslında kendimizi anlamaya çalışırken aynı zamanda ‘başka benlerin’ düşüncelerini de anlaşılır kılmaya çalışıyoruz. Nermi Uygur, kendi fenomenolojisini başkalarının da pay alabildiği felsefe, edebiyat ve deneme düzleminde gerçekleştirilmeye çalışır; çünkü bu üç alan ona göre insanın kendini gerçekleştirmesi için önemli araçlardır da aynı zamanda. Ama felsefeyi edebiyatı ya da denemeyi var eden temel şey, varlık dil ve düşünce üçgenidir. Varoluşsal olarak sorgulamış olduğu evren ve doğayı, düşüncenin, kültürün adeta bir zemini olarak görür. Düşünmenin, edebiyatın, denemenin var olması dilin var olmasına bağlıdır. Varlık-dil-düşünce üçgeninde dilin tuttuğu yer oldukça önemlidir. Dil ile kültür arasındaki bağ çok derindir ve bu tamamen içten bir bağlılık üzerine bina edilmiştir. Nermi Uygur, dilin, kültürün ve özde de kültürün diğer unsurları arasında bir kaynaştırma gücü sağladığını söyler. Dil kültüre kendi mührünü basıyor, dilin etkisi kültürün gelişme aşamasının her anında devam ediyor. Nermi Uygur’un düşüncesine dil varlık açısından bakıldığında şöyle denebilir: Düşüncenin kendisi aracılığıyla geliştiği genişlediği tek evren veya etken dildir. Yani düşünme, dilin atmosferi içerisinde ve dil sayesinde kendini ifade etme olanaklarını belirler. Nermi Uygur’a göre dil canlı ve gelişen bir varlıktır, ama tek başına düşünce yetisine sahip değildir. Dili kullanan, bununla düşünen tek varlık insandır; insan dili kendi yörüngesinde, dili düşüncenin önemli bir aracı olarak onu her açıdan düşünmenin hizmetinde kullanır.

Nermi Uygur’a göre yaşama felsefesinin bağlamı içerisinde büyük sorunlarla hemhal olmamak için küçük sorunların giderilmesi gerekir. Ona göre, felsefe bilinciyle hareket eden bir insan bazı şeyleri yeniden anlar, bulur, öğrenir, tat alır ve farklı alışkanlıklar edinir. Nermi Uygur’a göre felsefe bilenleri ile felsefe bilginlerini ya da filozofları birbirinden ayırt etmek gerekir. Ona göre yetkin bir felsefeci insanların tümüne seslenebilen zamanının bilgesi veya önemli bir uzmanıdır. Böyle bir bilge ya da böyle bir felsefeci aynı zamanda insanlığın ve toplumun dostudur. Bilim ve uygarlık gerçekten insanı her zaman mutlu kılmaz; uygarlık öyle zannedildiği gibi rahat bir döşek değildir. Nermi Uygur; bilimsel uygarlığın, dil edebiyat sanat ve felsefe ile zenginleşmedikçe dengesiz gücüne kavuşamayacağını iddia eder. Açık düşünce çok önemli bir insanlık değeridir ona göre. Bu açık düşünceyi de sağlayan kuşkusuz kitaplardır. Yaşam merdivenin her basamağında insanın kendi varlığına anlam bulmaya çalışması dilsel ve kültürel araçlarla mümkün olabiliyor. Nermi Uygur’a göre insanın kendi varoluşsal problemlerinin çözümünde felsefenin, düşünmenin ve kitapların katkısı yatsınamaz. Yani, Nermi Uygur, fikirselsel bir sondajlama yoluyla dilin olanaklarından istifade ederek varlığı, dili, düşünceyi, toplumu, kültürü ve insanı anlaşılır kılmaya çalışır.

KAYNAKÇA

- Uygur, N. (2017). *Bütün Eserleri 2: İçimin Sesi*. (Vol. 2), 2661-2863. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2017). *Bütün Eserleri 2: Tadı Damağımda*. (Vol. 1), 1448-1575. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2017). *Bütün Eserleri 2: Önsöz*. (Vol. 1), 3-25. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2016). *Bütün Eserleri 1: Güneşle*. (Vol.1), 677-679. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2016). *Bütün Eserleri 1: Dilin Gücü*. (Vol. 1), 132-357. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2016). *Bütün Eserleri 1: Önsöz*. (Vol. 1), 18-32. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2017). *Bütün Eserleri 2: İçi Dışıyla Batının Kültür Dünyası*. (Vol. 1), 1049-1212. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2017). *Bütün Eserleri 2: Kültür Kuramı*. (Vol. 1), 238-345. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kayı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, no. 23, 2014.
- Uygur, N. (2017). *Bütün Eserleri 2: Denemeli Denemesiz*. (Vol. 2), 2424-2567. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2017). Dilin Gücü. Retrieved September 19, 2018, from [http://: www.neokuyorum.org](http://www.neokuyorum.org)
- Uygur, N. (2017). *Bütün Eserleri 2: Yaşama Felsefesi*. (Vol. 1), 29-142. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2017). *Bütün Eserleri 2: Başka Sevgisi*. (Vol. 2), 1700-1703. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2016). *Bütün Eserleri 1: Felsefenin Çağrısı*. (Vol. 1), 394-528. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2016). *Bütün Eserleri 1: Kuram Eylem Bağlamı*. (Vol. 1), 1256-1273. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Uygur, N. (2016). *Bütün Eserleri 1: İnsan Açısından Edebiyat*. (Vol. 1), 1070-1072. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2017). *Bütün Eserleri 2: Bunalımdan Yaşama Kültürü*. (Vol. 1), 640-642. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2016). *Bütün Eserleri 1: Türk Felsefesinin Boyutları*. (Vol. 1), 1155-1157. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

**THE SIGNS AND COSTS OF THE ELECTION ECONOMY IN THE ELECTIONS
TOOK PLACE DURING THE PERIOD OF 2002-2018 IN TURKEY**

Page 36-45

Assis. Prof. Şahin Çetinkaya

Uşak University, Faculty of Economics and Administrative Sciences

ABSTRACT

The election economy has passed to the literature of economics as the economic appearance of political structure's populist policies. In the period of 2002-2018 12 elections and referendums took place in Turkey. 5 general elections, 1 presidential election, 3 local elections, and 3 plebiscites were done in sixteen years.

According to the definition of M.Eğilmez in his article with the title "The Election Economy"; *it can be described as the government's using and directing means of the economy for this purpose in order to come into power again in the next elections.* Increases in the wages of officers, raising pensions and minimum wages, agricultural supports, decreasing tax rates, remitting tax penalties and delaying tax payments are the main means of the election economy using fiscal policy.

In every electoral period, treasury grants given to the political parties and election expenses have increased public burden significantly.

Keywords: The Election Economy, Inflation, Unemployment, Exhortations

INTRODUCTION

In democratic management systems, country management is made with an election. Political parties enter the elections with various election regulations implemented in the existing order. Elections among parties, according to the voter's vote, deliver country management to the top-rated political party for a while.

Political parties are regarded as institutions that make public service. For this reason, they are organized as institutions whose wealth remains to the treasury. These institutions carry on with the assistance they took from the treasury. In every electoral period, they took assistance from the treasury again in the election activities. This system is like that in all democratic countries from all over the world.

A Political party that is in power in the electoral periods implements economic policies to gain the sympathy of the voter without considering the existing order. While these policies are useful for voters, they may also cause deteriorations in macroeconomic indicators. Although this is considered wrong, political parties do this in every period. The economy of the election that was made causes high debt loads, deteriorations in macroeconomic indicators and sometimes even economic crisis in the future.

These implementations of political parties take part in several financial theories such as opportunist electoral cycle theory and political conjuncture theories. This study will also answer the question of to what extent does the political power's being a coalition or a single party affects this situation.

There is a political party in Turkey that wins all the elections during the period of 2002-2018. This political structure shouldn't need an election economy because of being that much powerful. However, when the implementations are investigated according to the conjuncture, this situation's determination will be worked.

STATE

Searching for good management and state starts with the Socrates and his student Plato who lived in the first era, and continues over the centuries. Plato searches ideal state and ideal political regime in his works, "The Republic", "Politics" and "Laws". In the first era Plato and Aristotle who lived in ancient Greece, Cicero from ancient Rome; in the middle ages St. Augustine, Thomas d'Aquino, Al Farabi, Ibn Khaldun; in the modern age Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbes, Jean Bodin, John Locke, Montesquieu, Jean Jacques Rousseau etc. great thinkers always try to reveal what the ideal state is. (Aktan, 2015)

State Government

It is possible to say that consensus on some universally acceptable principles about the basic characteristics of an ideal state has been reached. We see that especially from the beginning of the 1990s with the efforts of international institutions such as United Nations, World Bank, International Monetary Fund, and OECD debates on this subject intensify around a concept called "governance". On the other hand, we can say that very important headways have been made about necessary principles for ideal management with the development of new disciplines such as total quality management and change management. (Aktan,2015)

The normative principles that should be found in the ideal state, that is, the basic characteristics of the ideal state are summarized under twenty main topics;

- 1- The state must be an institution based on social consensus,
- 2- The state must be an institution based on social contract,
- 3- The powers and authorizations of the state must not be stood in a single hand,
- 4- The powers and authorizations of the state must not be centralized,

- 5- The framework and the borders of the “political” power and authorizations of the state must be determined in the state constitution,
- 6- The framework and the borders of “economic” power, authorization, task and functions of the state must be determined in the state constitution,
- 7- The state must be an institution based on sovereignty,
- 8- The interventions of the state on the functioning of the market economy and the price mechanism must only be when it is needed and at a very limited level,
- 9- The state must refrain from producing goods and services that private enterprises can offer in a better and more effective way; instead, it should determine the rules of the game in the market economy,
- 10- Transparency must be provided in state management,
- 11- The reason for the existence of the state is to ensure the rights and freedoms of individuals,
- 12- The state must not be governed by religious rules, but should be governed by the rules of law which individuals create with their free thoughts,
- 13- The state must be an institution that does not discriminate people because of their gender, race, religion, language, ethnic origin,
- 14- The state must not be an institution that will solve all problems of its citizens, but an institution that will provide assistance and support to those in need of consideration and protection. It is necessary to adopt the responsible state understanding, not the paternalist state understanding,
- 15- State must be an institution whose income and expenses are equal to each other in principle,
- 16- The state must be an institution that attaches importance to international political and economic relations and aims at engaging in international competition and integrating with the world economy,
- 17- The state must be an institution with universal values,
- 18- The merit system must be valid in the state management,
- 19- The state must be an institution based on participation. Attention should be paid to the implementation of techniques that encourage citizens’ participation in state management (referendum, public initiative, public veto, a right of recall, etc.). Semi-direct democracy is the only political system that will enable people to participate in state management,
- 20- It is necessary to adopt and implement the total quality philosophy to increase and improve the quality of state management.

There are elections in democratic management systems. These elections are among political parties. A political party, in the broadest sense, can be described as individuals’ coalition which shapes to control government tools legally. (Erkişi,2017)

Democratic management systems are based on the supremacy of law. It is necessary to be the sovereign right in the nation, to adopt the principle of equality, to have the same rights under the law. There are political parties. They are the political communities that are formed by the people who have different thoughts by coming together with opinion among themselves. The people make the election among the political parties, mostly voted political party form a government and manage the country.

In all the approaches of the political election cycles theories, it is seen that the main purpose of political parties is to come to power or to be reelected. In this respect, parties whose aim is to come to power or to retain power are expected to give priority to issues that are the most influential on voter votes, such as employment, growth and price stability. Electoral cycles occur as a result of the government’s macroeconomic policies that act with the primary motivation of reelection.

TREASURY GRANTS TO POLITICAL PARTIES

Political parties are considered to be institutions that do public service. For this reason, treasury grants to parties are considered public expenditure. Although this view seems not to be fully accepted, it is accepted that the parties, which are partially assisted, are institutions that do public service. When a political party is closed its assets are transferred to the treasury.

Direct government aid to political parties began in the second half of the twentieth century and began to implement in most Western democracies in the last quarter. (Topuzkanamış,2013) Treasury grants for political parties to use in the elections are done. The treasury grants implementation is implemented not only in Turkey but also in many developed countries. In many countries, political parties can benefit from treasury grants in many models. While examining these models, it can be seen that there are direct and indirect assistance, as well as election assistance and regular annual assistance. In a model called “double financing”, parties can benefit from both campaign assistance during the election periods and regular annual assistance. We see that turkey is one of those countries. This model is also seen in Germany, France, Spain, and Austria. In France, parties need to get 1% or more votes in at least 88 of 147 constituencies to benefit from the assistance. Another model is called the Scandinavian model. As the name implies, the countries where this model is seen are Sweden, Norway, Finland, and Denmark; also this model is seen in Belgium. In this model, political parties regularly receive state assistance and their subsidiaries are regularly supported by the state; but there is no financing aid for parties’ election campaigns. In the model seen in The Netherlands, while parties do not receive state assistance directly, their subsidiaries are supported by the state assistance highly. In Canada and Australia, assistances are given only for election campaigns. Finally, “the private finance model” is seen in the UK, Ireland, New Zealand, Japan, and Switzerland, in this system public assistance is either not given or given at a very limited level.

ELECTION ECONOMY AND THEORIES

Opportunist Electoral Cycle Theory

Traditional opportunist electoral cycles became stylistic in 1975 with Nordhaus' creating a political-economic model that includes interrelation between politics and economy in democratic systems. (Eren ve Bildirici,1999:45)

In theory, inflation and unemployment are effective in voter behavior. Therefore, the government, which acts with the maximization of votes, implements policies that provide a combination of inflation and unemployment that will satisfy the voters. As long as other variables remain constant, unemployment and inflation are being high during the election period means that the vote against the party is going to be high. (Onur, 2004)

Political Conjuncture Theories

One of the basic facts of economic life is that the economic activity level exhibits successive ups and downs, and as a result economic interests such as other employment and production level deviate from long-term trend values. (Karaçor, 2005) The cyclical deviations of certain macro-magnitudes from long-term trend values can be called conjuncture fluctuations. (Paya, 2001)

In the narrow sense, the political conjuncture fluctuations are the deviations in the macroeconomic variables and hence economic success from the elections and the election results. In a broad sense, it is a seasonal unemployment effect, which politicians do, who manage the economy by cheating and are a candidate for election, by transferring funds to the economy during the electoral period, and personal income and long term impact on economic variables to obtain some economic and political advantage.(Karaçor,2005)

THE ELECTION ECONOMY

The election economy can be defined as the political power's using and directing the means of the economy for this purpose in order to come to power again in the next elections. Increases in the wages of officers, raising pensions and minimum wages, agricultural supports, decreasing tax rates, remitting tax penalties and delaying tax payments are the main means of the election economy using fiscal policy. Such implementations as not increasing interest rates despite high inflation, encouraging credit expansion and increasing money supply are classified as developments proving that monetary policy is under the control of the electoral economy. Election economy is applied more or less throughout the world. While these implementations remain low in the economies where the democracy develops, transparency and accountability increase; they occupy a lot of place in the economies where the democracy does not develop much, transparency and accountability decrease.(Eğilmez,2018)

ELECTIONS IN TURKEY

There are general and local elections in Turkey. Party candidates and independent candidates can attend to general and local elections. Political parties must meet the requirements to participate in the election. According to the political parties' law, to participate in elections political parties must have established organizations in at least half of the provinces at least six months prior to the voting day and made big congress or have a group in Turkish Grand National Assembly. Organization in a province requires the establishment of at least one-third of the districts of the province, including its central district.

Election History in Turkey

During the period of Ataturk, 4 elections were held in total, including the 1923 election, in 16 years. Each of the 1923, 1927, 1931 and 1935 elections has different electoral implementations. Although the Republican People's Party entered this election alone, there were vacancies for the independent candidates. Thus, the representation of minorities and groups other than the Republican People's Party in the parliament was intended.

It was 1946 when the multi-party elections and referendums start. General elections were held in 1946. The first referendum was the 1961 constitutional referendum.

Elections in Turkey and Double Financing System in Treasury Grants

Receiving treasury assistance in elections in Turkey entered into force in the 1961 constitution period. In this context, with the Election Law No. 5545 issued on 16 February 1950, the opposition parties were entitled to benefit from radio for the first time.

Direct state assistance to political parties in Turkey was decided first time in the article 74 of the Political Parties Act No. 684, 1965, "for use in party needs and party works." Again, in article 74 of the Political Parties Act No. 684, it was stated that how the state assistance would be made according to conditions. It was decided that the method of allocation is based on a five percent basis and based on a certain percentage of votes. Law organized money assistance, in line with the votes, taken in the parliamentary election. (Topuzkanamış, 2013)

TREASURY GRANTS ACCORDING TO ELECTORAL PERIODS

November 3, 2002 General election Period and Treasury Grants

According to the 1999 election data, treasury grants were distributed according to the votes of the parties.

According to this;

Political Parties	Parties Assistance (Thousand TL)
DSP	7.004.544.000.-
MHP	6.644.016.000.-
ANAP	4.429.344.000.-
DYP	4.377.840.000.-
CHP	3.151.321.000.-
AK PARTİ	3.151.321.000.-
SAADET PARTİSİ	3.151.321.000.-
TOPLAM	31.909.707.000.-

The budget was planned as 70 quadrillions in this election period. The political parties receive 1/5,000 of this amount as treasury grants.

July 22, 2007, General Election Period and Treasury Grants

Political Parties	Parties Assistance (YTL)
AKP	94.144.000
CHP	53.245.000
DYP	26.209.000
MHP	22.958.000
Genç Parti	19.908.000
Toplam	216.464.000

In the 2007 general elections, a total of 216 million 470 thousand TL of treasury assistance was made. The total amount of GDP in 2007 is 843 billion TL. In this election period, the GDP ratio of the treasury assistance to the political parties is only 2.5 per ten thousand. This number is only for political party activities except for election organization.

June 12, 2011, General Election Period and Treasury Grants

1/5000 of the budget was distributed to political parties as treasury grants. According to the 2007 election results, 3 parties received treasury assistance. In the last election, parties with more than 3% of votes were given treasury assistance.

Political Parties	Parties Assistance (TL)
AK PARTİ	124.363.143.-
CHP	83.608.383.-

MHP	57.148.012.-
TOPLAM	265.119.538.-

In the general elections of 2011, the amount of treasury assistance was around TL 265 million. This rate was 2.04 per ten thousand of the GDP of 2011. In 2011, GDP was realized as 1 trillion 297 billion 713 million TL.

June 7, 2015, General Election Period and Treasury Grants

In this election period, 533 million appropriations were allocated to political parties. The distribution of these by the parties was as follows:

Political Parties	Parties Assistance (TL)
AK PARTİ	298.000.000.-
CHP	115.300.000.-
MHP	77.800.000.-
TOPLAM	491.100.000.-

The total amount of treasury assistance in the general elections of 2015 was 491 million TL. In this period, the ratio of treasury aids to GDP figure was 2.51 per ten thousand.

June 24, 2018, General Election Period and Treasury Grants

Political Parties	Parties Assistance (TL)
AK PARTİ	270.900.000.-
CHP	138.500.000.-
MHP	65.100.000.-
HDP	58.893.000.-
TOPLAM	533.393.000.-

In 2018, the election assistance amounted to 533 million 393 thousand TL. In this election period, the election threshold was applied as 3%. When the GDP of the previous year is taken into consideration, the GDP ratio of treasury assistance was realized as 1.7 per ten thousand.

ELECTION ECONOMY IMPLEMENTATIONS IN TURKEY

Election economy implementations are shaped according to the conjuncture. Generally, the strong political powers do not carry out studies that can be called election economics because they are sure of the electorate and the vote. Accordingly, if we take into consideration the general elections in the period of 2002-2018, we see the periods applied and not implemented.

A- NOVEMBER 3, 2002 GENERAL ELECTIONS

- Civil servants' salaries were raised by 10%.
- Pension' was raised by 10%.

- Inflation differences were applied to civil servants and pensions.
- It was announced to be the lowest civil servant salary was TL 245 million.
- The implementation, which won't need decision of the Council of Ministers, was made for the civil servants' salary increases.
- \$ 64 million was allocated to tourism promotion.
- It is decided that 2.1 quadrillion resources will be transferred to agriculture.
- Tax increases were stopped and tax returns were decided to continue.

B- JULY 22, 2007, GENERAL ELECTIONS

- It was promised that the IMF's debts would be paid.
- It was promised that the turban problem would be solved.
- It was promised to be a success in the EU accession process.

Like promises, which had no economic basis, were in the foreground.

It is observed that, during this period, the AK Party did not make any promises for the election economy because it was the most powerful party and it didn't see a rival for himself.

However, the change in the sources of social assistance shows a hidden election economy.

2006 Social Cooperation Budget 541.490.000.-

2007 Social Cooperation Budget 837.614.000.-

C- JUNE 12, 2011 GENERAL ELECTIONS

The election promises for 2011 are generally seen as projects based on bureaucratic, institutional and economic growth. Some of these:

- The new constitution will be prepared with a democratic and participatory approach.
- We will discuss the Kurdish issue on the basis of freedoms.
- The fight against terrorism will be continued without going out of democracy.
- The judiciary system representing the conscience of the nation will be built.
- Gross national expenditure will be 2 trillion 64 billion dollars in 2023. The export target is \$ 500 billion in 2023.
- In 2023, Istanbul will be one of the top 10 financial centers in the world.
- The employment and the fighting against unemployment will be our priority.
- The goal of reducing unemployment to 5% in 2023,
- We will appoint a job and career counselor for each unemployed.
- Turkey will be the third country producing the unmanned aerial vehicle.
- We will create at least 10 world-renowned brands.
- We will be among the first 5 countries in 2023 in agricultural production.
- Divided roads will be 26,500 in 2015 and 36,500 km in 2023.
- In a few years, there will be pre-school education in all provinces.

While there has been no election promise in this election period to be the subject of the election economy, the most notable promises in these election promises are:

- No financial resources are specified for any promises,
- Policies for growth are not mentioned,
- No formula is put forward for the solution of basic economic problems,
- In the promises requiring monetary resources, sources other than a tax are not mentioned.
- The decrease in tax rates is not shown any employment address for unemployment, except for public resources.

- All parties make promises only by focusing on the outcome of the election.

D- JUNE 7, 2015 GENERAL ELECTIONS

- An extra raise of 100 pounds equal to the retirees of SSK and Bağ-Kur, whose salary is one thousand TL and below, subsequently, all civil servants and retirees were also covered.
- Since this implementation covered the farmer and the SSI general, it provided an additional income increase from 1 in 12 voters.

Monthly load on the treasury;

Annual = 11.255.000 x 100 TL=1.125.500.000-

Annual load on the treasury;

Annual =13.506.000.000 TL

- Register forgiveness for HSYK and an equal rise of 155 TL.
- Social assistance expenditures;

2015 social assistance expenditures compared with 2014:

First 6 months period	2014	2015
Social Transfers	653 million	1.678 billion
Family and Social Policies	1.936 billion	3.156 billion

E- JUNE 24, 2018 GENERAL ELECTIONS

- The configuration in tax and premium debts,
- 90% interest discount in cash payments in this implementation,
- Up to 36 months installment.
- The pension of the elderly was increased from 267 TL to 500 TL.
- It was decided to make an additional payment of 1000 TL twice a year to pensioners, the first payment was made before the election
- 1 year SSI premium exemption was introduced for those who want to start a new business between the ages of 18-29

CONCLUSION AND EVALUATION

The election economy implementations in Turkey were seen in the 2002 period. However, it did not gain favor the political parties that applied it. In other election periods, it was carried out in the background with the social assessment funds until the 2015 election. In the 2015 and 2018 election periods, electoral economics implementations were observed. As mentioned in the literature, tax and SSI configurations, salary increases, penalties, and mortgages, interest deletions have been observed.

REFERENCES

- Aktan, C.C.,(2015), İDEAL DEVLET ve İYİ YÖNETİM : TEMEL İLKELER , KURALLAR ve KURUMLAR,Hukuk ve İktisat araştırmalar Dergisi,2015, Cilt 7, Sayı 1, 2015, ISSN: 2146-0817
(Online)
- Eren, Ercan ve Melike Bildirici (1999), “Siyasal Konjonktür Dalgaları ve Türkiye’de Seçmen Davranışları”, İktisat İşletme ve Finans, Sayı 163, ss. 27-39
- Erkişi,K., Rasyonel Oportünist Seçim Çevrimleri Teorisi Perspektifinde Türkiye’de 2007-2011 Ve 2015 Genel Seçimlerinin Analizi,Abant İ.B.Ü.Sos.Bil.Der.,2017,C:17,S:3 (49-72)
- Onur,S.,(2004),Seçim Ekonomisi,Asil Yay.,Ankara
- Karaçor,Z.,(2005),Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi,Selçuk Üni.
SBE, Y.Lisanas Tezi
- Paya,M.M.,(2001),Makro İktisat,Filiz Kitabevi,İstanbul
- Topuzkanamış,E., SİYASİ Partilere Devlet Yardımı,DEU,Hukuk Fak.Dergisi,Cilt:14,S:2

WEBSITES

- <http://www.anayasa.gen.tr/2820sk.htm> (eriřim:05/08/2018)
- <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/siyasi-partilere-hazine-yardimi> (Eriřim: 06/08/2018)
- <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- <http://www.mahfiogilmez.com/2018/05/secim-ekonomisi.htm>,(eriřim :08/08/2018)

Türk Sinemasında Sendikal Hareketler Ve İşçi Sınıfının İşlenişi

Engin ALACA¹

Özet

Bu makalede; sinema-toplum-toplumsal olaylar ilişkisi, sinemanın toplumu ne şekilde etkilediği ya da toplumun sinemadan ne şekilde etkilendiği, bütün bu etkileşimler sonucunda Cumhuriyet tarihi sinemamızda; emek kavramının, işçi sınıfının ve işsizliğin sinemaya nasıl yansıtıldığı incelenmektedir. Kısacası Türk sinemasının aynasında cumhuriyet dönemimizdeki emek kavramı ve işçi sınıfının işlenişini, işsizliğe yapılan vurguları, sinemanın toplum hayatındaki yeri, bu yerin emek boyutunu ele alışı bu çalışmanın temel özneleridir.

Anahtar Kelimeler: Türk Sineması, Sinema, İş, İşçi, İşsizlik, Emek, Sendika, İşçi Filmleri.

The Handling Of The Proletariat, Trade Union Movement At Turkish Cinema

Abstract

In this research, the cinema-society-socail events' relations, how social conditions and events affect the cinema and the extent to which all of them is conveyed to the screen, the handling of the labour concept at Turkish Cinema of Republic History as periods that is main plot, how labour grade and unemployment is coveyed to the cinema. In brief, the labour concept and the handling of the labour grade in the mirror of Turkish cinema during our Republic period, emphasises on the unemployments, the place of cinema in social life, the handling of the labour dimension of the place are the main subjects of the research.

Keywords: Turkish Cinema, Cinema, Job, Worker, Unemployment, Labor, Union, Workers Movies.

¹ Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ABD, Doktora Öğrencisi enginalaca999@gmail.com

Giriş

Sinema; toplumun, toplumsal olayların, toplum tarihinin bir aynası, beyaz perdeye yansıtılmış halidir. Yerli ve toplumsal olayların işlendiği sinemanın o toplumun sübjektif görüntülü tarihi olduğunu söyleyebiliriz.

Bu çalışmanın amacı; Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim ve Bilim Dalı'nın temel konuları arasında yer alan emek kavramı, sendikal hareketler (grev, lokavt, sendikalaşma vb.), işçi ve çalışma kavramlarının Türk sinemasındaki yansımalarını incelemek ve araştırmak; Türk sinemasının bu kavramlara yaklaşımı azımsanacak boyutta ise bu problemi teşkil eden ana sebepleri irdelemektir. Türk sinema sektörünün alt dallarından bir tanesi olarak kabul edebileceğimiz '*işçi filmleri*'nin Türk sinemasında ne ölçüde yer aldığı, yer alan '*işçi filmleri*'nin içerikleri, kurgusal yanları, vermek istediği mesajlar ve hitap ettiği kesimin tepkileri, bütün bunların tarihsel boyutu, Türk sineması pastasının *işçi filmleri* diliminin, pastada teşkil ettiği pay, bu payın oranına olumlu ya da olumsuz etki eden unsurlar çalışmanın bir diğer boyutudur.

Çalışmanın bütününde genel olarak; incelenen kaynaklar, elde edilen veriler ve çıkarımlanan sonuçlar ışığında, Türk sinemasında emek kavramı, sendikal hareketler ve işçi olgusu ortaya konulmuş, sinemacıların ve seyircilerin bu alana olan yoğunlaşmaları, elde edilen başarılar ve Türk işçi filmlerinin geleceğine ait tahminler somut olarak sentezlenmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Sinemasında *Emek Kavramı, Sendikal Hareketler Ve İşçi Sınıfı*

Emek kavramı üst başlığı altında çalışma hayatına (*işçi teması/sınıfı*), çalışma hayatı üst başlığı altında ise çalışanların haklarını korumaları için gerekli olan sendikalar ve *sendikal hareketlere* değinmemiz yanlış olmaz. Türk sinemasında *emek kavramı* üst başlığı altında emek, sendikal hareketler ve işçi temalarına yer veren yönetmenlere ve bu yönetmenlerin emek (emek-işçi-sendika) içerikli yapıtlarına ülkemizde 1960'larda rastlamaya başlarız. "... Böylece sinemamızda 'işçi', ancak 1960 ve sonrasında çeşitli ölçüler içinde yer alabildi."²

"Başkahramanı işçi olan Türk filmlerinin çoğunluğunda gözlenen özellik "işçi"yi somut ekonomik sorunlarının dışında, genellikle aşk ilişkileri içinde ele almak ve bunu melodramatik kalıplar içinde anlatmak şeklinde belirlenebilir."³

Bu durumda karşılaştığımız gerçek; Türk sinema yapımcılarının çoğunluğunun, yine "işçi"yi başkahraman yaptığı filmlerin çoğunda; salt emek temasına yoğunlaşp emek kavramıyla yoğrulmuş belgesel tadında sanat yapıtları ortaya çıkartmak yerine ticari/amatör kaygılar gütmüş ve "sanat halk içindir" (*Halk beğenir mi?, Ticari başarı sağlar mı?, Halkın eğilimlerine ve beğenilerine uygun olur mu?*) kaygısıyla klasik *aşk-aile-dram* yapıtları oluşturduğudur

İşçinin yan kahraman olarak yer aldığı Türk filmlerinin bir bölümünde ise işçi, somut ekonomik sorunları içinde ele alınmıştır. Örneğin '*Gecelerin Ötesi*'⁴ filmde aynı mahallede oturan, farklı yaş, karakter ve meslekten altı kahramanın, ekonomik sıkıntılar yüzünden soygunculuğa kalkışmaları anlatılır. Metin Erksan 1960 ortamının umutsuzluğunu iyi yakalamış ve yansıtmıştır. Demokrat Partinin "her mahallede bir milyoner" politikasının tek tek kişilere yansıyan yanlış etkileri gösterilir filmde; filmin sonu işçi adına da karamsar, olumsuz bir sondur.⁵

² Funda Başaran, *İşçi Filmleri, Öteki "Sinemalar"*, Yordam Kitap: 235, İstanbul, 2015. s.161.

³ Başaran, 2015, s. 168.

⁴ *Gecelerin Ötesi*, yönetmenliğini ve senaryo yazarlığını Metin Erksan'ın yaptığı 1960 yapımı Türk filmidir.

⁵ Başaran, 2015, s. 163.

1950’li yıllardan itibaren yoğun bir şekilde yaşanan köyden kente göç, ‘işsizlik’ ve ‘büyük şehirle savaş’ temalarıyla harmanlanarak seyirciye sunulmuş, zamanla bu olgular arabesk süzgeçten geçirilerek sinemada yerini bulmuş olup yeni bir akım oluşturulmuştur.

‘Türk sinemasında işçi özellikle 1960-65 dönemi filmlerinde yer aldı. Adalet Partisi iktidarı sırasında ise ‘işçiler’ filmlerde figüran olarak kaldılar. Siyasal yönden karışık geçen son yıllarda da işçi sorununu temelden ele alan filmler yapılamadı. Yeşilçam, gerçeküstü, masal kahramanlarının olağandışı hikâyelerini anlatıp durdu, kent sorunlarından çok, klişe ağa-köylü çatışmaları üstüne bol silah ve kavgalı köy konuları işlemeye yöneldi. 1960-73 dönemi filmlerinde işçi kimi zaman hikâyenin başkahramanı oldu, kimi zaman da yan kahramanlarından biri ya da birileri olarak kaldı.’⁶

Grev gibi, 1963’de Türk işçisinin uzun yıllardan sonra yeniden elde ettiği bir mesleki direniş hakkının 1973 sonuna dek iki kez (*Karanlıkta Uyananlar-1964, Oh Olsun-1973*) filmlerimize girmiş olması, Türk sinemasının ‘işçi’ sorunlarına ne denli ciddiyetle! eğildiğinin en açık ölçüsüdür. Kaldı ki işçi grevine yer veren bu iki filmde 1973’te Ertem Eğilmez tarafından yapılan *Oh Olsun* filmi, grev olayını hiçbir şekilde ciddiye alınmayacak anlamsız bir aşk güldürüsünün gerisinde, o da sulandırarak yansıttığı için, üstünde durmak dahi istemediğimiz bir ‘pembe gözlüklülük’ örneğidir. (...) Türkiye’de hiçbir grevin bu filmdeki gibi bittiğini gören ve bilen de sanırım yoktur.⁷

1963 yılında yapılan ‘*Şehirdeki Yabancı*’da⁸ Zonguldak maden işçileri fon olarak kullanılmıştır. 1972’de yapılan ‘*Irmak*’⁹ filminde ise gönül ilişkilerinin ardında, tarım işçilerinin makineleşmeye karşı toplu bir direniş görülür. Orhan Kemal uyarlaması olan ‘*Vukuat Var*’¹⁰ ve Vasıf Öngören¹¹ uyarlaması ‘*Asiye Nasıl Kurtulur?*’¹² filmlerinde de fabrikaya işçi olarak girmiş kadın kahramanlar vardır. Fakat bu iki filmde ele alınan sorun ‘işçi’ sorunları değil ‘kadın’ın sorunlarıdır. Bir süre işçilik yapan film kahramanları arasında Almanya’ya gidenler de yer alır. Bunun en yoz örneği Hulki Saner’in ‘*Turist Ömer Almanya’da*’sıdır.¹³ Türkan Şoray’ın ‘*Dönüş*’ünde¹⁴ de köylü kızı Gülcan’ın kocası İbrahim (Kadir İnanır) işçi olarak Almanya’ya gider ancak üzerinde durulan konu yine başkadır.¹⁵

Türk sinema tarihinde ilk kez bu değindiğimiz eleştirilerden uzak olan ve ‘emek’ (emek-işçi-grev-sendika vb.) ana temasına oturtulduğu sağlam bir başyapıt ortaya çıkartan ise *Karanlıkta Uyananlar* (1964) adlı yapıtıyla Ertem Göreç’tir. Daha sonra bu furya *Maden* ve *Demiryol* ile devam eder. Fakat ne var ki bu bağlamdaki profesyonel yapımların Türk sinema

⁶ Başaran, 2015. s. 162.

⁷ Başaran, 2015, s. 175.

⁸ *Şehirdeki Yabancı*, 1963 yılında çevrilen Halit Refiğ’in yönetmenliğini üstlendiği gerçekçi akımın bir temsilcisi olan Türk filmidir.

⁹ *Irmak*, Ömer Lütfi Akad’ın senaryosunu yazıp yönettiği 1972 tarihli sinema filmidir.

¹⁰ *Vukuat Var*, Orhan Kemal tarafından kaleme alınan, 1958 yılında basılan roman. Yazar romanı 1954 yılında yazmıştır. Nejat Saydam tarafından 1972 yılında sinemaya uyarlanmıştır.

¹¹ Vasıf Öngören (d. 15 Şubat 1938, Kütahya Tavşanlı - ö. 14 Mayıs 1984 Amsterdam), Türk tiyatro sanatçısı, dramaturg, yönetmen, yazar, tiyatro kuramcısı. Brecht’çi tiyatronun biçimsel özelliklerini, epik tiyatro yöntemini Türkiye’de ilk kez uygulayan dramaturgudur.

¹² *Asiye Nasıl Kurtulur?*, 1969 yılında Vasıf Öngören tarafından yazılmış oyun. Türkiye’nin en hararetli dönemlerinde yapılan "bize has bir tiyatro nasıl olmalı?" tartışmalarının göbeğinde üretilmiş bir metindir. Nejat Saydam tarafından 1973 yılında sinemaya uyarlanmıştır.

¹³ *Turist Ömer Almanya’da*, Sadri Alışık’ın başrolünü oynadığı 1966 yapımı bir Türk filmidir. Hulki Saner’in yapımcılığını ve yönetmenliğini yaptığı filmin senaryosunu ise Suavi Sualp, Erdoğan Tünaş ile birlikte yazmıştır. Sadri Alışık’ın dokuz filmde canlandırdığı Turist Ömer karakterinin beşinci filmidir.

¹⁴ *Dönüş*, 1972’de yönetmenliğini Türkan Şoray’ın, yapımcılığını ise İrfan Ünal’ın yaptığı, senaryosunu Safa Önal’ın yazdığı dram, romantik türü bir sinema filmidir.

¹⁵ Başaran, 2015, s. 166.

tarihi başlangıcından günümüze kadar olan süreçte yapılan toplam sinema filmlerinin oluşturduğu pastada bir dilim olmaktan çok kırıntı olarak kaldığını görmekteyiz.

Her ne kadar Yeşilçam filmleri toplumsal gerçekçilikten uzak ve eleştirel yapıya sahip olamayıp halkın beklentileri ve ticari kaygılar içerisinde filmler üretmiş olsa da, ürettiği filmlerin bir kısmı olan köy filmlerinde komedinin yanı sıra, belki de farkında olmadan ya da üstü kapalı olarak; feodaliteyi ve feodalite-işçi ilişkilerini, toprak ağalarının köylüleri tarım işçisi olarak sömürmesini, haklarını gasp etmesini, onların üzerinde egemenlik kurup özgürlüklerini kısıtlamasını yani sonuçta feodalitenin emekçiler üzerindeki sömürü düzenini eleştirmiş ve beyaz perdeye taşımıştı.

‘Sadri Ertem’in¹⁶ ‘‘Çıkrıklar Durunca’’ adlı romanı, dokuma işçilerini anlatmasıyla bu alanda, işçi temalı hikâyelerde, bir ilktir. Reşat Enis’in¹⁷ romanlarında da emekçilerin yaşamları dile getirilir (*Afrodit Buhurdanında Bir Kadın*). Daha sonra Orhan Kemal ve Metin İlkin’in¹⁸ öykülerinde işçi sınıfı ağırlık kazanır. Türkiye’nin sinemacıları 1960 yılına kadar bu alana uzak durmuşlardır. Bu konuda genellikle sansürün ağır baskısı gerekçe olarak öne sürülmüştür. 1955 yılında Kemal Çakuş’un¹⁹ yönettiği *Kara Vadi’nin, maden işçileri üzerine çekilmiş ilk film olduğu söylenir*; ama film gösterime girememiştir. Lütfü Akad ise *Kanun Namına* adlı filmde Tornacı Nazım’ın, *Öldüren Şehir*’de Ustabaşı Ali’nin öykülerini anlatır.’’²⁰

Ülkü Erakalın’ın *Uzakta Kal Sevgilim*’inde (1965) bir tersane işçisinin aşk hikâyesi işlenir. Tarık Dursun K.’nin *Kelebekler Çift Uçar* (1964) adlı filmde de dokuma fabrikasında işçi olan bir kadın kahraman dikkati çeker ama anlatılan aşk hikâyeleri ve cinayetle süslü gereksiz bir entrikadır. Ümit Utku’nun *Fabrikanın Gülü* (1964) başkahramanı işçi olan filmlerin Nuri Sesigüzel’in türküleriyle süslü en yoz örneğidir. Ertem Göreç’in *Ayrılan Yollar*’ı (1964) da işçi sorunlarına değinmiş sayılmaz. (...) Metin Erksan’ın *Sevmek Zamanı*’nın (1966) kahramanı da boyama işçisidir. (...) Yine Erksan’ın *Yılın Kadını Değil* (1969) filmde ise fabrikada gece vardiyasında çalışan bir anne ile gündüz çalışan kızı işçi kahramanlar olarak dikkat çekerler.²¹

1960’lı yıllarda çekilen bazı filmlerde işçilere ve fabrika sahnelerine yer verilmeye başlanmıştır. 1963’de işçilere grev hakkı resmen tanınmış ama filmlerdeki grev sahnelerine sansür kurulu izin vermemiştir. 1963’te çekilen *Karanlıkta Uyananlar* adlı film bin bir güçlkle gösterime girmeyi başarır. *Senarist Vedat Türkali bu filmde işçi sınıfının ilk kez perdeye yansımını sağlamıştır*. Daha önce yazdığı senaryolarda da işçilere yer veren Türkali; *Otobüs Yolcuları*’nda belediye otobüsü şoförünü kahraman yapmış, *Şehirdeki Yabancı*’da ise Zonguldak maden işçilerinin sorunlarına eğilmiştir. 1977’de yazdığı *Güneşli Bataklık*’ta bir fabrikada yaşanan sendikalaşma olgusunu anlatan Türkali, bu alanda öncülüğü kimseye bırakmamıştır.²²

¹⁶ **Sadri Etem Ertem** (d. 1898 İstanbul - ö. 13 Kasım 1943 Ankara), Türk siyasetçi ve yazar. [Öykü](#) ve [romanlarıyla](#) tanınır.

¹⁷ **Reşat Enis Aygen**, Türk yazar. Ünlü şairimiz [Nazım Hikmet](#) tarafından ‘‘Türk edebiyatının temel taşı.’’ olarak takdir edilen [Afrodit Buhurdanında Bir Kadın](#) (1939), genel ahlaka aykırı olduğu iddiasıyla basıldıktan kısa bir süre sonra toplatılmıştır. Bu eserinde yazar, çalışan ve yoksul bir kadının yaşadığı çifte sömürüyü çarpıcı bir şekilde tasvir etmiştir.

¹⁸ **Metin İlkin**, Türk öykü ve hikaye yazarı. Doğum: 22 Şubat 1932, Zonguldak. Ölüm: 07 Şubat 1998, İstanbul.

¹⁹ **Kemal Çakuş**, Türk yönetmen. D. 27 Mayıs 1903 – İstanbul, ö. 29 Kasım 1974 - Muğla, Bodrum.

²⁰ Başaran, 2015, s. 210.

²¹ Başaran, 2015, s. 169-170.

²² Başaran, 2015, s. 211.

1960'lardan sonra, sansürün de izin verdiği ölçüde, işçi ve işçi hikâyelerine eğilmeye ve bu hikayeleri senaryolaştırmaya başlayan Türk sinemasının bu alandaki en büyük iki başarılı ve öncü yönetmenin Vedat Türkali ve Lütfü Akad olduğu görülmektedir.

“Atıf Yılmaz’ın 1966’da çektiği *Toprağın Kanı*’nda Batman Rafinerisini fon olarak kullanmış, 1984’te yönettiği *Bir Yudum Sevgi*’de kahramanlarını fabrika işçilerinden seçmiş ama onların cinsel yaşamlarını anlatmayı yeğlemiştir.”²³

“Duygu Sağıroğlu²⁴, ilk filmi *Bitmeyen Yol*’da köyden kente göçen ve amelelik yapan altı arkadaşı çok çarpıcı sahnelerle perdeye yansıtmış ama arkasını getirememiştir. Ertem Göreç, *Yiğit Yaralı Olur*’da Yılmaz Güney’i fabrika işçisi yapmış ama film vurdulu kırdılı bir polisiye olmaktan öteye gidememiştir. Yılmaz Güney *Umut*’ta faytoncuların direnişine yer vermiş, *Baba*’da işçi olarak Almanya’ya gitmek isteyen Cemal’i canlandırmış, Şerif Gören’in tamamladığı *Endişe*’de pamuk işçilerinin sorunlarına eğilmiş, Zeki Ökten’in²⁵ yönettiği *Düşman*’da işçi İsmail’in öyküsünü anlatmıştır. Güney’in *Bir Gün Mutlaka* adlı senaryosu Bilge Olgaç²⁶ tarafından sinemaya uyarlanmış, fabrika işçisi Akif’in yaşamı perdeye yansıtılmıştır. Halit Refiğ 1977’de çektiği *Yaşam Kavgası*’nda, kahramanı maden işçisi olan bir öykü anlatmayı denemiştir.”²⁷

Lütfü Akad, *Gelin-Düğün-Diyet* üçlemesiyle hem köyden kente göçün ailede yaşanan sarsıntılarını hem de fabrika ve sendika sorunlarını geçekçi bir biçimde öykülemiş ve seyirciye sunmuştur.²⁸ Akad’ın kadınları önde gider; Akad’ın üçlemelerinde, sınıf bilincine ilk ulaşan, gerçekleri ilk önce kavrayıp diğerlerine aktarmaya çalışan, kendisini başkaları için feda edebilen hep kadın kahramandır. Sanırım bunun kökenleri için dönemin kendisine bakmak gerekecektir. 1950’lerde başlayan iç göç, işçileşme, yaşam zorlukları, ekonomik sıkıntılar ile birlikte kadınlar da kocalarının yanında çalışmaya başlarlar.²⁹

Yavuz Özkan ilk iki filmiyle umut vermiş, *Maden* (1978) ve *Demiryol*’da (1979) kömür madenleri ile sendikalaşmaya odaklanmış ama daha sonra çektiği filmlerde burjuva sınıfını anlatmayı yeğlemiştir. (...) Şerif Gören, *Almanya Acı Vatan*’da göçmen, *Alişan*’da inşaat, *Tomruk*’ta orman işçilerinin öykülerini anlatır. Kadir İnanır da *Ah Gardaşım* adlı filmde orman işçilerini konu edinmiştir. 1980’de Sinan Çetin ilk uzun metrajlı filmi olan *Sabah*’ta maden işçilerini konu edinmiştir. Filmin sansürle savaşımı tam üç yıl sürmüş nihayet *Bir Günün Hikâyesi* adıyla gösterime girebilmiştir. Muzaffer Hiçdurmaz³⁰ ilk filmi *Çark*’ta (1987) sendikacılık yüzünden deri fabrikasından atılan dört arkadaşın öyküsünü anlatmıştır. Faik Ahmet Akıncı³¹; 1994’te *İş*, 1996’da *Ekmek* adlarında iki filmle işçi sınıfının sorunlarına değinmiştir. Erden Kıral, Orhan Kemal’in *Bereketli Topraklar Üzerinde* adlı romanından uyarladığı filmde Çukurova’daki pamuk işçilerini başarıyla perdeye aktarmıştır. *Vicdan*’da ise kahramanlarının işçi olması pek inandırıcı bulunmamıştır. Son filmi *Yük*’te maden ocağında çalışan işçileri konu edinmiştir.³²

İşçi ve sendika olgularının birbirine sıkı sıkıya bağlı olması gereken çoğu filmde; sadece işçiye ve onun ekonomik sorunlarına değinilmiş, sınıf mücadelesi yerine yaşam mücadelesi ve işçinin karşılaştığı ekonomik zorlukların beyaz perdeye yansıtılması tercih edilmiştir.

²³ Başaran, 2015, s. 211.

²⁴ *Duygu Sağıroğlu*, (D. 1932, Trabzon), Türk senarist, film yönetmeni.

²⁵ *Zeki Ökten*, (D. 4 Ağustos 1941, İstanbul - ö. 19 Aralık 2009 İstanbul), Türk yönetmen.

²⁶ *Bilge Olgaç*, (D. 1940 - Kırklareli, ö. 3 Mart 1994 - İstanbul), Sinema yönetmeni, senarist.

²⁷ Başaran, 2015, s. 211.

²⁸ Başaran, 2015, s. 211.

²⁹ Başaran, 2015, s. 191.

³⁰ *Muzaffer Hiçdurmaz*, Türk yönetmen, d. 1944 Eskişehir.

³¹ *Faik Ahmet Akıncı*, Türk yönetmen, d. 1956 Trabzon.

³² Başaran, 2015, s. 212.

İşçi sınıfı yazarı Orhan Kemal'in Adana'da bir fabrika üzerine kurguladığı *Murtaza* adlı roman iki kez filme uyarlanmış; ilkin Tunç Başaran³³ (1965), ikincisini Ali Özgentürk³⁴ (1984) yönetmiştir. Ömer Uğur³⁵, *Eve Dönüş* filminde 12 Eylül darbesinden nasibini alan bilinçsiz bir fabrika işçisinin öyküsünü anlatmıştır. Ertem Eğilmez, çektiği güldürü filmlerinde işçilere ve ustalara zaman zaman yer vermiş; *Oh Olsun* adlı masal filminde fabrikatör oğlu ile ustabaşı kızının aşkını pek suya sabuna dokunmadan anlatmayı başarmıştır.³⁶

Yeşilçam filmlerinde ise işçi/işçi sınıfı temalarına yaklaşım dramatize bir yöntemle sunulmuş; genellikle yoksul ve zenginden oluşan iki uç karakter ya da topluma yer verilmiş ve bu iki uç arasındaki mücadelelere aşk hikâyeleri de sıkıştırılarak sinemalaştırılmıştır. Bu dramatize aşk hikâyeleri işçi / işçi sınıfı temalarını gölgede bırakmış ve bu temalar filmin geneli ele alınacak olursa yan temalar olarak kalmıştır.

“Bir îma ile geçiştirme sineması olarak Yeşilçam, sınıf meselesinin zaman zaman görünür olabildiği, çatışmanın doğrudan olmayan yansımalar üzerinden tasvir edildiği, hatta çoğu zaman karikatürleştirildiği ama çatışmanın asla deneyimlenmediği; herkes el ele tutuşunca hayatın bayram olduğu coşkulu bir hissiyatla tatlıya bağlandığı bir sinemadır. (...) Ağalar, beyler, marabalar, köylüler, köyden kente gelen yoksullarla İstanbul'un zengin konaklarında büyüyen ama yoksul ya da gücünü yitirmişler ve yeni zenginler, hoppa şımarık kızlar, züppe oğlanlar ve alafrangalarla adı konmamış bir burjuvazinin arzı endam ettiği ilginç sınıf temsilleri üzerinden yürüyen anlatılarla karşılaşırız. Öykünün ana karakterlerinin işçi ve işveren olduğu dramatik çatışmanın ayaklarının bu karşıtlıktan beslendiği durumlarda bile hem karşıtlık hem çatışma hem de karakterlerin bu öykü dünyasının içinde konumlanışları, başka dramatik unsurlarla hızla kapatılarak ve mesele odaktan hızla uzaklaştırılarak verilir. Bu elbette sadece Yeşilçam'a mahsus bir durum değildir. Bütün anlatılarda, sanayileşmiş ve kurumsal sinemalarda ve televizyon dizilerinde karşımıza çıkan bir durumdur.”³⁷

Maden işçileriyle ilgili Metin Kaya'nın³⁸ *Yüz Bin Kişydiler* ve *Derin Çılgılık/263* adlı belgesel film çalışmaları bulunmaktadır. İlki 1990 yılındaki büyük madenci direnişi üzerine, ikincisi ise 1992'de Kozlu'daki grizu patlamasında vefat eden 263 kişinin öyküleri üzerinedir.³⁹

Cumhuriyet döneminde üretilen konulu film sayısı yaklaşık 6300'dür. Doksan yıl içerisinde çekilen bunca film arasında işçi filmlerinin sayısı 35'i bulmaz. Bir başka deyişle üretilen her 200 filmde yalnızca bir tanesinin ana konusu işçiler üzerinedir.⁴⁰

Ülkemiz sinemasında ana teması işçi olan filmlere nadir rastlamamızın sebepleri üzerinde duracak olursak; sansürün dolaylı ya da doğrudan etkisini, ticari kaygılar doğrultusunda ve halkın çoğunluğunun tercihlerine göre temalar seçilmesini, Türk sinemasının profesyonelleşmesinin ve olgunlaşmasının 2000'li yıllar gibi geç bir evreye kadar mümkün olmayışını, toplumsal gerçekçilik ve eleştirel filmlere fon sağlayabilecek yapımcıların ülkemizde çok az olmasını sayabiliriz.

³³ *Tunç Başaran*, Türk yönetmen, d. 1 Ekim 1938, İstanbul.

³⁴ *Ali Özgentürk*, Türk yönetmen, senarist, d. 4 Kasım 1945, Adana.

³⁵ *Ömer Uğur*, Türk yönetmen, senarist, oyuncu, d. 1954, Tokat.

³⁶ Başaran, 2015, s. 212.

³⁷ Başaran, 2015, s. 226-227.

³⁸ *Metin Kaya*, Türk yönetmen, belgesel fotoğrafçısı, d. 1962 Zonguldak.

³⁹ Başaran, 2015, s. 213.

⁴⁰ Başaran, 2015, s. 213.

Kaynakça

Kitaplar

- ABİSEL, Nilgün, *Türk Sineması Üzerine Yazılar*, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.
- AKAD, Lütfi, *Yönetmenlerimizle Söyleşiler*, Videosinema, İletişim Yayınları, sayı:5, 1984.
- BAŞARAN, Funda, *İşçi Filmleri, Öteki 'Sinemalar'*, Yordam Kitap: 235, İstanbul, 2015.
- DALDAL, Aslı, *1960 Darbesi ve Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2005.
- DORSAY, Atilla, *12 Eylül Yılları ve Sinemamız*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2000.
- DORSAY, Atilla, *Sinemamızda Çöküş ve Rönesans Yılları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.
- DORSAY, Atilla, *Sinemamızda Değişim Rüzgarları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.
- EVREN, Burçak, *İlk Türk Filmleri*, Es Yayınları, İstanbul, 2006.
- HAKAN, Fikret, *Türk Sinema Tarihi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2008.
- KARA, Mesut, *Sinema ve 12 Eylül*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2012.
- ÖZÖN, Nijat, *1895-1966 Türk Sineması Kronolojisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1968.
- REFİĞ, Halit vd., *BİYOĞRAFYA 6-Türk Sinemasında Yönetmenler*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2006.
- ZÜRCHER, Eric Jan, *Turkey: A Modern History* (Çeviri: Yasemin Gönen), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1996.

Filmler

- 14 NUMARA, Yapım: Hakan Film, Yönetmen: Sinan Çetin, 1980.
- ALMANYA ACI VATAN, Yapım: Fatoş Film, Yönetmen: Şerif Gören, 1979.
- ATEŞTEN GÖMLEK, Yapım, Kemal Film, Yönetmen: Muhsin Ertuğrul, 1923.
- BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE, Yapım: Irmak Film, Yönetmen: Erden Kıral, 1979.
- BİR GÜNÜN HİKAYESİ, Yapım: Sebahattin Çetin, Yönetmen: Sinan Çetin, 1983.
- BİRLEŞEN GÖNÜLLER, Yapım: Ser Film, Yönetmen: Hasan Kıraç, 2015.
- BİTMEYEN YOL, Yapım: Gen – Ar Film, Yönetmen, Duygu Sağıroğlu, 1965.
- ÇARK, Yapım: Sungur Esen – Kaya Ererez – İbrahim Mertoğlu, Yönetmen: Muzaffer Hiçdurmaz, 1987.
- DEMİRYOL, Yapım: Yavuz Özkan, Yönetmen: Yavuz Özkan, 1979.
- DİYET, Yapım: Erman Film, Yönetmen: Lütfi Ömer Akad, 1974.
- DÜŞMAN, Yapım: Güney Film, Yönetmen: Zeki Ökten, 1979.
- ENDİŞE, Yapım: Güney Film, Yönetmen: Şerif Gören, 1974.
- GÜL HASAN, Yapım: Türk – İsveç Ortak Yapımı, Yönetmen: Tuncel Kurtiz, 1980.
- KARA SEVDALI BULUT, Yapım: Kinomozaik, Yönetmen: Muammer Özer, 1987.
- KARANLIKTA UYANANLAR, Yapım: Filmö Ltd., Yönetmen: Ertem Göreç, 1964.
- KİBAR FEYZO, Yapım: Arzu Film, Yönetmen: Atıf Yılmaz, 1978.

MADEN, Yapım: Yeşilçam Filmcilik, Yönetmen: Yavuz Özkan, 1978.

SALKIM HANIMIN TANELERİ, Yapım: Cafer Özgül, Yönetmen: Tomris Giritliođlu, 1999.

ŞEHİRDEKİ YABANCI, Yapım: Nusret İkbāl, Be – Ya Filmcilik, 1962.

YARA, Yapım: Halk Film, Yönetmen: Seyfi Havaeri, 1947.

YÜK; Yapım: Avni Özgürel, Ayfer Özgürel, Belgin Baştürk, Yönetmen: Erden Kıral, 2012.